

Učíme o migraci

**METODIKA
PRO
VYUČUJÍCÍ**

Učíme o migraci **Metodika pro vyučující**

© Člověk v tísni, o.p.s., Človek v ohrození, n.o., Mondo, The Center for Citizenship Education
Praha, 2022. Všechna práva vyhrazena.

Autorky a autoři: Kristýna Brožová, Jason Buckley, Katarzyna Dzięciołowska, Tereza Freidingerová, Julia Godorowska, Katarzyna Górak-Sosnowska, Mari-Liis Jakobson, Elżbieta Krawczyk, Urszula Markowska-Manista, Lucie Pivoňková, Weronika Rzeżutka-Wróblewska

Autorky a autoři metodických lekcí: Klára Blahútová, Adriana Kábová, Ondřej Novotný, Jana Zajícová, Blanka Zemanová

Editace: Tereza Freidingerová, Mari Jõgiste, Olga Khabibulina, Meelis Niine, Lenka Putalová, Kateřina Sequensová, Petra Skalická

Metodická konzultace: Petra Skalická, Kateřina Sobotková

Překlad: Kristýna Chvojková

Jazykové korektury: Hana Valentová

Grafické zpracování: Janno Preesalu

Sazba: Eva Petruželková

Upozornění: Generická maskulina použitá v této publikaci označují zástupce a zástupkyně všech pohlaví.

ISBN: 978-80-7591-066-0

www.clovekvtisni.cz

www.clovekvtisni.cz/varianty

www.clovekvohrozeni.sk/co-robime/globalne-vzdelavanie

www.globalnevzdelavanie.sk

www.mondo.org.ee

www.maailmakool.ee

www.ceo.org.pl

globalna.ceo.org.pl

MINISTERSTVO VNITRA
ČESKÉ REPUBLIKY

Materiál vznikl za finanční podpory Evropské komise a Ministerstva vnitra České republiky. Za obsah materiálu nesou odpovědnost realizátoři projektu *I Am European: Migration Stories and Facts for the 21st Century*. Informace zde uvedené nejsou oficiálním stanoviskem Evropské unie a Ministerstva vnitra České republiky.

Učíme o migraci

**METODIKA
PRO
VYUČUJÍCÍ**

Obsah

Úvod • 3

Učíme o migraci • 4

Proč lidé migrují? • 10

Jak o migraci učit? • 16

Kompetenční rámec • 22

Přístupy a metody ve výuce o migraci • 26

Jak reagovat na různé situace a otázky při výuce o migraci • 34

Metodické lekce do výuky:

S pasem světem o závod • 39

Jak se dostat za hranice • 43

Kdy končí dětství? • 46

Proč zrovna tam? • 49

Dopady migrace • 53

Zůstat, nebo odejít? • 56

Environmentální migrace • 70

Klima a migrace • 74

Neobvyklý host • 83

Gloria • 87

O autorkách a autorech • 92

Zapojené organizace • 96

Úvodem

Vážené pedagožky, vážení pedagogové,

migrační procesy jsou složité jevy, ke kterým dochází ve všech historických obdobích a zeměpisných oblastech a které ovlivňují různé oblasti každodenního života na lokální i globální úrovni. Migrace je jako téma často velmi kontroverzní a šíří se o ni mnoho dezinformací. Cílem této publikace je podpořit vás, abyste toto téma a související otázky otevírali se žáky ve svých hodinách. Obsah publikace je určen zejména učitelům středních škol, ale i dalším pedagogickým pracovníkům z oblasti formálního i neformálního vzdělávání. Jsme toho názoru, že probírání tématu migrace je zároveň příležitostí k rozvoji kompetencí a otevírá prostor pro práci s postoji a hodnotami žáků.

V kapitole **Učíme o migraci** se zabýváme několika principy, kterými se můžete při výuce o migraci řídit. Dozvíte se například, jak diskusi o migračních tématech s mladšími žáky zahájit pomocí animovaného filmu. Kapitola se věnuje různým aspektům migračních procesů a nechává prostor pro reflexi.

V kapitole **Proč lidé migrují?** se zaměřujeme na vzorce lidské migrace; na to, proč se někteří lidé rozhodnou přestěhovat jinam, zatímco většina ne; zabýváme se tzv. *push* a *pull* faktory, které migraci ovlivňují, a snažíme se pochopit, jak dochází k rozhodnutí migrovat.

V kapitole **Jak o migraci učít?** najdete konkrétní kroky a užitečné tipy, jak se připravit na diskusi o migraci ve třídě.

V části **Přístupy a metody ve výuce o migraci** vám nabízneme několik pečlivě vybraných a osvědčených metod, které je vhodné při výuce o migraci využívat. Představíme mezipředmětový přístup, storytelling, filozofii pro děti a využití dokumentárního filmu ve výuce. Připravili jsme pro vás také **Kompetenční rámec**, který vám umožní soustředit se při výuce na konkrétní kompetence, které chcete u svých žáků rozvíjet.

Zároveň vám může pomoci při přípravě smysluplných vzdělávacích aktivit týkajících se migrace.

V neposlední řadě v této příručce najdete kapitulu **Jak reagovat na různé situace a otázky při výuce o migraci**.

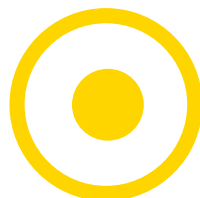
Součástí publikace jsou také prakticky zpracované lekce do výuky, které můžete použít třeba hned ve vaší příští hodině. Materiály vytvořili experti z akademické sféry i odborníci z praxe.

Přejeme vám podnětné čtení a mnoho zajímavých diskusí o migraci se žáky.

Tým projektu *I Am European: Migration Stories and Facts for the 21st Century*

Když o migraci ve třídě mluvíme pravidelně – a nejen tehdy, když je v médiích tématem číslo jedna – působíme proti nenávisti, manipulaci a extremismu. Pravděpodobně nejdůležitějším a nejúčinnějším přístupem je prevence. Představuje základ, na kterém můžeme stavět, když migrace začne být ožehavým tématem. Ať se nám to líbí, nebo ne, žáci budou ve třídě aktuální témata otevírat a jejich emoce a postoje mohou být vypjatější než obvykle.

**Kristína Michalicová,
učitelka na střední škole,
Bratislava, Slovensko**

Učíme o migraci

Tereza Freidingerová

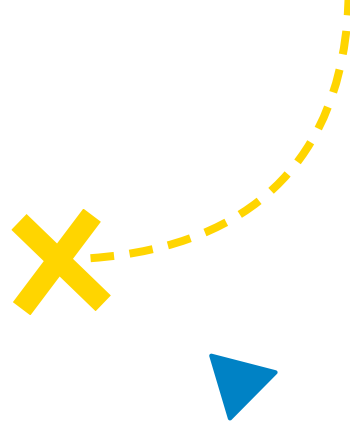
Než začneme s žáky otevírat témata spojená s migrací, mnozí z nás učitelů si často klademe otázku, zda vůbec o nich máme učit, a pokud ano, tak jak. Jedná se o téma veskrze aktuální, a tedy povětšinou nelehké, až kontroverzní. Proto se v této úvodní kapitole pokusíme nabídnout podněty k zamyšlení, abychom vám pomohli si vyjasnit, jak o migraci mluvit a jak k ní přistupovat. Ukážeme vám, jak najít migrační příběhy i tam, kde byste je možná nečekali, a probereme, jak v hodinách využít popkulturu, díky které můžeme o migraci hovořit i s těmi nejmenšími dětmi.

K vysvětlení klíčových aspektů migrace odkazujeme na příběhy postav z populárních animovaných filmů, které znají jak učitelé, tak generace žáků. U každého příběhu nabízíme infobox se seznamem témat a otázek, které je možné v souvislosti s jednotlivými příběhy řešit. Úkolem není tyto filmy celé sledovat a analyzovat. Uvádíme je proto, abychom vás inspirovali k otevření konverzace o tématech souvisejících s migrací a ukázali, že i oblíbené dětské filmy a příběhy mohou poskytnout velmi užitečný podklad pro takovou diskusi.

Migrace – nejstarší adaptační strategie

„No tak vstáváme, bando. (...) Tak vylezte, vždyť zmeškáme migraci,“ volal lenochod Sid na své krajany Zacha, Marshalla, Bertieho a strýčka Houbu na začátku dnes již legendárního animovaného filmu *Doba ledová*. Ale lenochodovo volání bylo zbytečné, protože všichni už byli dávno pryč na své dlouhé cestě na jih, kde hledali útočiště před přicházejícími mrazy. Sid měl nakonec štěstí a spolu se svými novými přáteli, mamutem Manfredem a šavlozubým tygrem Diegem, dorazili do teplejších a přívětivějších krajů.

I když od dobrodružství této nesourodé skupinky přátel uplynuly desítky tisíc let, základní důvody a příčiny, proč živé organismy migrují, zůstávají dodnes stejné: hledání vhodnějších podmínek pro uspokojení vlastních potřeb. V době ledové byla podnětem k migraci jak pro zvířata, tak pro lidi především prostá nutnost přežít. Dnes existují různé

motivace k migraci, od nevyhnutelného boje o život až po touhu splnit si své životní sny. Podrobněji se těmito různými důvody zabýváme v kapitole **Proč lidé migrují?** na straně 10.

Lidstvo od těchto časů urazilo dlouhou cestu. Ve fyzickém prostoru lidé kolonizovali většinu planety Země, což podrobněji rozvádíme v online verzi tohoto materiálu. Jakmile se lidé usadili ve fyzickém

Doba ledová¹

Témata k zamyšlení

- environmentální migrace nebo „klimatičtí uprchlíci“
- humanitární migrace
- vysídlení a nucená migrace
- měnící se podmínky a adaptační strategie

Otázky k diskusi

- Co uvedlo zvířátka ve filmu *Doba ledová* do pohybu?
- Jaké měli hlavní hrdinové další možnosti, jak řešit svou situaci?
- Stalo se někdy něco podobného lidem ve vaší obci nebo regionu? Například v důsledku povodní, silných bouří, zemětřesení, výbuchů atd. Pokud ano, co takto postižení lidé dělali? Kam se vydali?
- Jaká byla reakce obyvatel v místě, kam se lidé uchýlili?
- Co lidé v takové situaci prožívají? O čem přemýšlejí? O jakých možnostech mohou uvažovat?
- Kdybyste se v takové situaci ocitli vy, kam byste šli a co byste si vzali s sebou?
- Stalo se někdy na mezinárodní úrovni, že lidé museli hledat útočiště v zahraničí? Kdy, kde a proč lidé hledali útočiště mimo svou zemi?
- Jaké další možnosti mají lidé v takové situaci?

1) *Ice Age*, režie Carlos Saldanha, Chris Wedge (2002; Blue Sky Studios)

prostředí, začali pro sebe budovat sociální prostor. Vytvořili komplexní a složitou sociální realitu, která ovlivňuje život, osídlení a pohyb nás všech na všech úrovních naší existence. V důsledku toho se migrace jakožto nejstarší adaptační strategie stala velmi regulována novými bariérami vytvořenými člověkem, jako jsou státní hranice či migrační politiky. Navzdory zavedení těchto čistě lidských překážek zůstává migrace jako adaptační strategie stále aktuální. Navíc není pochyb o tom, že tomu tak bude i v budoucnu.

Migrace – „boj“ o zdroje

Pro jednotlivce, kteří se snaží o změnu, se migrace může zdát logickou volbou. S růstem světové populace a jejím postupným rozmělněním podle různých identit, kultur, náboženství, socioekonomických charakteristik a politických smýšlení lze však migraci vnímat také jako „boj“ o přístup ke zdrojům. To platí zejména pro přijímající společnosti, a to bez ohledu na to, zda už se staly domovem nově příchozích nebo o potenciálním vzniku této situace pouze diskutují. Za zdroj lze považovat téměř cokoli – od kvantifikovatelných finančních zdrojů až po kvalitativní hodnoty. V politické debatě se nejčastěji hovoří o přírodních, ekonomických a politických zdrojích, jako je bydlení, příjem, přístup ke kvalitnímu vzdělání, zdravotní péči či sociálnímu zabezpečení, ale také demokracie a bezpečnost. V každodenním životě však mohou být tyto zdroje mnohem skromnější, než jak jsou prezentovány ústy politiků a političek. Mohou se například týkat představ o tom, co tvoří plnohodnotný společenský život, inspirativní kulturní prostředí, přijatelné morální hodnoty a také rovné příležitosti, jak ukazuje příběh další postavy, tentokrát z animovaného filmu *Hotel Transylvánie*.

Vzpomínáte si na Mavis? Zvědavou upírku, dceru Dráky z filmu *Hotel Transylvánie*. Jakmile se stane matkou, je přesvědčena, že její rodná země není tím pravým místem pro výchovu dítěte. Je si jistá, že jedině Spojené státy americké, odkud pochází její manžel, mohou jejímu synovi nabídnout inspirativní a podnětné zázemí. V tomto případě je zdrojem celkové prostředí a smýšlení americké společnosti. Nikoliv jeho objektivně měřitelná podoba, ale subjektivní obraz toho, jak jej Mavis vnímá a interpretuje. Slovo „vnímá“ je zde zcela klíčové, protože nejde o to, jaké zdroje ve skutečnosti jsou, ale o to, jak jsou vnímány – jak migranty a přijímající společnosti, tak nemigrující populací, ze které migranti odchází. Mavis podléhá fenoménu, který lze označit jako mýtus Západu. Nakonec své přesvědčení, že musí opustit Transylvánii, pokud chce žít šťastný rodinný život, přehodnotí. Nicméně, aby

dokázala své růžové brýle odložit, musí její rodina a přátelé vynaložit nevidané množství energie.

V reálném životě jsou zdroje obecně vnímány jako vzácné, zásluhové a kulturně podmíněné. Migrace, přesněji řečeno imigrace, souvisí s potřebou chránit zdroje, které jsou považovány za omezené. Na rozdíl od našich pravěkých předků již o zdroje nebojujeme s jinými kmeny, ani nemusíme ve většině případů překonávat přírodní překážky (např. hory, moře nebo ledovce), abychom se ke zdrojům dostali. Myslíme, existujeme a jednáme v kontextu sofistikovaných a moderních systémů, které regulují lidskou migraci vytvářením národů, etnik, suverénních států, náboženství a kultur, ale také zaváděním občanství, cestovních dokladů, víz, kvót, mezinárodní ochrany, readmisních dohod, které upravují předávání a přebírání neoprávněně pobývajících osob mezi smluvními stranami atd.

Tyto nástroje, označované termínem migrační politika resp. politiky, upravují podmínky přistěhovalectví a očekávanou míru adaptace, jež jsou stanoveny

Hotel Transylvánie²

Témata k zamyšlení

- migrace za životním stylem
- rodinná migrace či slučování rodin
- mýtus Západu a relativní deprivace
- proces rozhodování o migraci a *push* a *pull* faktory
- transnacionální rodina a transnacionalizace rodiny
- smíšené páry a transnacionální rodičovství – složitost dvojí identity / více identit

Otázky k diskusi

- Proč se Mavis chtěla odstěhovat ze své vlasti?
- Jak si představovala zemi, kde by chtěla vychovávat své dítě?
- Vnímáte její cílovou zemi stejně jako ona?
- Jak a proč na její plány reagovala její rodina (otec, manžel a přátelé)?
- Proč se nakonec rozhodla zůstat?
- Napadlo vás někdy, že byste chtěli žít v jiné zemi? Jaké důvody vás lákaly, nebo naopak odrazovaly od migrace?
- Co zvažuje člověk, který chce migrovat, před svým rozhodnutím?
- Jaké faktory a životní okolnosti mohou hrát roli při rozhodování o migraci?

2) *Hotel Transylvania 2*, režie Genndy Tartakovsky (2015; Sony Pictures Animation)

pro nově přichozí migranty v dané společnosti. Více informací o migrační politice naleznete v textu *4 Migration policy* na www.maailmakool.ee/migration-texts.

Migrační politika někdy upravuje také emigraci vlastních občanů nebo podmínky jejich návratu do země původu. Nepřímým cílem migrační politiky tak je chránit zdroje nebo regulovat, kdo a za jakých podmínek k nim může mít přístup. Stále častěji se však tato politika stává také nástrojem pro získávání nových zdrojů – konkrétně tzv. zahraničních lidských zdrojů neboli migrujících pracovníků a pracovníc.

Migrace – zásobárna emocí

Ve srovnání s jinými společenskými procesy, jako je urbanizace, suburbanizace nebo gentrifkace³, vyvolává migrace (zejména mezinárodní) zdaleka nejvíce otázek a emocí. Nerovný přístup ke zdrojům a vnímané rozdíly mezi různými částmi planety

Pocahontas⁴

Témata k zamyšlení

- kolonialismus
- vzájemná adaptace nově přichozích a přijímající společnosti
- kulturní konflikty
- emoce, které může migrace vyvolat v přijímající společnosti

Otázky k diskusi

- Proč John Smith a jeho krajané přišli do země Pocahontas?
- Víte, které současné státy leží na území, kde žila Pocahontas? Ve kterém časovém období se příběh odehrává?
- Jak se John Smith a ostatní chovali v zemi Pocahontas? Proč se chovali tak, jak se chovali? Jak na jejich příchod reagovali místní lidé?
- Myslíte si, že se jedná o skutečný příběh?
- Jaké emoce ve vás příběh vyvolává? Proč?
- Může se podobná situace stát i dnes? Kde by se takové situace mohly odehrát?
- Co byste udělali, abyste zabránili konfliktu mezi místními lidmi a nově přichozími?

a různými společnostmi navíc obecně vyvolávají negativní emoce, mezi něž patří pocit nejistoty, nedůvěry, úzkosti, strachu, frustrace, pocit ohrožení, hněv, nenávisť nebo závist. Je třeba zdůraznit, že vášnivé emocionální reakce na příchod „jiných“ provázejí migraci po celou historii lidstva, a to často oprávněně.

Příběh Pocahontas, indiánské princezny, která se zamilovala do britského kolonizátora Johna Smithe, ilustruje celou paletu těchto emocí. Obavy o budoucnost a hluboká vzájemná nedůvěra, které se proplétají celým příběhem, nakonec vyústí v otevřený konflikt. Jak zpívají Pocahontini krajané i britští kolonizátoři ve válečné písni: „Jsou divoši! Divoši! Nejsou lidé správní! Divoši! Divoši! Musíme je hnát! Vždyť nejsou jako my, tím pádem jsou zlý národ! Nechme bubny války hrát!“ Tento konkrétní příběh je o imigraci nezvaných hostů a přizpůsobování se nové společenské realitě. Popisuje situaci, kdy lidé přicházejí do cizí země s přesvědčením, že jejich světonázor je správný, nebo dokonce nadřazený místnímu obyvatelstvu, a s úmyslem svůj pohled na svět šířit bez ohledu na přání přijímající společnosti. Převedeno do současné reality, jedná se o příběh migrace, které se občané členských států Evropské unie (EU) obávají při pohledu za hranice EU, zejména směrem do Afriky a na Blízký východ.

Občané zemí s vysokými příjmy se často bojí, že příchod imigrantů znamená také import cizích kultur a náboženství, což by mohlo ohrozit místní hodnoty a pohled na svět. Jak ukazuje příběh Pocahontas, migrace s primárním záměrem nastolit nadvládu v minulosti opravdu probíhala, a to v době „objevitelských“ a následných koloniálních cest. Tento typ migrace je naštěstí již jen krutou minulostí, nikoli převládajícím současným trendem. Migranti s sebou samozřejmě přinášejí své zvyky, jazyk, náboženství a kulturu, ale na rozdíl od procesu kolonizace je dnes odchod do zahraničí s úmyslem aktivně šířit svůj světonázor velmi ojedinělý. Nicméně strach z „kulturní kolonizace“ v každém z nás přetrvává, takže jej nelze ignorovat. Tím spíše, že vzbuzuje nepřijemné emoce. Příběh Pocahontas nám může pomoci tyto náročné otázky s žáky diskutovat.

Migrace – aktuální téma

Jednoduše řečeno – migrace je žhavým tématem. Zcela oprávněně si proto nejspíš kladete otázku: Jak můžeme učit o tak emotivním obsahu, když realita je na hony vzdálená od dobrodružného až

3) Proces, kdy chudší lokality měst zažívají příchod střední třídy, která renovuje své domovy a rozvíjí byznys cílící na zákazníky s vyššími příjmy. V jeho důsledku dochází ke zvyšování hodnoty nemovitosti a vytlačování původních chudších obyvatel. Například jde o bývalé dělnické městské čtvrti, jako byly pražský Karlín, Žižkov či Smíchov.

4) *Pocahontas*, režie Mike Gabriel, Eric Goldberg (1995; Walt Disney Pictures)

romantického příběhu lenochoda Sida a jeho přátel? Když představa migrantů o destinaci jejich migrace je nezřídka zkreslená a idealizovaná, jako ji měla Mavis? Když vnímání přistěhovalců do naší země často vyvolává spíše negativní pocity, jak jsou vyobrazeny v příběhu o *Pocahontas*? Na druhou stranu je ale na místě si přiznat, že nezabývat se ve výuce migrací by znamenalo vynechat, nebo dokonce přehlížet důležitý společenský proces, který nás ovlivňuje stejně významně jako například urbanizace nebo gentrifikace. Naštěstí, jak dokládají uvedené příklady z filmů pro děti, migrace je nejen žhavým, ale i zcela běžným a vsudypřítomným tématem.

V pohádkách můžeme najít celou mozaiku různých podob migrace, které jsou tu více, tu méně každodenní realitou. *Doba ledová* popisuje environmentální migraci, která nabývá na důležitosti v kontextu globálních změn klimatu. *Hotel Transylvánie* poukazuje na motivaci související s životním stylem, jehož význam v rozhodování o migraci s růstem životní úrovně stále většího počtu pozemšťanů každoročně narůstá. *A Pocahontas* se zabývá okolnostmi koloniálního dobývání, především pak vzájemnou adaptací přijímající společnosti a přichozích, tedy tématem, které je na pořadu dne neustále.

Na migrační témata můžete ale narazit v celé řadě dalších filmů či knih. Například v příběhu *Madagaskar* touží zebra Marty po návratu do Afriky. Spolu s dalšími třemi zvířecími přáteli cestuje z vysoce urbanizovaného New Yorku na venkovský Madagaskar. Z hlediska migračních studií tento film přibližuje tzv. návratovou migraci, někdy označovanou jako „zpátky ke kořenům“, akulturační šok nebo adaptaci na nové prostředí. Obdobně příběh tatinka – mořského klauna, který zoufale pátrá po svém ztraceném synovi ve filmu *Hledá se Nemo*, může posloužit jako podklad pro diskusi velmi citlivého tématu nedobrovolné a nucené migrace. Příběh, ve kterém se malý Nemo snaží utéct ze zajetí, ilustruje pocity stesku po domově a strachu, které nedobrovolní migranti často zažívají. Je to vyprávění o strastiplném boji o záchranu života a o frustraci, kterou blízcí unesených či odvrácených zažívají, protože nevědí, co se s nimi stalo.

Možná se ptáte, jak je možné, že tolik filmů ztvárňuje migrační příběhy? Proč vlastně má naše společnost potřebu „konzumovat“ příběhy spojené s migrací? Navíc aniž bychom si uvědomovali, že se jedná o migrační problematiku. Odpověď je jednoduchá. Slovy profesora Russella Kinga, odborníka na migraci, lidské dějiny jsou dějinami migrace. Migrace je každodenní realita, kterou novináři a politici oblékli do hávu neobvyklosti.

Migrace v hledáčku našich lekcí

Dozvěděli jsme se, že migrace je přirozenou strategií, jak se přizpůsobit nepříznivým okolnostem. Že migrace vyvolává řadu negativních emocí, včetně obav ze ztráty vzácných a křehkých zdrojů. A že migrace je žhavým tématem diskusí, ale také každodenní běžnou realitou. Otázkou zůstává, jak k tématu přistupovat ve výuce a zároveň se jím zabývat maximálně objektivně, aby žáci, jejich rodiče i širší veřejnost neztratili důvěru v to, co se ve škole učí.

Téma migrace je velmi aktuální a přímo nebo nepřímo se týká všech. Je třeba se věnovat klíčovým pojmům souvisejícím s migrací, aby žáci byli vybaveni na setkávání s tímto tématem v každodenním životě. Nejvíce je zajímaví skutečné příběhy. Pokud je to možné, učitelé by žákům měli dát slovo. Nejspíš mají s tématem vlastní zkušenosti a mají k tomu co říct. Estonsko bylo vždy místem, odkud mnoho lidí odcházelo, ale existují i příběhy imigrantů, kteří do země z různých oblastí přišli. K imigrantům a navrátilcům patří v našich třídách stále víc žáků.

**Katri Mirski,
učitelka na střední škole,
Tallinn, Estonsko**

Jsme si vědomi toho, že pokud učitelé nemají hluboké znalosti o migrační realitě, může pro ně být v kontextu současné politické debaty a postojů veřejnosti náročné toto téma otevírat. Než se tedy ponoříme do složité problematiky migrace, představíme vám čtyři klíčové principy, které slouží jako rámec našim lekcím. Tyto přístupy se nám v naší vlastní výuce velmi osvědčily. Doufáme, že až začnete zařazovat migrační témata do svých hodin, poslouží stejně dobře i vám:

1) Od představitelného k abstraktnímu:

Pokud usilujete o konstruktivní diskusi, určitě nezačínajte hodinu o migraci situací v Egejském moři nebo v uprchlických táborech na řeckém pobřeží. Zaměřte se nejprve na příběhy a realitu, která je vám a vašim žákům blízká, kterou znáte a kterou si vy

i oni dokážete představit do nejmenších detailů, a tedy se s ní do určité míry identifikovat. Například osobní migrační příběh dědečka, který se usadil mimo zemi svého původu, protože potkal babičku, poslouží jako vstup do tématu lépe než debata o člunech přeplněných lidmi mířících k evropským břehům. Pokud by otevírání tématu za pomoci osobních migračních historií žáků mohlo někoho ve třídě stigmatizovat, využijte filmy – jak jsme si již ukázali, ty jsou plné migračních příběhů a lze je bezpečně analyzovat, diskutovat o nich a porovnávat je. Když žáci dostanou možnost prozkoumat příběhy, které si umí představit a kterým umí porozumět, je pro ně i debata vzdálenějších a odosobněných témat srozumitelnější. Díky konkrétnímu příběhu si snáze představí škálu rozličných důvodů, proč lidé migrují nebo nemigrují. Snáze si vyvodí, jak migraci mohou prožívat migranti, „nemigranti“ a hostitelská společnost. Nebo se snáze zamyslí nad tím, za jakých okolností lidé migrují a následně se adaptují nebo jaké paralely k těmto příběhům můžeme vidět v naší zemi či v našich osobních životech. Teprve pak může být vaše třída připravena na faktickou diskusi o abstraktní, emocemi nabitě a těžko představitelné situaci ve Středomoří a na Blízkém východě. Žáci pak mohou snáze rozpoznat, jak je mediální obraz migrace často na hony vzdálen od každodenní, žité reality.

2) Migrace není novodobý fenoménem:

K současným migračním pohybům je třeba přistupovat v širším historickém kontextu. Není nutné jít až do doby dobrodružství lenochoda Sida, ale zohledněním mobility lidí za posledních 150 let můžeme žákům pomoci uvědomit si, že současné mezinárodní migrační trendy nejsou bezprecedentním jevem. Naopak seznámení se s historií transatlantické migrace, s poválečnou nucenou migrací, odsuny, deportacemi a návraty, s uprchlictvím v důsledku studené války, socialistickou mobilitou ve východním bloku nebo s pracovními náborovými kampaněmi na Západě ve druhé polovině 20. století může významně napomoci pochopit současnou realitu.

3) Neexistuje migrace bez „nemigrace“:

Když mluvíme o těch, kteří migrují, neměli bychom zapomínat na ty, kteří nemigrují. Jednoduše řečeno, kdyby všichni migrovali, nebyla by migrace tak emotivním a ožehavým tématem. Téměř 97 %⁵ obyvatel planety nepatří do kategorie „mezinárodní migrant“. Pokud většina lidí nemigruje, je důležité se ptát, proč někteří migrují, když většina tuto potřebu

nemá. Co by mohlo odlišit migranty od „nemigrantů“? Nebo jak migrace některých ovlivňuje nemigrující obyvatelstvo? Rozlišování mezi migrací a nemigrací může pomoci pochopit rozhodovací procesy, které vedou k migraci (tzv. *push* a *pull* faktory) nebo působení faktorů od osobních predispozic až po strukturální nastavení a souvislosti na makroúrovni.

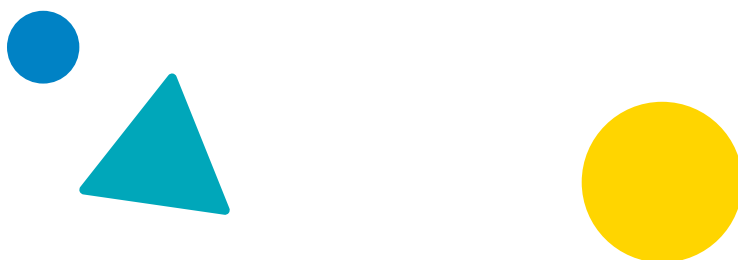
4) Migrace je pouze začátek:

Většina naší pozornosti je upřena přímo na akt migrace: na okamžik, kdy je člověk na cestě z bodu A do bodu B. Neměli bychom však zapomínat, že v kontextu celé migrační zkušenosti je okamžik přemístění pouze jedním z kroků. Migrace začíná mnohem dříve než na hranicích. Rovněž nekončí příchodem do cílové destinace. Podstatnou součástí celé cesty je rozhodovací proces, příprava na odchod, ale především popříjezdová adaptace na nové prostředí a hostitelskou společnost. Kromě toho je ve stále větším počtu případů součástí migrační zkušenosti také návrat do země původu. Návratová migrace zahrnuje podobné výzvy jako migrace do zahraničí – rozhodování o migraci, balení a akt návratu, opětovná adaptace a zpětný kulturní šok.

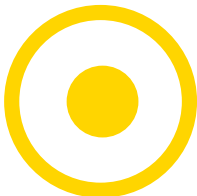

Pokorně vnímáme složitost a často i nejednoznačnost procesu mezinárodní migrace a jeho veřejný obraz. Jsme si vědomi toho, že není možné komplexně postihnout problematiku migrace na rozsahu několika desítek stran. Přesto se v této publikaci snažíme podělit o naše dlouholeté zkušenosti s výukou migračních témat na různých stupních vzdělávání v různých evropských kontextech.

Doufáme, že vám naše podklady budou k užítku při vzdělávání žáků a studentů. Věříme také, že vás inspirujeme při hledání potenciálních výukových materiálů k tématu migrace v televizních pořadech, filmech či knihách.

V následující kapitole se zaměříme na důvody, proč se někteří lidé rozhodnou odejít do jiného státu, zatímco většina ne.

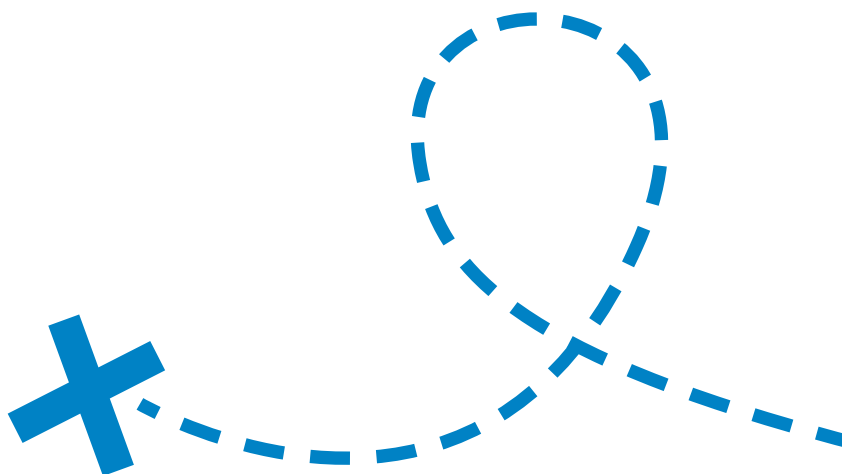
5) Zdroj: <https://www.migrationdataportal.org/themes/international-migrant-stocks>

Vzhledem k mé aprobaci český jazyk a dějepis se mi mnohokrát osvědčilo odkazovat na příklady slavných migračních, resp. exulantských vln z našeho území do ciziny. V literatuře uvádím třeba příklad Boženy Němcové, jež migraci zvažovala během Bachova absolutismu, nebo příběhy migrantů po roce 1948 (např. pohnutý osud básníka Ivana Blatného žáky bezpečně zaujme). Následně je vhodná evokace migrační rodinné paměti – řada žáků má příbuzné, kteří emigrovali po roce 1968.

O migraci se zmiňuji také v dějepise, výklad dějin staré Palestiny je jednou souvislou linií migračních příběhů (Abrahám, Mojžíš, Ježíš...); migraci tak lze představit jako nedílný prvek dynamiky západní civilizace a přirozenou součást její minulosti i přítomnosti.

**Jan Koliáš,
učitel, Gymnázium ALTIS,
Praha**

Proč lidé migrují?

Mari-Liis Jakobson

V tomto textu se dozvíte, jak se migraci snaží popsat věda. Ukážeme si, čeho si na migraci všímá demografie, geografie, sociologie, ekonomie a další obory. Budeme se zabývat otázkou, proč se někteří lidé rozhodnou migrovat, zatímco většina ne. Prozkoumáme tzv. *push* a *pull* faktory, které migraci ovlivňují, a pokusíme se porozumět tomu, jak k rozhodnutí k migraci do jiné země dochází.

Každý den si tisíce lidí po celém světě sbalí kufry a vydají se hledat lepší budoucnost do jiné země. Co je k tomu vede? Každý migrant nebo migrantka má nepochybně vlastní příběh a své osobní důvody, proč se rozhodne k migraci. Vědci ale zároveň odhalili určité vzorce, které nám příčiny migrace, její proměny a vývoj pomáhají objasnit. Tyto vzorce jsou předmětem různých migračních konceptů, modelů a teorií. Pojďme se na některé z nich podívat podrobněji.

Zeptejte se žáků:

Žili jste někdy někde jinde?
Proč jste se přestěhovali?
Co vám z této zkušenosti utkvělo v hlavě?

Je migrace racionální rozhodnutí?

Abychom mohli na tuto otázku odpovědět, měli bychom se nejdříve zeptat, proč se většina lidí do zahraničí nestěhuje. Přestože v jiném než domovském státě žijí stovky milionů lidí, migranti celkem představují méně než 4 % světové populace. Totéž platí i v případě Evropské unie (EU), kde stěhování z jedné země do druhé není nijak

Podívejte se s žáky na video *Žijeme v době nevidané migrace?*⁶ a zeptejte se jich, jak odborník na migraci, sociolog a geograf Hein de Haas odpovídá na otázku: Žijeme skutečně v době migrace, která nemá obdoby?

Migrace a její příčiny v moderním světě představují složitý jev. V hodině se mě jeden žák zeptal, jestli můžu říct, která příčina migrace je nejvýznamnější. Odpověděl jsem, že nemůžu, protože migraci tvoří lidé – a každý, bohatý nebo chudý, vzdělaný nebo ne, se pro migraci rozhodne z jiných důvodů. Jediný způsob, jak zjistit, co člověka vedlo k migraci, je porozumět jeho konkrétnímu příběhu a situaci. Lidé, kteří migrují, musí často činit závažná rozhodnutí – což je to nejtěžší umění ze všech a učíme se ho celý život.

**Sergiusz Czaja,
učitel na základní škole,
Leśniewo, Polsko**

regulováno. I zde pobývá v jiném členském státě než rodném méně než 4 % občanů EU. Co za tím stojí?

Zcela upřímně: migrace je nepohodlný a často poměrně riskantní krok. A přestože cestování samo o sobě dnes obvykle nebývá životu nebezpečné, změna místa, kde člověk žije, je trochu stresující. Musíte se přizpůsobit novému jazykovému a kulturnímu prostředí, v němž pravděpodobně máte menší podporu přátel a rodiny. Často musíte vyřídit velké množství administrativy. Nebo si musíte zvykat i na takové drobnosti, jako je jiný způsob nakupování, jiná nabídka surovin či celkově odlišný rytmus nového prostředí. Tak zásadní změna, či chcete-li výzva, není pro každého.

Ekonomové (jako například Larry A. Sjaastad v článku *The Costs and Returns of Human Migration – Náklady a přínosy lidské migrace*) migraci srovnávají s investováním: lidé migrují, aby zvýšili produktivitu svého lidského kapitálu, tedy aby efektivně

6) *Žijeme v době nevidané migrace?*, Migration Matters: <https://www.youtube.com/watch?v=kvxaONTyjJM&t=1s>

zpeněžili či jinak využili své vzdělání, dovednosti či pracovní nasazení. Dle této logiky lidé obvykle migrují, když věří, že se investice do migrace vyplatí. Proto odchází především mladí a zdraví lidé, kteří jsou v produktivním věku, nebo ti, kteří počítají s výrazným zvýšením svého lidského kapitálu (například tím, že se naučí jazyk) díky migraci. V jejich případě vychází propočet nákladů a přínosů v dlouhodobém měřítku kladně.

Jinými slovy: migrace je podle tohoto teoretického pojetí racionální volba. Ne všichni samozřejmě porovnávají jen ekonomické náklady a přínosy. Z výzkumů vyplývá, že i když lidé tyto propočty před cestou provedou, často nemají o podmínkách v zemi, kam míří, nebo o všech nutných výdajích, úplné informace. Některé věci se také těžko jednoznačně převádí na peníze.

Švýcarský sociolog Hans-Joachim Hoffmann-Nowotny například poukazuje na to, že vedle ekonomické výhodnosti může být pro některé lidi důležitá také společenská moc a postavení. A protože toho se v zahraničí dosahuje méně snadno, někteří se pro migraci nerozhodnou, i když by to pro ně bylo ekonomicky přínosné. Na druhou stranu nemigrují pouze lidé z nízkopříjmových zemí do těch bohatších, ale stále více narůstá i opačný trend. Právě zvýšení vlastního sociálního statusu může být významnou motivací pro přesídlení Nizozemce do Vietnamu nebo Australana na Filipíny, i když finančně si příliš nepolepší. Důležitou roli hrají také osobní faktory: je třeba, aby člověk byl dostatečně přizpůsobivý a schopný podstupovat velké riziko. Propočet emocionálních nákladů a přínosů se tedy může člověk od člověka velmi lišit.

Vyzvěte žáky, aby se zamysleli nad tím, jaké finanční náklady se s rozhodnutím migrovat pojí. Jaké pocity mohou zažívat ti, kteří se rozhodnou migrovat, a ti, kteří zůstanou ve své zemi?

Jak se ze zemí stávají země imigrační a emigrační?

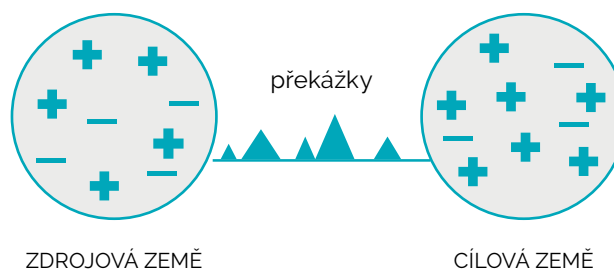
Migrační studia si kladou základní otázku, proč se některé země stávají spíše emigračními (někdy jsou označovány také jako domovské, zdrojové či země původu), jiné spíše imigračními (cílové či hostitelské) a některé jsou tzv. tranzitní.

Nejvyužívanější koncept zabývající se vysvětlením migračních směrů je tzv. *push-pull* model, který v roce 1966 představil americký demograf Everett S. Lee (obr. 1). Do češtiny se tento termín nepřekládá, ale pokud bychom se o to měli pokusit, nejspíše

by se jmenoval *model migračních tlaků a tahů*. Takzvané *push* faktory, tedy tlaky, jsou důvody, kvůli kterým uvažujeme o odchodu ze země – může to být například vojenský konflikt nebo nejistota, pronásledování, nedostatek pracovních míst nebo prostě jen relativní chudoba. Takzvané *pull* faktory, tedy tahy, představují vše, díky čemu je ten který cíl migrace přitažlivý – žádoucí pracovní místa, přístup k půdě (důležitý faktor v minulosti), vyšší mzdy, vzdělání vedoucí k lepším příležitostem nebo i kulturní a politická svoboda.

Faktory, které lidi vytlačují či přitahují, působí jak v případě země zdrojové, tak země cílové. Například vytlačujícím faktorem ze země hostitelské může být sociální deprivace kvůli absenci rodiny a přátel či stesk po domově. Země původu může zpět přitahovat klimatickými podmínkami, stravou či kulturním prostředím, na které je migrant zvyklý. V praxi působí *push* i *pull* faktory zároveň. Soubor těchto faktorů není statický, ale proměňuje se v průběhu rozhodování k migraci. samotné migrace i pobytu v zahraničí v důsledku působení různých vedlejších faktorů. Podle modelu stojí mezi souborem *push* a *pull* faktorů na straně země zdrojové a země cílové řada různých překážek, které migrant také zvažuje (například byrokratické bariéry).

Obr. 1: Schéma Leeova push-pull modelu

Push-pull model vysvětluje, proč migrace nejčastěji směřuje z chudých a rozvíjejících se zemí do těch bohatších a rozvinutějších. Často se říká, že jde o migraci z globálního Jihu na globální Sever. Leeův model se ale spolu s principem investice snaží také objasnit, proč velký podíl migrace probíhá na velmi malém prostoru, a to především v užších regionech tzv. globálního Jihu. Zejména pro obyvatele rozvojových zemí je migrace opravdu nákladná záležitost. Proto, když vypukne konflikt nebo nějaká podobná život ohrožující událost (např. neúroda), ti to lidé v naprosté většině odchází do sousedních, byť ze světového pohledu často ne příliš prosperujících zemí (např. Afghánci do Pákistánu, barmští Rohingové do Bangladéše, Súdánci do Čadu nebo Venezuelané do Kolumbie). *Push* faktory v podobě kritické situace nutí lidi opustit svou zemi. A i když *pull* faktory v zemi sousední nejsou z ekonomického hlediska nikterak

atraktivní, život zde je lepší než v zemi původu. Byť *push-pull* model může působit velmi logicky a výstižně, v zásadě jde o ekonomický model, který nahlíží na migranta jako na racionálně uvažující osobu, která se víceméně nachází v sociálním vakuu. Předpoklad určitého souboru faktorů, který lidi přitahuje či vytlačuje tam či onam, a překážek, které brání svobodnému pohybu, je jistě relevantní. Nicméně, jak si ukážeme níže, takový kalkul předpokládá znalost svých možností, přístup k nezkráslým informacím a svobodu rozhodování. Asi tušíte, že takové počáteční rozpoložení připomíná spíše laboratorní podmínky a málokdo na planetě by je splňoval. Už proto, že do rozhodování k migraci vstupuje i mnoho dalších faktorů, jako jsou formální a neformální sítě, náboráři či náhoda.

Vyjmenujte s žáky některé důvody vedoucí k migraci. Může to být válka, nejistá politická situace, hospodářská nestabilita, vzdělání, láska.

Upozorněte je na to, že důvody k migraci jsou často provázané a vzájemně spolu souvisejí. Migranti by do vybraných států Evropy nepřišli jen za lepší práci. Je to složitější.

Podívejte se na video [Why do people migrate?](#)⁷⁾ organizace Migration Matters s výzkumníci Nassim Majidi a zjistěte, jaké příčiny současné migrace do vybraných evropských států popisuje.

Hlavní otázka k diskusi:

Proč lidé nasazují život, aby se do Evropy dostali?

Nedostatky *push-pull* modelu vedly odborníky k identifikaci dalších faktorů a vlivů, které by přispěly k vysvětlení směrů a příčin migrace. V roce 1971 americký demograf Wilbur Zelinsky zveřejnil koncept tzv. *mobility transition*, kterým se snažil vysvětlit proměnu mobility či migrace v závislosti na fázi demografického přechodu (či demografické revoluce) a rozvoje (či modernity). Podle jeho modelu migrace přibývá ve státech, které se modernizují, mají stále vysokou porodnost a zároveň zvyšující se průměrnou délku života. S výrazně rostoucí populací vzniká tlak na místní pracovní trh, který nemůže uspokojit poptávku po práci. V důsledku toho se musí někteří mladí vydat do zahraničí. Dnes jsme této situace svědky v mnoha afrických i asijských zemích. Před sto až sto padesáti lety se totéž dělo ve většině evropských států včetně území bývalého Rakouska-Uherska, kdy se celé rodiny stěhovaly do

USA či Argentiny, ale i do řídkěji osídlených oblastí na periferii tehdejší monarchie, jako byla ukrajinská Volyně či rumunský Banát, kde získali nové pozemky. Relikty této migrace dodnes připomínají komunity potomků českých krajanů.

Jaký je rozdíl mezi emigrací a imigrací?

Ale ani Zelinského koncept kvůli své přílišné všeobecnosti nedokáže migraci popsat i do sebemenších zdánlivě nepodstatných detailů. Slabinou je především jeho neschopnost vysvětlit, jak je možné, že emigrace z celé řady zemí někdy pokračuje i poté, co bylo dosaženo demografické rovnováhy, či dokonce kdy se populace těchto zemí začaly zmenšovat z důvodu nízké porodnosti. To je i případ všech států OECD včetně Česka. Výrazný odchod z nízkopříjmových zemí i po dosažení populační rovnováhy bývá označován jako řetězová migrace. Výraz popisuje jev, kdy původní emigranti, kteří odešli za lepší prací, si ze své domovské země přivádí rodinu či zvou přátele a známé. Nebo kdy se ti, co odešli dříve, stávají vzorem běžné společenské reakce na neuspokojivé podmínky a inspirují další k cestě za štěstím. Řetězení migrace si všimá teorie *migračních sítí*, kterou na přelomu 80. a 90. let podrobně rozpracoval americký sociolog Douglas S. Massey, jenž svou vědeckou práci zasvětil studiu mexické migrace do Spojených států amerických.

Co jsou to migrační sítě a jak souvisí s migračními trendy?

Už víme, že zejména ekonomové, demografové, ale i politici nahlíží na migraci často „logicky“ a hledají určité zákonitosti a pravidelnosti, jejichž pochopení by mohlo napomoci migraci řídit či regulovat. Ale současné bádání spíše přináší důkazy, které racionalitu migrace zpochybňují. Například: jak racionálně vysvětlit soudobý trend, kdy mnoho migrantů z několika zemí obvykle zamíří do jediného cílového státu, ale z velkého množství zemí přichází jen málo lidí. Proč tomu tak je? Částečně to vyplývá ze smluv mezi státy. Na základě mezinárodních dohod například přišli v 50. a 60. letech 20. století do několika zemí západní Evropy jako dělníci Turci. Z podobných důvodů do některých zemí míří filipínské zdravotní sestry.

Jak ale došlo třeba k tomu, že v obchodním městě Kanton v jižní Číně náhle vznikla komunita Nigerijců

7) Why do people migrate?, Migration Matters: <https://www.youtube.com/watch?v=DvqSBgLQdio>

čítající skoro stovky tisíc lidí? Mezi těmito státy k žádné dohodě nedošlo a žádná čínská společnost v Nigérii nedělá velké náborové kampaně. Země dokonce ani nemají společnou historii.

Tyto „anomálie“ ve zdánlivě racionální logice migrace, jak ji chápe například Leeův push-pull model, se snaží vysvětlit teorie migračních sítí. Ta vychází z předpokladu, že migrace je výrazně usměrňovaná existencí neformálních a formálních sítí, které šíří informace o potenciálních destinacích, o možnostech migrace, či dokonce přímo vytváří kanály pro snadnou a asistovanou migraci. Sítě v podobě komunit krajanů pomáhají výrazně snížit stres a náklady, které migrace přináší. Zahraniční diaspory krajanů slouží jako zdroj informací o životě a příležitostech k migraci v cílovém státě. V začátcích krajané mohou pomoci s ubytováním, s hledáním práce a vše tak zjednoduší. Tuto síť tvoří jak příbuzní a přátelé (neformální síť), tak profesionální zprostředkovatelé (formální síť) – náboráři, personální agentury, relokační agentury a další. Když například začala rychle narůstat migrace za prací z Vietnamu do Česka, letecká společnost Vietnam Airlines zareagovala zavedením přímých letů mezi Prahou a Hanojí, což zvýšilo pohyb osob mezi těmito dvěma zeměmi.

Když se krajské komunity rozrostou, objevují se zpravidla místní poskytovatelé služeb, kteří síť dále rozvíjí a diverzifikují, jako jsou prodejci specializující se na potraviny a spotřební zboží ze země/regionu původu, etnické restaurace, kadeřníci nebo lékaři, se kterými mohou migranti hovořit mateřštinou, apod. Například v pražském obchodním a kulturním centru Sapa mohou vietnamští zákazníci nejenom nakoupit, ale i umístit dítě do vietnamské školky, jít do buddhistické pagody, nechat si opravit či umýt auto, zajít k zubaři nebo pořídit svatební fotografie. Toto vše umožňuje nově příchozím se rychle aklimatizovat a snížit tak (zejména emoční) náklady spojené s adaptací. Zpětně může existence známého prostředí zvyšovat atraktivitu Česka pro další migranty z Vietnamu.

Kdo migruje do Česka? Z kterých zemí k nám přichází nejvíce lidí? Jaké jsou hlavní důvody migrace těchto lidí?

Komunita krajanů – ve smyslu provázané sítě vytvářející etnické ekonomiky a kulturně a jazykově známé prostředí – se ale nezvětšuje donekonečna. Migrační sítě mají svou hranici nasycení; po dosažení této hranice se začínají zmenšovat. Jak je to možné? Jedním z důvodů může být změna migrační politiky

hostitelské země, která zablokuje příchod nových migrantů, či dokonce ty stávající vypudí ze země. V polovině první dekády 21. století počet Afričanů v Kantonu klesl skoro na nulu, protože Čína začala migraci z Afriky významně omezovat. A nedá se říct, že s těmi, kdo už v Číně byli, se zacházelo zrovna mile.

Politické změny však situaci neovlivní vždy. Když se například Německo v 70. letech rozhodlo zavřít hranice pro turecké dělníky, migrace z Turecka vzrostla. Došlo k tomu proto, že ti, kdo už v Německu byli, se rozhodli na základě práva na sloučení rodiny přivést své příbuzné.

Někdy ale ke zpomalení růstu, nebo dokonce ke zmenšování komunity dochází přirozeně. Například druhé a další generace se adaptují natolik, že přestanou vyhledávat podporu krajské komunity. Nebo se migranti začnou navracet či odcházet do jiné země, v důsledku čehož dojde k poklesu počtu členů komunity.

Teorie migračních sítí poukazuje ještě na jeden jev, kdy se krajská síť zmenšuje, přestože příchod migrantů z dané země neustává. Stává se to v situacích, kdy migranti „starousedlíci“ odmítají nově příchozí krajské. To může být vyvolané nižším lidským kapitálem nově příchozích (tedy formální úroveň vzdělání, ale i původem z venkovských oblastí apod.) oproti migrantům, kteří přišli a usadili se dřív. Nebo kritikou nově příchozích ze strany přijímající společnosti. Může tak docházet ke konfrontaci mezi nově příchozími a „starousedlíky“ stejného původu, kteří už na život nahlíží více jako místní. „Starousedlíci“ mají obavy o svou pověst, nebo se prostě jen obávají odpovědnosti, kterou síť přináší. Tato situace nastala v období 2006–2010 ve vietnamské diaspoře v Česku. Před nástupem globální recese v roce 2008 pracovní agentury přivezly do Česka tisíce vietnamských pracovníků převážně z venkova bez vazby na již usazenou komunitu. Po nástupu krize se tito lidé ocitli v tíživé ekonomické situaci a někteří začali páchat trestnou činnost. Mezi starousedlíky a nově příchozími neexistovaly přirozené vazby a v kombinaci s nelegálními aktivitami se tito lidé ocitli bez podpory komunity krajanů.

Časem se migrační sítě začnou rozpadat – profesionální zprostředkovatelé ztratí zájem o jejich udržování a ti, kteří v zemi zůstanou, se začlení do hostitelské společnosti.

Jak k rozhodování k migraci dochází?

Vědci zabývající se migrací se snaží porozumět také tomu, jak takový proces migrace probíhá. Ten je dnes obvykle postupný. Většinou si nikdo neřekne: „Sbohem, vlasti, už se nikdy nevrátím!“ Lidé zpočátku odcházejí na omezenou dobu – na několik měsíců, na rok, než dostudují, aby zjistili, jak se jim v cizině žije. Poměrně často se ale krátká návštěva protáhne a lidé se brzy naopak stanou hosty v zemi svého původu.

Víte o někom, kdo se přestěhoval do jiného města nebo země? Kam se přestěhoval? A proč? Jaké to pro něj bylo? Mluví někdy o svém rozhodnutí?

Běžné je, že lidé v zahraničí často zůstávají z jiných důvodů, než proč ze země původu odešli. Obzvláště to platí pro mladé. Prvotním důvodem bývá studium nebo snaha vydělat peníze. Nakonec se v zahraničí například zamilují a už se tam usadí.

Ne každý ale migruje ze zcela svobodné vůle. Ekonomové Oded Stark a David E. Bloom přišli v 80. letech s teorií nazvanou *nová ekonomie pracovní migrace* (New Economics of Labour Migration – NELM), která vychází z předpokladu, že rozhodování k migraci není mnohdy individuální, ale kolektivní povahy – probíhá například v rámci rodiny. I když se do jiné země vydá jen jeden člen rodiny, na migračním procesu se podílí všichni. Do migrace jednoho člena domácnosti investují blízcí i vzdálenější příbuzní, například financemi na cestu. Ti na oplátku obvykle z migrace této jedné osoby později těží, zpravidla v podobě peněz (tzv. remitenci), které migrant rodině do země původu posílá. Investice dle teorie NELM mají i nefinanční povahu. Když se například do zahraničí za práci vydává jeden z manželů, znamená to, že druhý na sebe musí vzít větší odpovědnost za domácnost a zvýšený stres provázející migraci na něj dopadne také.

Náklady a přínosy migrace migranti zvažují z pohledu celé rodiny. Kladou si otázky, zda převáží relativní zvýšení blahobytu – například záměr opravit dům a koupit další auto – nad riziky a dočasným nepohodlím, které migrace člena rodiny přinese. Samozřejmě lidé zvažují i další vzorce, jako je usazení jakéhosi předsunutého člena domácnosti, se kterým se rodina po čase sloučí. I toto rozhodnutí je třeba pečlivě promyslet – například z hlediska životních nákladů a ekonomické prosperity, ale také z hlediska obtíží při integraci. Častým vzorcem, zejména

u migrantů, jejichž země původu a hostitelská země jsou od sebe relativně blízko (například Česko a Ukrajina), se lidé uchylují k cirkulační migraci, kdy jeden člen rodiny příležitostně odchází za prací do ciziny, posílá domů peníze a ekonomika domácnosti se tomuto rytmu a příjmu přizpůsobí.

Rozhodování k migraci není pouze v rukou samotných migrantů a jejich rodin. Proces zvažování významně ovlivňují i migrační politiky jednotlivých států. Pokud se hostitelská země chystá změnit poměrně liberální migrační podmínky, pravděpodobně bude následovat vlna řetězové migrace – tj. za migrantem nebo migrantkou se do cílové země vydá i rodina, protože ho/ji už nemůže snadno navštěvovat.

Je důležité zamýšlet se nad současným děním, abychom porozuměli stavu světa i krizím, které mohou nastat. Jako učitelka bych chtěla žákům pomoci pochopit hlubší příčiny migrace, její důsledky a dopady na hostitelské komunity a seznámit je s novými vzorci a typy migrace ve 21. století. V hodinách můžeme se žáky uvažovat o tzv. *push a pull* faktorech, které ovlivňují rozhodnutí stěhovat se jinam, a analyzovat volby, k nimž jsou lidé, kteří se stanou uprchlíky, nuceni. Důležité je zkoumat minulost a propojovat ji se současností, ale také se ptát, jak může současnost ovlivnit budoucnost, a v případě migrace uvažovat i o kontinuitě a změně v čase. Je třeba vyprávět skutečné příběhy a rozptýlovat mýty o migrantech i migraci.

**Taivi Ōigus,
učitelka na střední škole,
Saku, Estonsko**

Migrace má nejrůznější příčiny na úrovni společnosti a komunity, ale také příčiny individuální. Může to být volba z nutnosti i součást naplňujícího životního stylu. Může z člověka udělat kosmopolitního světoběžníka užívajícího si nová dobrodružství a zajímavé objevy, které cílová země nabízí. Člověk se ale také může ocitnout v pasti, když zjistí, že to, co mu někdo sliboval nebo v co doufal, se nestane a je jen málo příležitostí pohnout se tam nebo zpátky.

Otázky k diskusi

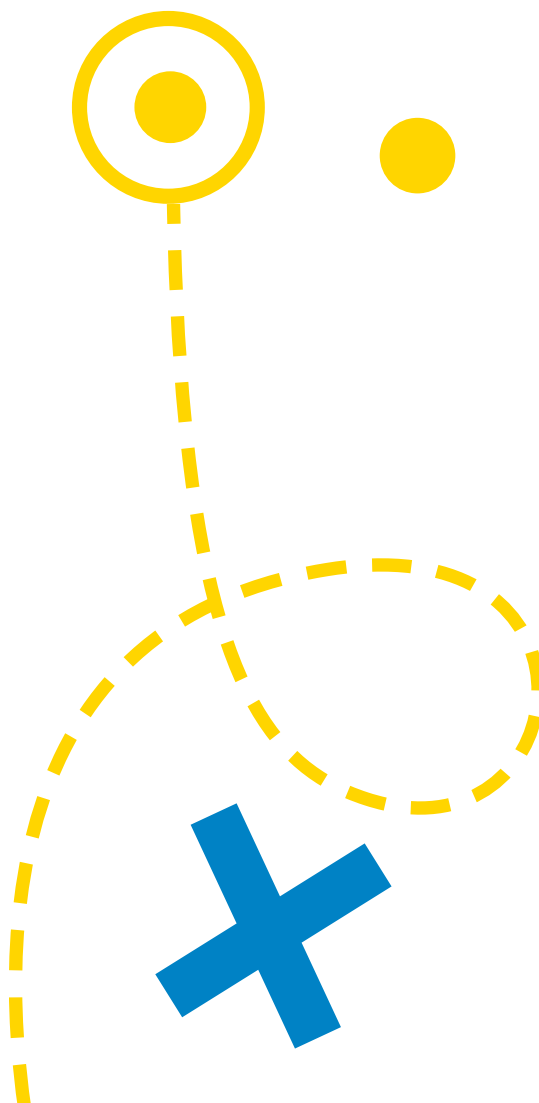
- Vyberte si někoho ze svého okolí nebo nějakého známého Čecha či Češku, kteří se stali migranty. Popište, odkud a kam daná osoba migrovala a co ji k tomu vedlo. Pokuste se na základě představených teorií zanalyzovat její migraci – které *push* a *pull* faktory sehrály v rozhodování k migraci roli, do jaké míry bylo rozhodnutí migrovat založeno na zvážení ekonomických nákladů a přínosů a jaké existující sítě a proč mohla daná osoba využít? Rozhodovala se samostatně, nebo kolektivně?
- Diskutujte o tom, do jaké míry je migrace racionální, a nakolik ne.

Další zdroje:

Podrobnější akademický přehled migračních teorií najdete zde v češtině: Drbohlav, D., Uherek, Z. (2007). Reflexe migračních teorií. *Geografie*, 112(2): 125–141. (https://geografie.cz/media/pdf/geo_2007112020125.pdf)

Nebo zde v angličtině: Brettell, C. B., & Hollifield, J. F. (eds.). (2014). *Migration theory: Talking across disciplines*. London; New York: Routledge.

Podcastový pořad o migraci v angličtině vydávaný International Migration Research Network: IMISCOE migration podcast. (<https://www.imiscoe.org/news-and-blog/podcast>)

Jak o migraci učit?

kolektiv autorů Center for Citizenship Education, Polsko

Na výuku o migraci je dobré se připravit. Pomůže vám, když se zaměříte na následující body:

1. Pečujte o sebe, duševně a emocionálně se připravte.
2. Hledejte spolehlivé informace o migraci a zjišťujte širší souvislosti.
3. Vytvářejte ve třídě bezpečnou atmosféru, ve které je prostor pro vyjádření různých názorů.
4. Věnujte pozornost žákům a jejich emocím.
5. Podporujte žáky, aby rozeznávali fakta od názorů a ověřovali zdroje informací.
6. Upozorňujte na zobecňování a stereotypy.
7. Využívejte osobní příběhy k zobrazení globálních migračních procesů.
8. Přístupujte citlivě k žákům s migrační zkušeností.

Ke každému bodu přinášíme několik doporučení, na co si před výukou, během ní i po ní dát pozor:

1. Pečujte o sebe, duševně a emocionálně se připravte.

Migrace patří mezi témata, která jsou ve společnosti vnímána velmi kontroverzně. Rozhovory na toto téma vyvolávají emoce a touhu bránit svou pozici. Dochází při nich ke zpochybňování osobních hodnot a přesvědčení. Zároveň jsou takové diskuse cenné, neboť zvyšují povědomí o migraci. Vyplatí se dbát na to, aby vyučující byl na takové diskuse duševně a emocionálně připravený.

Je v pořádku, když si některými věcmi nejste jisti a kladete si například tyto otázky:

- Musím dát najevo své názory a postoje?
- Je vůbec možné, abych měl/a neutrální pohled na svět?
- Jak rozpoznám různé emoce svých žáků a jak mám s nimi pracovat?
- Co když nedokážu při bouřlivé debatě udržet své emoce na uzdě?
- Jak bude reagovat vedení školy, ostatní kolegové nebo rodiče mých žáků?
- Mám o migraci dostatečné informace?

- Dokážu zodpovědět všechny otázky a reagovat na všechny pochybnosti žáků ohledně migrace?
- Dovedu před žáky přiznat, že o migraci nemám dostatečné informace?
- Jak dát žákům prostor k vyjádření všech názorů včetně těch kontroverzních, se kterými osobně nesouhlasím?
- Jak mám reagovat na projevy nenávisti a urážlivé komentáře?

Mějte na paměti, že na takové obavy a pochybnosti máte právo. Tak jako všichni. Doporučujeme vám zvolit si, co vás baví a o čem rádi mluvíte, a zaměřit se při svých aktivitách právě na to. K nejdůležitějším otázkám ohledně migrace žáky dovedte krok po kroku⁸.

2. Hledejte spolehlivé informace o migraci a zjišťujte širší souvislosti.

Než se začnete připravovat přímo na hodiny o migraci, se širšími souvislostmi migrace jakožto jevu se nejlépe seznámíte, když si zodpovíte následující otázky⁹:

- Které hodnoty jsou pro mě při uvažování o příčinách a důsledcích současné migrace důležité?
- Proč si přeji, aby žáci diskutovali o důležitých sociálních tématech, jako je migrace nebo uprchlictví?
- Jak se na výuku podle zvolené lekce připravím? Které pracovní metody jsou mi nejbližší a co bych rád/a zkusil/a poprvé, protože si myslím, že by to pro žáky, se kterými pracuji, mohlo být vhodné?
- Co vím o vzájemných vztazích ve skupině, se kterou pracuji? Jaké mají její členové s migrací zkušenosti? Mluví někdy skupina o tématech souvisejících s hodnotami nebo s polarizací ve společnosti? Co žáci o migraci vědí? Které otázky související s migrací je zajímají nejvíc?
- Jaké jsou současné migrační trendy v Evropě a ve světě? Jaké názory mají lidé v okolí nebo rodiče žáků?

8) Cieślukowska, D. (2016). *Jak rozmawiać o uchodźcach? Komentarz do scenariusza dwóch lekcji*. Center for Citizenship Education.

9) Data je možné dohledat například na encyklopedii migrace, na portálu migraceonline (<https://migraceonline.cz/>) nebo ve statistikách ČSÚ (<https://www.czso.cz/csu/cizinci/cizinci-pocet-cizincu>).

Nezapomeňte, že duševní příprava je stejně důležitá jako příprava obsahu výuky. Váš postoj k příslušným otázkám je důležitý proto, abyste si u žáků budovali důvěru¹⁰.

3. Vytvářejte ve třídě bezpečnou atmosféru, ve které je prostor pro vyjádření různých názorů.

Navrhněte žákům, aby si společně nastavili pravidla, díky kterým se jim bude o náročných, kontroverzních tématech vzbuzujících emoce lépe diskutovat. Tato pravidla jim pomůžou i při probírání situace migrantů a uprchlíků v naší zemi, v Evropě i ve světě. Aby skupina tyto dohody při rozhovorech dodržovala, je důležité, aby je přijala společně. Tato pravidla přispějí k příjemné, bezpečné atmosféře.

Vyzvěte žáky, aby vypracovali společnou dohodu, která jim bude pomáhat v diskusi a vzájemném porozumění. Navrhněte jim, aby se nejdřív zamysleli nad tím, jaké chování jim diskutování usnadňuje, a teprve potom přešli k zásadám. Řekněte jim, že mají dbát na to, aby se každý mohl vyjádřit. Vyzvěte je, aby pravidla formulovali pozitivně – například namísto „neskáčeme si do řeči“, bude pravidlo znít „navzájem si nasloucháme“.

I když máme různé názory a nesouhlasíme spolu, měli bychom se k sobě vzájemně chovat s respektem. Na to, abychom si jeden druhého vážili a respektovali se, se nemusíme na všem shodnout. Je proto lepší žáky vyzvat, aby si vytvořili i konkrétní pravidla respektu k názorům ostatních, kterými se budou při hodinách o migraci a rozhovorech o uprchlících všichni řídit.

Pravidla, která žáci při takových hodinách a rozhovorech často zmiňují:

- I když máme různé názory a nesouhlasíme spolu, měli bychom se k sobě navzájem chovat s respektem.
- Když někdo mluví, díváme se na něj.
- Navzájem si nasloucháme.
- Dbáme na to, aby měl každý stejný prostor se vyjádřit.
- Když s názorem druhého nesouhlasíme, snažíme se porozumět jeho pohledu na věc.

4. Věnujte pozornost žákům a jejich emocím.

Když začnete s diskusí o migraci a uprchlictví, je vhodné věnovat pozornost emocím, které diskusi provázejí. Děti a dospívající sice možná přesně nerozumí tomu, co se děje na migračních trasách do země Evropské unie nebo proč stále více států staví na hranicích zdi, které mají znemožnit lidem hledajícím azyl a bezpečí tyto hranice překročit, ale neznamená to, že se jich téma migrace nedotýká. Důležité je si také uvědomit, že migrace má mnoho podob a žáci obvykle nevnímají jako migranty své příbuzné nebo občany vlastní země, kteří sezónně nebo dočasně migrují za prací či vzděláváním. Ekonomická, vzdělávací i politická migrace má napříč celou Evropou dlouhou historii, která je však často opomíjena.

Emoce nám dávají signál o naší reakci na probíhající události. Když emocím svých žáků věnujete pozornost, můžete zjistit, co je těší, co jim je nepříjemné, čeho se bojí nebo co je rozčiluje. Poznání vlastních emocí žákům pomůže uvědomit si, co je pro ně důležité, a měnit svět k lepšímu¹¹.

Prvním důležitým krokem, který při probírání tématu vyvolávajícím silnou emocionální reakci můžete podniknout, je pomoci žákům rozpoznat a pojmenovat emoce, které při diskusi cítí.

Pomoci vám mohou následující otázky:

- Co se stalo?
Jaká situace mohla takovou reakci vyvolat?
- Jaké myšlenky se za vyřčenými slovy mohou skrývat? (Co si autor/ka tvrzení myslí sám/sama o sobě? Co si myslí o světě a ostatních lidech, co si myslí o vás?)
- Jaké pocity se s tím mohou pojít?
- Z jakých nenaplněných potřeb tyto pocity mohou vycházet?
- Jakým způsobem se tyto potřeby dají naplnit? Kdo by s tím mohl pomoci?

Co je dobré mít na paměti, když se připravujete na diskusi o migraci:

- Když nějaké téma společnost hluboce rozděluje a vyvolává silné emoce, nechte si na jeho probrání víc času.
- Emoce máme vždy. Žádné emoce nejsou špatné. Každý něco vnímá a pociťuje jinak. Na své emoce má každý právo.

10) Zielińska, H., Leszko, M. (2021). *Razem o migracjach. Karty do analizy wydarzeń i procesów społecznych. Przewodnik dla nauczycielek i nauczycieli oraz ćwiczenia dla młodzieży*. Center for Citizenship Education.

11) Paul Ekman popisuje sedm nejčastějších lidských emocí (radost, překvapení, hněv, opovržení, smutek, strach, znechucení). Více viz Ekman, P. *Universal Emotions. What are emotions?* <https://www.paulekman.com/universal-emotions/>

- Rozhodnutí lidí vychází z různých hodnot. Pro někoho je hlavní zdraví a ochrana života, pro jiné je nejdůležitější ochrana hranic státu a lidských práv.
- Každou diskusi o migraci berete jako příležitost žákům ukázat rozdíly mezi jejich názory a pohledy na dané téma i jako příležitost zjistit, co mají společného. Je důležité, aby si i učitel jakožto facilitátor a moderátor diskuse byl vědom svých vlastních emocí.

5. Podporujte žáky, aby rozeznávali fakta od názorů a ověřovali zdroje informací.

Zabýváme-li se tématem migrace, je nezbytné, aby žáci i učitelé dovedli uvažovat kriticky. Jak tedy žákům předat vědomosti a zároveň společně trénovat schopnost nezávisle se učit, pochybovat, ověřovat a hledat pravdu?

Rozvíjejte u žáků schopnost ptát se na to, co vidí, co slyší, co si myslí, co cítí, co říkají a co dělají. Pokládejte otázky, které stimulují myšlení a vedou k diskusi o současné migraci, např.:

Můžeš vysvětlit, proč si to myslíš?

Na základě čeho sis tenhle názor utvořil/a?

Kdo má vliv na to, co si myslíš?

Migrace sestává ze složitých procesů s mnoha příčinami a ještě více následky. Dbejte na to, aby se u vašich žáků rozvíjela schopnost vyhledávat informace a jejich souvislosti, třídit je a svět kolem nás kriticky analyzovat. Analyzujte společně například vybrané internetové memy nebo tiskové materiály o uprchlících. Posuzujte pravdivost informací a způsob, jakým se předkládají klíčová sdělení.

Pět jednoduchých otázek, které vám při analýze informací pomohou:

- Kdo je autorem informace a jaký je její účel?
- Jaké prostředky (trpný nebo činný rod, spisovný či nespisovný jazyk, metafora apod.) autor využívá k upoutání a udržení pozornosti příjemce informace?
- Jaké životní styly, hodnoty a názory jsou v materiálu prezentovány?
- Jak mohou různí lidé informaci interpretovat?
- Co materiál vynechává / čemu se nevěnuje?

6. Upozornujte na zobecňování a stereotypy.

Řekli nebo slyšeli vaši žáci někdy, že „muži neumí dělat několik věcí najednou“, „mladí jsou nezodpovědní a moc se nezajímají o svou budoucnost“, „ženy se neumí orientovat v prostoru“, „muslimové nerespektují ženy“ nebo „uprchlíci jsou agresivní“? Mějte v takových situacích na paměti, že tvrzení nejsou pravdivá, protože se vztahují na celou skupinu, jako kdyby byla jedolitá a mezi lidmi nebyly rozdíly. Tento přístup je nebezpečný, protože vychází ze zobecnění a opomíjí rozmanitost ve společnosti nebo ve skupině.

K tomu, že se něčí tvrzení zakládají na stereotypech, obvykle vede právě zobecňování. Proto je užitečné žáky učit, aby se vyjadřovali přesně, a vést je k uvědomění, jakými stigmaty a stereotypy se v každodenním životě řídí.

Tady je několik tipů, jak žáky vést k tomu, aby si uvědomovali, co oni sami i druzí říkají:

• Snažte se méně zobecňovat.

Tvrzení, nebo také tzv. argumentační *faul ad populum*, jako „*všichni uprchlíci jsou...*“, „*každý ví, že muslimové...*“ se dají parafrázovat a přeformulovat tak, aby patřila do kategorie individuálních názorů nebo přesvědčení, protože tím ve skutečnosti jsou. Vysvětlete, jaké důsledky může generalizace přinést. Můžete využívat formulace jako „*Hanko/Dominiku, chápu, že na to máš tento názor / chápu tvůj postoj, ale trochu se obávám, že když o tom budeme mluvit takhle obecně, bude se nám těžko mluvit o...*“, „*Nebudeme tvůj názor v diskusi moct porovnat se zkušeností druhých.*“ Podporujte žáky v tom, aby mluvili o svých vlastních zkušenostech, například otázkami jako: „*Marku, na základě jaké zkušenosti si to myslíš? Vzpomínáš si na alespoň jednu zkušenost, která by s tímhle názorem byla v rozporu? Co se stalo? Podělíš se o to s námi?*“

Téma migrace je vždy aktuální a zajímavé – příklady ostatně dnes vidíme v každé evropské zemi. Když člověk o migraci něco ví, snižuje se nebezpečí, že se stane obětí populistických politických agend.

Anu-Liis Lauk, učitelka druhého stupně základní školy, Saku, Estonsko

Říká se, že žijeme v době postfaktické. Že trumfy drží emoce a tvrdé údaje nikoho nezajímají. Možná navzdory této atmosféře jsou mi vždy největší oporou právě fakta, data a širší souvislosti. I když musím přiznat, že na emoce také vždy dojde:

Na vášně, která provází debaty o tom, proč naše představy o migrační realitě bývají tak odlišné od její standardizovanými jednotkami měřitelné podoby.

Na údiv, že nám fakta unikají.

Na naštvání, že má mediální obraz tak mocný účinek.

**Tereza Freidingerová,
Fakulta sociálních věd,
Univerzita Karlova, Praha**

- **Nekritizujte žáky za to, že se uchylují ke stereotypům – uvědomte si, že v takovém případě použili kognitivní vzorec.**
Zjednodušené představy jsou škodlivé, ale zároveň nám usnadňují vnímání světa. Poradíme si díky nim s nadbytkem složitých informací. Když má někdo stereotypní představy, neznamená to, že jedná ze zlé vůle. Může to dělat nevědomě. Je důležité žákům zdůrazňovat, že zkušenost s migrací a uprchlictvím je složitý jev, který se nedá vysvětlit jedním stereotypem.
- **Když obecná tvrzení konkretizujete a dojdete k názorům a zkušenostem jednotlivých lidí, vyzvěte ostatní ve skupině, aby o tom hovořili, ptejte se, jaké jsou jiné možnosti.**
Můžete klást otázky jako:
*Padly tyto názory – co si myslí ostatní?
Jak jinak se dá o tomhle uvažovat?
Jak byste se chovali vy, kdybyste byli na místě migrantů?*
- **Podporujte u žáků kritické myšlení.**
Vyzvěte je, aby o různých informacích a názorech, o kterých mluví, uvažovali. Vedte je k tomu, aby přemýšleli o informacích a jejich zdrojích. Ptejte se jich, jak se informací, se kterou pracují, dozvěděli (*Je tento zdroj důvěryhodný? Jak si můžou žáci fakta*

z tohoto článku ověřit?). Směřujte je k používání nezaujatých informací o migraci založených na faktech.

Další informace najdete na **s. 34** v kapitole **Jak reagovat na různé situace a otázky při výuce o migraci.**

7. Využívejte osobní příběhy k zobrazení globálních migračních procesů.

K představení globálních témat a jejich vzájemných vztahů můžete v jednotlivých předmětech nebo při diskusích o migraci využívat vyprávění příběhů. Je to metoda velmi užitečná k vysvětlení některých statistických dat. Za číselnými údaji jsou totiž vždy příběhy konkrétních lidí.

Další informace o metodě storytellingu najdete na **s. 27** v kapitole **Přístupy a metody ve výuce o migraci.**

Tento přístup má také další výhody: příběhy se dotýkají našich emocí, dojmají nás, dávají abstraktním jevům tvář. To nám umožňuje se učit do větší hloubky a účinněji a uvažovat o něčí osobní zkušenosti, abychom migraci pochopili lépe.

- Než zvolíte konkrétní materiál, kde někdo mluví o tom, jak migroval (lze využít třeba film, rozhovor nebo zprávu na Instagramu), **zamyslete se nad tím, které hodnoty jsou pro vás klíčové** a jak je chápete. Potom se rozhodněte, které z nich chcete žákům předat. Může to být respekt (když vysvětlíte, že každý má mít příležitost uplatňovat svá práva, pokud to neškodí jiným), otevřenost (když ukážete různé hodnotové systémy a systémy přesvědčení, které vedou k různému jednání a chování) nebo empatie (když probíráte, jak klimatická změna ovlivňuje to, že lidé v různých částech světa se potřebují přestěhovat jinam).
- **Budujte sounáležitost žáků s protagonistou příběhu**, kterému se věnujete. Všimněte si i menších podobností mezi migranty, jejichž zkušenostmi se ve třídě zabýváte, a vašimi žáky. To žákům umožní se do situace protagonisty částečně vžít. Na to, aby si posluchači k protagonistovi nebo protagonistce příběhu vytvořili vztah, stačí i drobnost. Třeba to, že s aktérem příběhu mají rádi stejný seriál nebo je baví hrát fotbal.

- **Učte žáky příběhům naslouchat a ptát se.**
Když se s žáky věnujete náročnějším tématům souvisejícím s migrací, je důležité jednat citlivě, dokázat pozorně naslouchat a umět se dobře ptát. Je vhodné pokládat otevřené otázky, které dávají druhému prostor, aby odpovídal více do hloubky, ale zároveň mu umožňují zachovat takovou míru důvěrnosti sdělovaných informací, která mu je příjemná. Rozhovory vyžadují hodně času a pozornosti vůči osobě, která v příběhu vystupuje. Tak to dělají dobří novináři. Tudíž je užitečné využít stejné techniky, kterými vedou rozhovory.

Velkým přínosem může být se souhlasem žáků pořídit zvukový záznam z některé hodiny a poté si jej pro sebe pustit. Pohled na vlastní reakce s odstupem je velmi cenným nástrojem ke zdokonalování dovednosti vedení debaty.

- **Ukažte, že jednotlivé zkušenosti** migrantů a občanských aktivistů dávají dohromady **rozsáhlý obraz procesů probíhajících celosvětově.** Využijte příklady toho, jak spolu souvisí příběhy obyčejných lidí z různých zemí nebo ze zemí globálního Severu a globálního Jihu. Pomozte žákům analyzovat, jaký vztah je mezi klimatickou změnou a environmentální migrací; mezi chudobou, která lidem neumožňuje naplnit základní potřeby jako přístup k čisté vodě, zdravotní péči nebo vzdělání, a migrací. Rozeberte, jakou roli migrace hraje ve snižování nerovností mezi lidmi a načrtněte schéma vzájemné závislosti. Vedte žáky k tomu, aby si uvědomili, že za statistickými údaji se skrývají

Hraní rolí žákům umožní ocitnout se v pozici uprchlíka, a tak lépe porozumět tomu, jak se lidé prchající ze svých domovů cítí. Po hodině žáci uvedli, že lépe chápou, co někteří uprchlíci během své cesty zažívají.

**Liina Kitt,
učitelka na střední škole,
Tallinn, Estonsko**

osudy jednotlivých lidí. Seznamujte je s příběhy a aktivitami lidí, kteří usilují o integraci imigrantů v přijímajících komunitách. Takové příběhy můžou mladé lidi povzbudit k aktivitě¹².

8. Přístupujte citlivě k žákům s migrační zkušeností.

Mějte na paměti, že migrační zkušenost není vždy vidět a nedá se vždy snadno rozpoznat.

Další informace najdete na s. 34 v kapitole **Jak reagovat na různé situace a otázky při výuce o migraci.**

Umožněte každému, aby se podělil o svou zkušenost a o to, jak kterýkoli aspekt migrace – tedy i aspekt integrace a vzájemného soužití – vnímá. Na osobní zkušenosti a jiné názory je důležité se ptát u jakýchkoli témat, která při rozhovoru nebo v hodině vyvstanou.

Žáci také mohou mít na různé jevy, které v hodině probíráte, různé pohledy. Je to důsledek jejich identity a zkušeností získaných během života. Ty se promítají do toho, jak vlastní zkušenost s migrací vnímají. Přístupujte k jejich vyprávění citlivě, protože to může být traumatizující, můžou kvůli tomu být zranitelní a pro ostatní žáky to může být obtížně pochopitelné. Dbejte na to, aby atmosféra byla podporující a napomáhala učení. Vedte ostatní žáky k tomu, aby když mluví o lidech s migrační zkušeností, neřikali „oni“. Tito lidé jsou mezi námi a všichni jsme součástí společnosti na místní, regionální nebo celosvětové úrovni.

Mějte na paměti, že je lepší upozorňovat na to, co mají žáci společného, než na to, čím se liší. Co lidi spojuje, snadno zjistíte, když se ptáte na plány, sny, koníčky či volný čas.

12) Zielińska, H. (2020). *Storytelling. Jak oddać głos migrantom i migrantkom z sąsiedztwa. Przewodnik dla młodzieży*. Center for Citizenship Education.

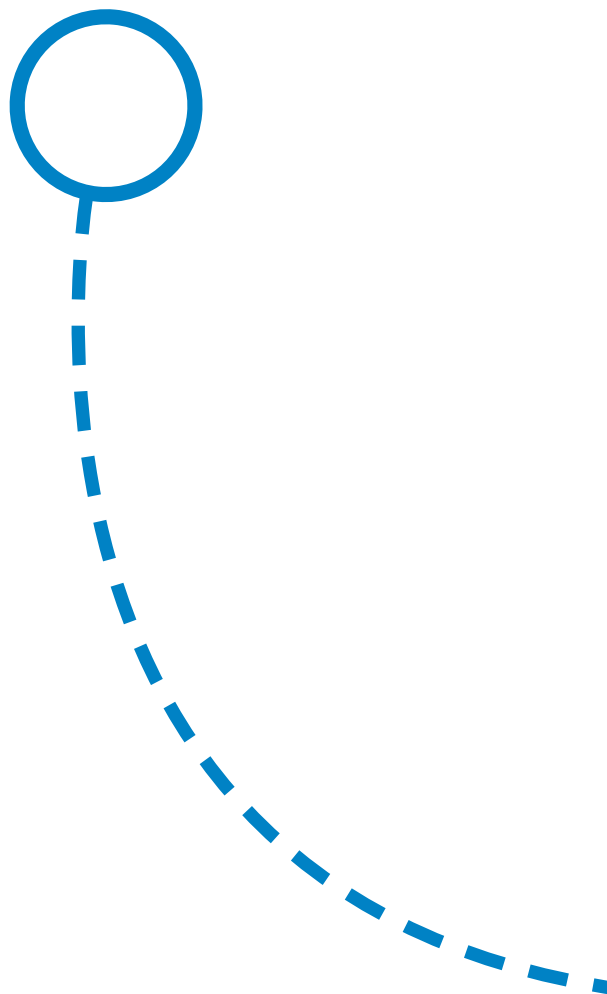
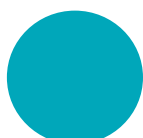
Použitá literatura:

Cieślukowska, D. (2016). *Jak rozmawiać o uchodźcach? Komentarz do scenariusza dwóch lekcji*. Center for Citizenship Education.

Ekman, P. *Universal Emotions. What are emotions?*
<https://www.paulekman.com/universal-emotions/>

Zielińska, H., Leszko, M. (2021). *Razem o migracjach. Karty do analizy wydarzeń i procesów społecznych*. Przewodnik dla nauczycielek i nauczycieli oraz ćwiczenia dla młodzieży. Center for Citizenship Education.

Zielińska, H. (2020). *Storytelling. Jak oddać głos migrantom i migrantkom z sąsiedztwa. Przewodnik dla młodzieży*. Center for Citizenship Education.

Kompetenční rámec

K čemu je dobrý kompetenční rámec?

Kompetenční rámec představuje soubor kompetencí (znalosti, dovednosti, hodnoty, postoje), o jejichž rozvoj u žáků usilujeme. Cílem tohoto rámce je přispět k pochopení složité povahy migrace jakožto jevu na místní, vnitrostátní a regionální úrovni, a k porozumění tomu, jak komplexní otázkou je integrace a inkluze lidí s migrační a uprchlickou zkušeností. Práce s některými z těchto kompetencí může u žáků přispět také k rozvoji mezilidských vztahů a pomoci jim dozvědět se více o interkulturní komunikaci, boji proti diskriminaci a o inkluzivním vzdělávání ve škole i mimo ni.

Kompetenční rámec by vám měl pomoci usnadnit orientaci při přípravě a plánování smysluplných vzdělávacích aktivit týkajících se (nejen) tématu migrace a vzájemné propojenosti světa a samozřejmě zhodnotit úroveň znalostí, dovedností, hodnot a postojů, které žáci získávají a prokazují či vyjadřují ve škole i mimo ni.

Jak kompetence chápeme?

Kompetence je definována jako kombinace znalostí, dovedností, postojů a hodnot, které se u žáků rozvíjí během formálního, neformálního a informálního vzdělávání. Navržený kompetenční rámec neurčuje pevně daný soubor kompetencí, přestože ho lze využít jako základ při plánování výuky v různých otázkách, zejména těch, které souvisí s migrací. Kompetence se také samozřejmě často překrývají.

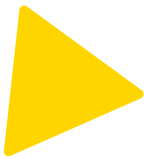
Znalosti: Informace a povědomí o migraci a klíčových faktorech, které v příslušné zemi, regionu a celosvětově ovlivňují příčiny a důsledky migrace.

Dovednosti: Schopnost analyzovat migrační procesy, dávat je do kontextu a hledat souvislosti. Schopnost udržovat mezilidské vztahy s lidmi s různým sociokulturním zázemím a zkušenostmi, včetně migrační.

Hodnoty a postoje: Přesvědčení a hodnotová orientace žáků spočívající ve spravedlivém a rovném přístupu a otevřeném postoji vůči migraci a lidem s migrační zkušeností. Žáci své hodnoty i postoje dovedou pružně uplatnit v různých situacích včetně těch souvisejících s otázkami migrace.

Praktické semináře mediální gramotnosti a kritického myšlení žákům pomáhají chápat mediální zprávy o migraci kriticky. Když se na svět díváte otevřenýma očima, pochopíte, jak je složitý, a že každý jeden člověk v něm hraje svou úlohu.

**Anne Kraubner,
učitelka na střední škole,
Tamsalu, Estonsko**

Migrace je téma, které se často démonizuje – jak v médiích, tak ve společnosti i v běžných rozhovorech. Stal se z ní nástroj k zastrašování. Mluvit o ní se žáky, ale i s dospělými, je jen prvním krokem k poznání světa kolem nás. Mezi hlavní přínosy migrace patří sblížení kultur a omezování předsudků. A mimochodem, díky migraci jsme vůbec tady – všichni Evropané, Slované a lidský druh obecně.

**Lukáš Vícen,
učitel na střední škole,
Bratislava, Slovensko**

Kritické myšlení a informační gramotnost

Žáci chápou migraci jako komplexní a mnohostranný jev.

Žáci rozumí tomu, jak vznikají informace a mediální zprávy související s migrací a jak je lidé mohou vnímat.

Žáci dokáží v mediálním obsahu rozpoznat různorodé, vyvážené a dostatečně vypovídající mediální obrazy týkající se otázek migrace.

Při analýze informací postupují žáci věcně a využívají různé zdroje z oblastí nových i tradičních médií.

Žáci využívají ověřené informace a zprávy k prezentaci různých perspektiv a argumentů v otázkách souvisejících s migrací.

V rámci mediálního obsahu věnovaného pohledu migrantů a otázkám migrace žáci znají různorodé, vyvážené a dostatečně vypovídající mediální obrazy.

Žáci komunikují a spolupracují s lidmi, kteří se různě identifikují a pocházejí z různých sociokulturních zázemí.

Na základě znalostí forem znevýhodnění lidí z různého sociokulturního zázemí žáci vystupují proti diskriminaci.

Žáci řeší spory a konstruktivně spolupracují s ostatními bez ohledu na jejich identitu a sociokulturní zázemí.

Žáci různými způsoby spolupracují, aby dosáhli společného cíle.

Žáci rozumí významu, principům a možným formám spolupráce včetně výzev, které při ní mohou nastat.

Žáci dovedou rozpoznat příklady občanské angažovanosti a uvést možnosti občanské odpovědnosti v otázkách souvisejících s migrací.

Žáci chápou, v čem spočívá demokracie a občanství na základě mezinárodních listin (Všeobecná deklarace lidských práv aj.).

Žáci se aktivně podílí na ochraně a podpoře lidských práv včetně práv migrantů a uprchlíků.

Žáci aktivně vyhledávají informace k tématu (lidská práva, demokracie, občanství aj.) a spolupracují s ostatními na přípravě, organizaci a vyhodnocení aktivit podporujících ochranu práv uprchlíků a migrantů.

Žáci se k lidem z různého sociokulturního zázemí chovají eticky odpovědně.

Žáci analyzují etické důsledky politického, sociálního a ekonomického jednání s migranty a dalšími sociálními skupinami.

Žáci jsou si vědomi etických aspektů otázek souvisejících s migrací.

Žáci vědí o eticky odpovědných iniciativách a vědí, jak eticky jednat v otázkách týkajících se migrace.

Žáci chápou, v čem spočívá právní stát a lidská práva v souvislosti s migrací na místní, státní i celosvětové úrovni.

Společenské zapojení a respekt k rozmanitosti

Hodnoty a postoje (společné pro všechny uvedené kompetence)

Respekt: Žáci chápou, že lidé mají různé názory nebo pohledy na svět a že je potřeba je respektovat. Respektovat něčí názor nutně neznamená s ním souhlasit.

Empatie: Žáci se dokáží vžít do pocitů a jednání druhých. Proto jsou schopni pochopit jejich emoce, motivace a snahy, i když je druzí vyjádří nepřímo.

Integrita: Integrita se u žáků utváří a upevňuje prostřednictvím pochopení vlastní identity („Kdo jsem?“, „Do kterých sociálních skupin patřím?“), „Které postoje a hodnoty jsou pro mě důležité?“) a prostřednictvím schopnosti vyjadřovat se důstojně, samostatně a s respektem k druhým.

Odpovědnost: Žáci chápou, jaké má jejich jednání důsledky na místní i na celosvětové úrovni. Jsou si také vědomi, že mohou ovlivnit dění ve svém okolí a přispět tak ke spravedlivějšímu, mírovějšímu a udržitelnému světu.

Solidarita: Žáci se cítí být součástí světového společenství a reagují na porušování práv nejen ve svém okolí, ale i po celém světě. Podporují ty, jejichž práva jsou porušována.

Otevřenost: Žáci chápou, že lidé mají různá náboženství, kultury, pohledy na svět a zkušenosti. Mají různé hodnoty a postoje, které ovlivňují jejich chování a jednání. V této souvislosti mladým nedělá potíže uvažovat kriticky a dělit se o své názory a pocity, aniž by se je snažili ostatním vnucovat.

Respekt
Empatie
Integrita
Odpovědnost
Solidarita
Otevřenost

 Znalost

 Dovednost

 Hodnoty a postoje

Občanské kompetence

Přístupy a metody ve výuce o migraci

Mezipředmětová výuka

kolektiv autorů, MONDO, Estonsko

Mezipředmětová výuka znamená, že vyučující hodiny připravují tak, aby se netýkaly jen jejich předmětu, ale vícero oborů. Benefitem tohoto přístupu je, že žáci pak mohou tématu porozumět více do hloubky. U tak zásadního tématu, jako je migrace, je to obzvláště důležité. Pokud se totiž o migraci hovoří jen v rámci jednoho předmětu, může být pro žáky obtížné si učivo spojit se situacemi ze skutečného života. Obsah výuky pak bývá spíše teoretický než praktický, což pro žáky není příliš atraktivní.

Naše publikace by měla učitelkám a učitelům různých předmětů posloužit při přípravě hodin a podnítit zmíněnou mezipředmětovou výuku, tedy spolupráci s kolegy napříč předměty. O migraci se dá hovořit nejen v zeměpisu a základech společenských věd, které ji obvykle mají v učebním plánu. Migrace je univerzální součást lidské zkušenosti – a je vhodné jí věnovat pozornost v hodinách českého i cizích jazyků, různých uměleckých a přírodovědných předmětech, v matematice i jinde. Když se žáci tématem zabývají ve více než jednom předmětu, snáze si ho dají i do souvislosti s vlastním životem a životem ve společnosti.

Mezipředmětová výuka rozlišuje tři různé úrovně spolupráce mezi vyučujícími.

- **Souběžná** – Vyučující různých předmětů plánují hodiny tak, aby se určitému tématu věnovali souběžně, tím umožňují žákům si látku jednotlivých předmětů lépe propojit. Například vyučující dějepisu a základů společenských věd mohou spolupracovat tak, že se v dějepise nejdříve probere nějaká zásadní dějinná událost spojená s migrací, a potom se v základech společenských věd žáci věnují obecným příčinám migrace a jejím důsledkům pro společnost.
- **Vzájemná** – Vyučující se rozhodnou postupovat společně a probírání určitého tématu si rozdělí nebo pracují společně. Například vyučující zeměpisu a matematiky se rozhodnou, že se budou souběžně věnovat migraci a statistice. Když učitel zeměpisu potřebuje pracovat s daty o migraci, vyučující matematiky může žákům objasnit statistické pojmy a naučit je interpretovat a vytvářet grafy.

- **Konceptuální (integrovaná tematická výuka)** – Vyučující naplánují výuku průřezového tematického úseku založeného na projektové metodě, který usnadní propojování pojmů. Aby to bylo možné, vyučující musí mít hlubší znalosti všech probíraných témat. Protože pro jednoho učitele může být obtížné být odborníkem v několika oborech, řešením je spojit síly a vyučovat společně. Při společném vedení vzdělávací aktivity týkající se migrace mohou pedagogové například ilustrovat, jak migrace v určité době ovlivnila dějiny, literaturu, výtvarné umění, hudbu nebo vědu.

Několik praktických tipů, jak se migraci věnovat napříč předměty:

- **Základem je spolupráce:** zjistěte, kteří kolegové by se migraci rádi věnovali, a společně určete, jak souvisí s vašimi předměty.
- **Propojte téma migrace také s výukou jazyků.** V jazykových předmětech bývá snazší zvolit si témata, kterým se budete v hodinách věnovat.
- **Budte tvůrčí.** Žáci snáze pochopí zkušenost migrantů a lépe vyjádří své myšlenky, nápady a pocity prostřednictvím výtvarného umění, hudby, tance, divadla, literatury atd.
- **Uspořádejte tematický den nebo týden.** Sladit učební plány různých předmětů, aby bylo možné se tématům souvisejícím s migrací věnovat průřezově, může být obtížné. V takovém případě může být snazší uspořádat ve škole na téma migrace tematický den nebo týden.
- **Využijte ve výuce žákovské projekty.** Na základě těchto hodin mohou žáci vypracovávat projekty, které si vedou sami. Lze je motivovat k tomu, aby vytvořili výtvarnou práci, hudbu nebo video na téma migrace nebo zpracovali infografiku, uspořádali přednášku, debatu, nahráli podcast apod.

Čím víc se v mozku vytvoří spojů, tím lépe se učíme. Mezipředmětová výuka žákům usnadňuje propojení různých oborů, takže znalosti a dovednosti, které se naučí, dávají větší smysl. To potom vede k hlubšímu učení. Abychom žákům ukázali význam migrace a podporovali je v tom, aby k tomuto tématu přistupovali empaticky, na základě faktů a jasných argumentů, musíme poukázat na to, jak významně se migrace projevuje ve všech oblastech našeho života.

Vytváření mezipředmětových vztahů je jedním ze způsobů, jak toho dosáhnout.

Storytelling a besedy s hosty

kolektiv autorů, The Center for Citizenship Education, Polsko

Storytelling ve výuce

Storytelling neboli metoda založená na vyprávění příběhů umožňuje – v kontextu tématu migrace – věnovat ve výuce pozornost lidem, kteří migraci zažili, a doplnit kvantitativní údaje (statistiky atd.) osobním pohledem na zkušenost s migrací. Pro využití tohoto přístupu existuje mnoho dobrých důvodů, ale nejdůležitější je, že vyprávění se dotýká našich emocí, dojíká nás, dává abstraktním jevům tvář. To vše nám umožňuje učit se víc do hloubky a účinněji. Osobní vyprávění může pomoci v rozvoji sociálních dovedností, jako je naslouchání, empatie a otevřenost k navazování pozitivních interkulturních vztahů nebo vedení konstruktivního dialogu. Zároveň může také podporovat dovednosti související s kritickým uvažováním, jako je třeba rozbor složitých myšlenek, pochopení, jak jsou lidé spřízněni a vzájemně na sobě závislí, a vědomí, jak můžeme něco změnit a v důsledku svět zlepšit pro všechny.

Příběhy konkrétních lidí žákům jednoznačně pomáhají otázky související s migrací pochopit. Když během evokace využívám metodu pětílístku, ukazuje se, že obecné věci jsou pro moje žáky příliš abstraktní a slyším od nich jednoduché soudy.

**Hana Vacková,
učitelka na střední škole,
Gymnázium Olomouc-Hejčín**

Příběhy mohou mít různý charakter – být smyšlené, osobní nebo převzaté z doslechu. Mohou být založené na aktuálních i historických událostech. Pokud je to možné, pracujte se současnými a skutečnými příběhy, které si žáci mohou spojit s migračními tématy, s nimiž se setkávají v médiích, učebnicích anebo jsou součástí politické diskuse. Ve veřejné prezentaci těchto témat často schází

osobní pohled – tváře, jména a hlasy skutečných lidí s migrační nebo uprchlickou zkušeností. Ta je důležitá i proto, že přijetí a začlenění těchto osob je pro mírovou společnost klíčové.

Vzhledem k současné dynamické situaci a tomu, že lidé s migrační či uprchlickou zkušeností jsou součástí naší společnosti, je poměrně snadné je najít a využít jejich hlasy a zkušenosti ve školním prostředí. Využití storytellingu může být také efektivní cestou, jak uvést do třídy žáky s migrační nebo uprchlickou zkušeností, a pomoci jim budovat bližší vztahy s ostatními.

Zároveň si musíme být vědomi rizik, která metoda storytellingu přináší, a čerpat z kvalitních a důvěryhodných zdrojů. **Krátké filmy vytvořené organizací Migration Matters**¹³ například předkládají různé pohledy (které se vyhýbají stereotypům) a kladou protagonistům osobní otázky, aniž by předem něco předpokládaly. Příběhy jednotlivců ve filmu jsou srozumitelné a protagonisté tak mohou snadno představit vlastní úhel pohledu (oproti politicky motivovaným projevům, jejichž cílem je souznít s názorem veřejnosti).

Besedy s hosty

Jedním z konkrétních způsobů, jak přinést vyprávění do prostředí školy, jsou besedy s hosty. Hosta je možné pozvat například na základě jeho profese, ale s tím, že má zároveň migrační zkušenost. Žákům taková událost umožní setkat se s někým s migrační zkušeností a vyslechnout si jeho osobní příběh. Vytvoření bezpečného prostoru pro setkání a diskusi je prospěšné pro obě strany: žáci se mohou ptát a využít svou přirozenou zvědavost a hostu se dostane pozornosti, když vypráví svůj příběh.

Jak besedu uspořádat?

Pro dosažení kýženého efektu je důležité, aby se hosté i žáci připravili předem. Zajisti se tak, že si všichni budou připadat jako spoluvůdci setkání. Když najdete ideálního hosta, zeptejte se ho, o co by se chtěl se žáky podělit a jestli chce něco konkrétního zdůraznit. Se žáky zároveň proberte, co by se od řečníka chtěli dozvědět, a pomozte jim připravit se na témata, na která možná během besedy přijde řeč (podívejte se třeba na mapu země, ze které host pochází, přečtěte si něco o ekonomických okolnostech, které mohou souviset s tím, proč tento člověk ze svého státu odešel, pusťte si film o hlavních důvodech migrace). Během této přípravy může být užitečné se spolu s žáky zamyslet nad následujícími body:

13) Videá Migration Matters v českém jazyce: https://www.youtube.com/playlist?app=desktop&list=PL0i55_U4aP2L3d41Sf2-fu96iysq5Y8O4

- Zeptejte se žáků, co je napadne, když se řekne migrace.
- Vyzvěte je, aby se zamysleli nad vlastní identitou a nad tím, co pro ně znamená. Z kolika různých rolí se jejich identita skládá?
- Nechte žáky zamyslet se nad tím, na co se hosta chtějí zeptat. Vyzvěte je, ať si tytéž otázky zodpoví sami. Otázky i odpovědi si můžou napsat, aby je mohli později využít při reflexi.

Samotné setkání může mít formu interaktivního rozhovoru, přednášky nebo semináře, kde jsou všichni zapojeni do společné práce a mluví o zkušenostech s migrací. Můžete pozvat jednoho hosta nebo několik, vyhradte ale čas a prostor na to, aby se o svůj příběh mohli podělit všichni účastníci. Průběh setkání naplánujte předem a plánu se držte. To vám pomůže zajistit, že se dostane na témata, o která se chce podělit host, ale prostor budou mít také žáci.

V neposlední řadě nezapomeňte událost uzavřít a zhodnotit. Poděkujte řečníkovi a zeptejte se ho, jaké má ze setkání pocity, proberte, s čím žáci byli spokojeni a co by se případně mělo zlepšit, pokud se událost bude opakovat. Vyhradte také čas na to, aby se žáci mohli zamyslet nad tím, co jim setkání přineslo. Můžou se hodit otázky, které jste si sepsali během přípravy na setkání. Během závěrečné reflexe po besedě můžete žákům položit také následující dotazy:

- Co vás nejvíce zaujalo a proč?
- Co bylo překvapivé a co ne?
- Máte sami nějakou migrační zkušenost? Jestli můžete, povězte nám o tom víc.
- Podobá se zkušenost našeho hosta v něčem té vaší? V čem jsou si podobné?
- Co dalšího byste se chtěli o migraci dozvědět? Co byste podle vás potřebovali vědět, abyste migraci z místního i z celosvětového pohledu lépe porozuměli?

Zajistěte, aby všichni účastníci měli prostor se po setkání nad touto zkušeností zamyslet a uzavřít ji. Nezapomínejte ani na sebe – migrace může být nesnadné, a někdy dokonce kontroverzní téma. Dbejte na to, abyste se při jeho probírání cítili dobře, ale nebraňte se emocím, které může vyvolat. Oceňte své úsilí, stejně jako si vašeho příspěví ke společné snaze zlepšit náš svět ceníme my.

Přednosti využití storytellingu a besed s hosty ve výuce:

- Příběhy jednotlivců vyvolávají emoce, které jsou nezbytné jak k učení a zapamatování poznatků, tak k vytváření vztahů ve třídě.
- Protagonisté příběhů nebo hosté mohou být jedinými osobami s migrační zkušeností, se kterými se vaši žáci skutečně setkají nebo se

kterými o těchto zkušenostech mluví. Může to představovat výbornou protiváhu k tomu, co žáci vidí v médiích, kde migranti obvykle bývají předmětem hovoru, málokdy ale dostanou oni sami prostor k vyjádření. Přemýšlení o tom může být skvělou příležitostí prakticky využít kritické myšlení.

- Osobní příběhy a vyprávění jednotlivých lidí pomáhají budovat empatii, otevřenost a citlivost k ostatním i vnímavost k sociální, politické a ekonomické nespravedlnosti, se kterou se lidé potýkají na místní i celosvětové úrovni.
- Vytváření příležitostí k setkávání a společným hovorům mladých lidí, kteří mají migrační či uprchlickou zkušenost, a těch, kteří se narodili v hostitelské zemi, je významnou součástí inkluzivní kultury, která je nutnou podmínkou pro zajištění rovných práv a příležitostí pro všechny bez ohledu na původ.
- Když budete vyprávění o migraci přikládat velký význam a budete podporovat žáky z přijímajících a migrantských komunit ve sdílení jejich zážitků, získáte mnoho poznatků o tom, jak se lidé na místní i celosvětové úrovni ohledně migrace rozhodují. Také se můžete dozvědět více o právním postavení migrantů a jejich rodin. Doufejme, že to povede ke změně politik, které se migrantů týkají.

Ráda bych ve výuce více využívala vyprávění. Myslím, že prostřednictvím příběhu je možné ostatní lidi, jejich motivace, potřeby, touhy, plány, bolest, smutek a radost pochopit nejlépe.

**Barbara Głąb,
učitelka na základní škole,
Varšava, Polsko**

Čemu je třeba při využívání těchto přístupů věnovat pozornost a na co je třeba si dát pozor:

- Připravte se na roli moderátora besedy. Vytipujte tematické oblasti, které budete moci s hostem probrat, připravte si otázky předem a s hostem se domluvte, o čem může a chce mluvit. Se žáky předem projděte či připomeňte zásady vedení dialogu.
- Individuální pohled – být svědkem jednoho vyprávění může člověka přimět k tomu, aby se seznámil s dalšími příběhy, pohledy a zkušenostmi.

I jediné vyprávění někoho, kdo má individuální migrační zkušenost, může vaše žáky inspirovat k vyhledání dalších informací o sociálních, politických nebo ekonomických obtížích v celosvětovém měřítku.

- Nedostatek času (především u besed) – je důležité vyhradit čas na přípravu a na závěrečné hodnocení aktivity. Při přípravě mohou být obzvlášť nápomocné postupy z oblasti interkulturní výuky a/nebo antidiskriminačního vzdělávání. Pro závěrečné hodnocení jsou vhodné zejména interaktivní postupy, kdy se žáci dělí o nabyté dojmy a vlastní názory, emoce a poznatky týkající se migračních procesů na místní i celosvětové úrovni.
- Exotizace tématu a osobní zkušenosti s migrací – to může být problematické hlavně u aktivit, jejichž cílem je zvýšit povědomí o národní kuchyni nebo kulturních zvycích a postojích. Exotizace může zvětšovat rozdíl mezi migranty a přijímajícími komunitami.
- Stereotypy a předsudky, které do rozhovorů o migraci a lidech z jiných kulturních okruhů vnášíme – mějte na paměti, že – stejně jako žáci – i vyučující mohou podléhat stereotypům a předsudkům. Aby se minimalizovalo riziko, že si je přeneseme i do výuky, věnujte čas tomu, abyste se naučili zásady interkulturního dialogu, inkluze a boje proti diskriminaci. Využívání znalostí založených na důkazech předsudky omezuje, ale pořád jim můžeme bezděčně podléhat – buďte si toho vědomi. Při vysvětlování situací, o kterých člověk, který zažil migraci, mluví, pracujte s fakty a informacemi ze spolehlivých a objektivních zdrojů.

Užitečné odkazy s ukázkami vyprávění:

Příběhy o migraci.

Hakimova odysea.

Kniha pohlednic. Otevřete srdce, otevřete hranice.

Filozofie pro děti

Jason Buckley, *The Philosophy man*, Velká Británie

*Můžu bez ostří rozseknout strom,
bez hádky rozdělit zamilované,
bez výstřelu začít válku,
přesouvat se sem a tam, i když se nic nepohne.
Co jsem?*

Byla by škoda zkazit pěknou hádanku, takže kdybyste se nad ní chtěli na chvíli zamyslet, řešení je na konci kapitoly. Smysl této hádanky spočívá v tom, že zdůrazňuje rozmanitost toho, čeho se týká – ukazuje mnohovrstevnatost pojmů a konceptů, nutí nás uvažovat různými směry o tom, co je správná odpověď. V tomto případě je odpovědí něco, co má z jednoho úhlu pohledu naprosto zásadní význam, ale z jiného úhlu pohledu je to jen abstraktní pojem. Hádanky tohoto typu jsou jak hlavolamem, tak klíčem ke svému rozluštění – představují problém, ale zároveň poskytují nástroje k jeho vyřešení. Podobné to je i s filozofií pro děti – odhaluje rozpory a nejasnosti v závažných problémech a poskytuje nástroje k jejich prozkoumání a nalezení těch nejlepších možných odpovědí.

Uveďme příklad:

Představte si, že skupina dětí právě zhlédla provokativní video, kde se ne zcela upravená modelka posadí do studia a tam postupně projde přeměnou – učešou ji, namalují, navštíví a vyfotografují, a samotnou fotografií pak upraví ve Photoshopu, kde ženě zvětší oči, prodlouží krk a vyhladí pleť. Kamera se pak vzdálí a ukáže výsledný obrázek na billboardu, na který se dívají dvě mladé dívky, když procházejí kolem.

Děti se o videu baví ve dvojicích a jejich reakce jsou negativní. Když své myšlenky mají shrnout jedním slovem, častou odpovědí je „podvod“, „nereálné“, „falešné“. Vyučující v roli facilitátora se v ten okamžik ale nezeptá „Je taková reklama správná?“, což je moc snadná otázka, která nevyvolá zajímavou diskusi, nýbrž položí dotaz: „Když si většina lidí myslí, že to je špatně, proč k tomu pořád dochází?“

Po dalším rozebírání ve dvojicích začne diskuse, kdy si účastníci předávají slovo. První dítě řekne, co si myslí, a vybere, kdo bude mluvit po něm. Řetězec pokračuje dál a účastníci často říkají „souhlasím s...“ nebo „nesouhlasím s...“. S pokračující diskusí stále více nereagují jen na původní otázku, ale i na to, co řekli ti, kdo mluvili před nimi.

Facilitátor někdy dítě vyzve, aby svou odpověď víc rozvedlo. Často k tomu využívá „lektorské otázky“ jako například:

Můžeš dát příklad?

Dokážeš to rozvést?

Napadá tě, proč to tak je?

Jak to myslíš?

Proč na tom záleží?

Napadá tě opačný názor k tomu, cos teď řekl/a?

U těchto otázek se řídíme zásadou, že facilitátor by neměl do diskuse vnášet své vlastní myšlenky. Ze stejného důvodu si po většinu času dělá poznámky, díky kterým se pak skupina k něčemu může vrátit – to facilitátora zároveň zaměstná, takže nemůže ostatní svým výrazem povzbuzovat nebo projevovat nesouhlas. Rozhodnutí, které odpovědi jsou rozumné, je na dětech, ne na facilitátorovi.

Aby se diskutující drželi tématu a byl čas jak na kritické, tak na tvůrčí myšlení, facilitátor se poté, co zazní několik odpovědí, účastníků zeptá, která z nich jim připadá nejrozměšnější – že je to pokrytectví, protože lidé s takovými obrázky ve skutečnosti souhlasí, že v odvětví kosmetiky jde o příliš velké peníze; že tohle lidé dělali vždy, jen teď mají k dispozici novou technologii. Na závěr diskuse facilitátor děti vyzve, aby se zamyslely nad tím, jestli se jejich názor na základě diskuse v něčem změnil nebo jestli něco budou dělat jinak. Pokud chtějí, můžou to říct nahlas.

Filozofie pro děti (nebo také P4C z anglického označení *Philosophy for Children*) vznikla ve Spojených státech amerických v 70. letech 20. století, kdy se společnost zmitala v sociálních konfliktech. Veřejná politická diskuse byla rozštěpená a rozum i uvážlivost byly nedostatkovým zbožím... Připadá vám to povědomé?

Zatímco dnes obvykle využíváme videa, příběhy, rozhovory, obrázkové knížky, zprávy z médií a fotografie, původně byla jako podnět pro filozofické uvažování dětem určena série „filozofických novel“ od filozofa Matthewa Lipmana a jeho spolupracovnice Ann Sharp. Materiály se zabývaly jak odvěkými filozofickými otázkami svobody, štěstí, logiky nebo poznání, tak problémy dětského světa – sourozenci, randěním, dospíváním.

Může se tedy zdát, že filozofie pro děti je ideální pedagogický přístup pro naši rozpolcenou dobu, kdy se do dětského světa stále rázněji tlačí velké dospělácké problémy. Potíže ale může přinášet právě to, že facilitátor by se neměl stavět na jednu nebo druhou stranu: ačkoli na některé otázky můžou být v širší společnosti různé názory, škola jako instituce však zaujímá konkrétní pozici. V širší společnosti jsou jak rasisté, tak lidé, kteří se proti rasismu staví; žádný vyučující ale v otázce, jestli je rasismus přijatelným pohledem na svět, neutrální nezůstane.

Proto když se zabýváme tématy jako v příkladu výše, kde nejde o to zpochybnit obecné hodnoty, může být účelnější pokládat otázky, které směřují k příčinám a účinkům, nebo takové, které vyžadují rozbor nějaké skutečnosti. Je to vhodnější, než aby se děti rozhodovaly, zda s něčím souhlasí, nebo jsou proti:

Pokud je x špatné, proč k tomu pořád dochází? (Jako ve výše uvedeném příkladu.)

Pokud je x správné, proč k němu nedochází? (Když většina lidí souhlasí s tím, že náš největší problém je změna klimatu, proč na ni reagujeme tak pomalu?)

Jaké jsou příčiny x? (Jaké jsou příčiny rasistického postoje? Proč tolik lidí odmítá vědecky dokázané poznatky o očkování?)

Máme problémy a hodnoty x, y, z. Které z nich jsou nejdůležitější nebo nejzávažnější?

Jaké existují různé druhy x?

Otázky tohoto typu, kdy se předpokládá shoda na základním východisku, vám umožní zabývat se problematickými tématy, aniž by nějaké dítě mělo například pocit, že ho někdo zpochybňuje a že předmětem diskuse je jeho hodnota jakožto člověka nebo jeho právo být tam, kde se diskuse odehrává.

Pořád jste učitel nebo učitelka, takže je pořád vaší povinností brát ohled na děti, které by si mohly připadat ohrožené. Také děti nenuťte, aby fungovaly jako zástupci nějakého menšinového postoje, například: „Aleno, Davida by zajímalo, proč smíš mít na hlavě šátek, když on nesmí mít kšiltovku.“

Užitečné odkazy:

Na internetu je řada materiálů, kde se o filozofii pro děti můžete dozvědět víc.

www.thephilosophyman.com – týdenní přehled zdrojů; na blogu je řada předchozích podnětů.

www.philosophy-foundation.org – materiály, knihy, školení online.

www.p4c.com – stránka s podklady; také se tu dočtete o přínosech filozofie pro děti.

www.thinkingspace.org.uk – stránka s podklady, zaměřuje se obzvlášť na tvůrčí práci.

www.clovekvitisni.cz/co-delame/vzdelavaci-program-varianty/kurzy-pro-ucitele/ – nabídka aktuálních kurzů pro učitele.

Zajímavá případová studie využití filozofie pro děti na stranách 16 a 17 tohoto dokumentu od organizace OXFAM: <https://oxfamilibrary.openrepository.com/bitstream/handle/10546/620473/gd-teaching-controversial-issues-290418-en.pdf>

Řešení hádanky – hranice.

Dokumentární filmy, videa a vizuální příběhy

kolektiv autorů Člověk v ohrožení, Slovensko a The Center for Citizenship Education, Polsko

Videa a dokumentární filmy nabízí konkrétní příběhy lidí, kteří vypráví o své životní zkušenosti, nebo příběhy o celé řadě sociálních otázek a problémů. Ve výuce jsou cenným zdrojem z následujících důvodů:

- Umožňují nám nějaký problém ukázat na konkrétním příběhu, zkušenosti, lidech či událostech.
- Je mnohem snazší diskutovat o uprchlících poté, co žáci právě zhlédli dokument o afghánské rodině, která se přestěhovala do Evropy. Žáci už na základě dokumentu vědí o obtížích, se kterými se rodina potýká nejen na cestě do Evropy, ale také při integraci v zemi, kde žádá o azyl. Může to být dobrý základ pro smysluplnou diskusi o příčinách a důsledcích migrace, a tím i pro rozvoj schopnosti argumentovat, diskutovat a kriticky myslet.
- Vyučující díky tomu nemusí dané téma rozsáhlé studovat, protože příběh z videa či filmu je hlavním zdrojem informací k tématu hodiny. Když někdo něco vyučuje, musí o tom samozřejmě mít potřebné znalosti, ale je v pořádku nebýt na téma filmu odborníkem.

Vidím velký potenciál ve využití krátkých filmů o migraci, a to především na začátku hodin. Svědectví samotných migrantů také mohou sloužit ke shrnutí poznatků z výuky nebo pomohou problematizovat závěry, ke kterým žáci během výuky o migraci došli.

**Urszula Labuda,
učitelka na základní škole,
Peřowo, Polsko**

- Máme možnost lépe žáky poznat, protože sledování filmu nebo videa v hodině může být jedinečným společným zážitkem; učitel i žáci jsou v roli diváků. Když následuje vhodná diskuse nebo aktivita, může to být příležitost lépe poznat vaše žáky, jejich názory a zkušenosti týkající se tématu. Může vzniknout bezpečný prostor, kde mohou žáci

svobodně vyjádřit své pocity, zkoumat je, pracovat s nimi a rozvíjet vlastní empatii.

- Žáci se tak snáze seznámí se zkušenostmi svých vrstevníků po celém světě, což v nich posílí smysl pro globální občanství, soucit a respekt k odlišným kulturním identitám a prostředím.

Samotné zhlédnutí filmu však nestačí. Je to jen metoda a je tedy tak účinná, jak se provede. Klíčové je o otázkách, událostech a lidech ve filmu přemýšlet. Jen to žákům umožní, aby se doopravdy něco naučili.

Existují různé postupy, díky kterým lze žáky při sledování filmu lépe vést k učení:

- **Řešte úkoly během sledování filmu.**
Vyzvěte žáky, aby si všimli určitých situací a nacházeli je. Můžete například připravit pracovní list s otázkami (*Jaký je vztah mezi hlavními postavami? Kdy mají hlavní postavy situaci pod kontrolou / jsou frustrované a proč?*). Určete nejdřív, co by si žáci měli z hodiny odnést především (co je vzdělávacím cílem hodiny), a úkoly zadejte podle toho. Když chcete například zdůraznit osobní prožívání uprchlíků, pokládejte otázky, které žákům usnadní zaměřovat se na postavy a jejich příběhy. Méně je někdy více – dbejte na to, abyste žáky nezahltili příliš mnoha úkoly. Hodně záleží na délce filmu, věku žáků, titulcích atd.
- **Společně diskutujte a přemýšlejte o filmu.**
Příběhy ve filmech mohou někdy být těžké a vyvolávat spoustu emocí. Nechte žáky, ať je prožijí, ale dejte jim prostor mluvit o jejich pocitech, o tom, co se ve filmu dělo a jak to souvisí s naším každodenním životem.

Doporučujeme vám diskusi přizpůsobit **čtyřem fázím** učení zážitkem, to by žákům mělo pomoci proces učení dokončit. Využit můžete:

1. Otázky, které žákům umožní na zážitek **reagovat**, aby mohli ventilovat pocity, které v nich film vyvolal.
Například: *Jaké jedno slovo vás po skončení filmu napadá? Co bylo ve filmu nečekané nebo překvapivé? Proč? Čeho jste si všimli, co jste zažili, slyšeli nebo viděli?*

V této situaci má vyučující zcela zásadní roli, protože zpracovávaná témata mohou vyvolat silné, rozmanité reakce. Když tento proces moderujete, provázejte jim své žáky, ale nenechte se do rozhovoru o pocitech vtáhnout. Pomozte účastníkům pocity pojmenovat, v klidu je vyjádřit a oddělit je od názorů.

2. Otázky zaměřené na **vysvětlování** pomohou žákům přejít k hlubšímu uvažování o zážitku. Postupně si uvědomí, co sdílený zážitek znamená.

Například: *Jak jste na událost ve filmu reagovali? Proč? Jak jste se při sledování cítili?*

Ráda v hodinách využívám dokumentární filmy, protože příběhy, o kterých pojednávají, vyvolávají emoce, soucit a empatii. Myslím, že dokumenty jsou mocným nástrojem v boji proti hoaxům a fake news.

**Hana Vacková,
učitelka na střední škole,
Gymnázium Olomouc-Hejčín**

Dokumenty dobře pomáhají ukázat, že migrace je celosvětové téma, a umožňují žákům této problematice porozumět skrze příběhy jednotlivých lidí. Dokumenty jsou také dobrou příležitostí, jak rozproudit se žáky diskusi. Je důležité, aby pochopili, že téma migrace nepatří jen do zpravodajských rubrik nebo na sociální sítě, ale je to něco složitějšího a mnohohrstevnatého.

**Katri Mirski,
učitelka na střední škole,
Tallinn, Estonsko**

Tento postup žákům pomůže podstoupit od pocitové reakce k bezpečnému a vědomému učení.

3. Prostřednictvím otázek cílících na **vnímání v souvislostech** se význam filmu propojí se širším kontextem.

Například: *Co jste se díky filmu dozvěděli nového? Jak to, co jste se dozvěděli, zapadá do širších souvislostí nebo jak to souvisí s tématem hodiny? Jak film zapadá do toho, co si v současnosti myslíte a co víte?*

V souvislosti s těmito otázkami také můžete žákům předat další informace. K zážitku se tak doplní fakta a žákům to pomůže nově uspořádat dosavadní znalosti, utřídit si skutečnosti ukázané ve filmu a získat nové poznatky k tématu.

4. Otázky, které podporují **využití** toho, co se žáci dozvěděli, v každodenním životě, zdůrazňují význam tématu a umožňují žákům přejít od vědomí o získaném postoji nebo názoru k jeho praktickému uplatnění.

Například: *Která informace vám připadá nejužitečnější? Proč? Jak můžete to, co jste se právě dozvěděli, dále využít? Jak byste se mohli dále věnovat tématům, o kterých se ve filmu mluvilo?*

Po diskusi vyvolané otázkami můžete pokračovat dalšími zážitky – praktickými cvičeními ve skupinách nebo využitím toho, co se žáci dozvěděli, ve skutečném životě.

Příklad využití ve výuce:

Videa a filmy jsou skvělým nástrojem k otevření tématu migrace ve výuce. Můžete je využít například v hodině zeměpisu zaměřené na důvody migrace.

Na začátku hodiny je užitečné zjistit, co žáci o tématu vědí a jaké mají zkušenosti. Jako vyučující můžete hodinu zahájit brainstormingem a položit tyto otázky: *Proč lidé migrují?* nebo *Proč lidé opouštějí své domovy?* Z obecné roviny můžete otázky vztáhnout přímo k žákům: *Umíte si představit důvody, kvůli kterým byste se rozhodli odejít do jiné země?* Odpovědi žáků je vhodné napsat na tabuli nebo na jiné místo, kde budou vidět. Zznamenejte všechny nápady a nehodnoťte je ani nekomentujte jejich kvalitu. Při brainstormingu mají všechny odpovědi stejnou hodnotu.

Když vyčerpáte a zapíšete všechny nápady, přehrajte si video od organizace Migration Matters nazvané *Young people share their reasons for migrating* (*Mladí prozrazují, proč emigrovali*). Dříve než si video ve třídě pustíte, můžete žáky vyzvat, aby se zaměřili na to, proč dotázaní odešli do jiné země. Po zhlédnutí videa žáky vyzvěte, aby ke svým odpovědím ze začátku hodiny přidali důvody k migraci, které se objevily ve videu a předtím je nikdo nezminil.

Také můžete výsledky brainstormingu rozebrat a probrat téma do větší hloubky. Můžete například odpovědi rozdělit do dvou sloupečků na tzv. *push* a *pull* faktory (viz kapitola **Proč lidé migrují?**, strana 10). Dále lze odpovědi analyzovat podle toho, co může pro přijímající zemi z jejího pohledu představovat příležitost a co hrozbu.

Také lze navázat krátkou diskusí s pomocí těchto otázek:

- Jak se vám zjišťování důvodů, proč lidé odešli do nové země, dařilo? Co bylo snadné a co obtížné?
- Dovedete si představit, že byste se přestěhovali do jiné vesnice, města nebo země? Proč byste to udělali a kam byste se stěhovali?
- Přestěhoval se do jiného města nebo státu někdo z vaší rodiny? Z jakého důvodu? Vrátil se zpátky, nebo na novém místě zůstal? Proč?
- Někteří své domovy musí opustit nedobrovolně. Napadá vás, jaké okolnosti lidí vedou k nucené migraci?
- Co jste se v této hodině dozvěděli nejužitečnějšího? Proč právě tohle?
- Představte si situaci, že k nám do třídy přijde nový spolužák či spolužačka z jiného města nebo ze zahraničí. Co můžeme jako třída udělat, aby měl/a pocit, že je u nás ve třídě vítaný/á a že ji/ho bereme mezi sebe?

Když učím o migraci a dalších kontroverzních tématech, tak mi pomáhá nastolené bezpečné prostředí ve třídě, kde se žáci nebojí otevřeně k tématu vyjadřovat. Funguje nám, pokud si k dokreslení situace promítneme film z programu Jeden svět na školách, ke kterému je připravena výuková lekce. Ve výukové lekci jsou také od odborníků zodpovězeny nejčastější dotazy na dané téma, dané téma, což mi při práci s dětmi dodává jistotu.

**Andrea Tláskalová,
učitelka,
Základní škola J. V. Sládka, Zbiroh**

Užitečné odkazy:

Freidingerová, T. (2015). *Bohouš a Dáša: Tváří v tvář migraci*. Praha: Člověk v tísni.

Podívejte se na celou sérii příběhů o migraci od organizace *Migration Matters*¹⁴.

Pusťte si dokument od organizace *THE WHY Foundation*¹⁵, například *Maid in Hell | WHY SLAVERY? | (Documentary)*¹⁶ (*Služebnou v pekle*).

Pusťte si některé kurzy ze série *Crash Courses* a projděte si krátká vzdělávací videa jako třeba *Where and Why Do People Move? Crash Course Geography #32*¹⁷ (*Proč se lidé stěhují – zeměpisný rychlokurz*) nebo *Migration: Crash Course European History #29*¹⁸ (*Migrace: dějepisný rychlokurz*).

Podívejte se na krátký dokument *Lowland Kids*.¹⁹

14) Videá Migration Matters v českém jazyce: https://www.youtube.com/playlist?app=desktop&list=PL0i55_U4aP2L3d41Sf2-fu96iysq5Y8O4

15) THE WHY Foundation: <https://www.youtube.com/channel/UC5McHEvrqTK4wovjv5ChLgg>

16) THE WHY Foundation, *Služebnou v pekle*: <https://www.youtube.com/watch?v=Peop6lK-fYs&list=PLWB0UfoChWY0Bof8nxagLXAbKBBf4vFFS&index=5>

17) Crash Courses, *Proč se lidé stěhují – zeměpisný rychlokurz*: <https://www.youtube.com/watch?v=5Z55k7CqZ0c>

18) Crash Courses, *Migrace: dějepisný rychlokurz*: https://www.youtube.com/watch?v=MN8fjAjlLpg&t=198s&ab_channel=CrashCourse

19) Lowland Kids: <https://vimeo.com/416177700>

Jak reagovat na různé situace a otázky při výuce o migraci

Při probírání tématu migrace se můžete setkat s řadou otázek a reakcí ze strany žáků, ale i rodičů nebo vedení školy. Přinášíme vám tipy, jak na nejčastější situace reagovat.

OTÁZKA:

Žák při diskusi o migraci říká: „Mám právo na svůj názor!“ Jak mám zareagovat?

ODPOVĚĎ: Je důležité si uvědomit, že když očekáváte vzájemný respekt a porozumění mezi lidmi bez ohledu na jejich původ, gender, věk atd., musíte také vy respektovat své posluchače. Nemůžete vyžadovat něco, co sami neděláte. I když s nějakým argumentem nesouhlasíte, můžete projevit respekt tím, že budete názorům ostatních naslouchat. Můžete pokládat otázky, kterými ukážete svůj zájem, a navrhnout jiný pohled, aniž byste druhou stranu urazili. Reagujte na obsah sdělení, nikoli na osobu, která je říká. Využít můžete techniku zrcadlení nebo parafráze; hlavní však je se vyhnout argumentačním faulům²⁰. Myslete na to, že postoje a předsudky nevycházejí z fakt a dat, ale silně je ovlivňují emoce. Svou autoritu můžete projevit v situaci, kdy nějaký argument zachází příliš daleko. Vaším úkolem jako vyučujících je dohlížet na to, aby diskuse probíhala slušně, v souladu s nastavenými pravidly a na určité úrovni. Jednání žáků i dalších aktérů ve škole ostatně upravuje i školní řád, na vyšší úrovni můžeme mluvit i o nutnosti dodržovat zákon. Váš postoj má tedy stabilní základnu a nezakládá se na emocích.

Když věnujete pozornost a čas tomu, aby se žáci zamysleli nad otázkami z jiného úhlu pohledu a prozkoumali, jaké obavy se skrývají za jich předsudečnými postoji, může to velmi účinně vést ke změně názoru.

Chcete-li žáky motivovat k férové diskusi a ukázat jim komplexitu problému a různost názorů, můžete společně vyhledávat argumentační fauly ve výrociích spojených s tématem migrace ve veřejném prostoru. Nebo se žáky zinscenovat jednání Rady Evropy k otázce migrace a dát skupinám žáků za úkol obhajovat předem zadané postoje, názory a zájmy

jednotlivých stran. Žáci si tak vyzkouší, jak komplexní mohou některé věci být a že ne vše má jednoduché a elegantní řešení, ať už je náš názor jakýkoliv.

Lucie Pivoňková

Člověk v tísni, Česká republika

OTÁZKA:

Žák ve třídě vyjadřuje útočné nebo zaujaté názory, které přebírá z domácího prostředí. Zejména využívá tzv. argumentu ad populum. Například: „Rodiče říkali, že všichni uprchlíci mají nemoci a jsou agresivní.“ Jak mám zareagovat?

ODPOVĚĎ: Řešit takovou situaci může být dost obtížné a neexistuje na to snadný návod. Ideální reakce závisí na kontextu a na souvislostech dané situace, na tom, jakou má učitel ve třídě pozici a jaké konkrétní názory žáci vyjadřují. Přesto se pokusíme nabídnout několik tipů, jak k situaci přistupovat. Většina argumentů *ad populum* vychází z určité zevšeobecnující představy o společnosti, její části či o nějakém jevu. A tak někdy slyšíme „všichni jsou takoví či onaci“ nebo „každý přeci ví, že je to takto“, čímž dochází ke zevšeobecnování skupiny či názoru. Nejspíše každý z nás se někdy tohoto argumentačního faulu dopustil a možná si to ani neuvědomil. Proč?

Jednak zde funguje vnímání „na každém šprochu pravdy trochu“. Důležité je si ale uvědomit, kdy takový argumentační faul lidé používají: ve chvíli, kdy vstupují do názorové rozepře – a v ní nechce nikdo prohrát. Argument *ad populum* má tedy řečníkovi přinést to, že publikum akceptuje jeho názor, který je údajně sdílen i obecně (nebo minimálně velkou skupinou lidí). Jak tedy s takovým argumentem pracovat?

Nabízí se připustit si reálný základ daného tvrzení – „ano, někteří uprchlíci mohou opravdu být nemocní i agresivní. Dokonce jsme se s některými konkrétními příklady setkali v médiích“, ale zároveň věnovat pozornost hlavní slabíně argumentu, a to je jeho přílišná obecnost. Můžeme si neférovost argumentu *ad populum* přiblížit na jiném příkladu. Někteří lidé říkají, že „dnešní žáci jsou absolutně nesamostatní, rodiče je musí všude vozit autem a doslova vodit za ručičku“. Je to pravda? Proč to není pravda? Jak moc tato realita převládá? Proč je mediální obraz žáků druhých stupňů takový? Atd.

20) Například zde: <http://www.obcanskevzdelavani.cz/work/ke-stazeni/argumentacni-fauly-A4-barva.pdf>

Když žáci pochopí, jak vzniká argument *ad populum*, můžeme se bavit o tom, jak bychom mohli podobně rozklíčovat názor, že všichni uprchlíci jsou nemocní a agresivní. Kde má tento pohled základy, jak se rozchází tento předobraz s realitou? A i když má od reality daleko, jak je možné, že se šíří dál?

Obecné doporučení tedy zní: nejprve zanalyzujte charakter argumentu, jeho základy a slabiny, a teprve pak jeho obsahovou správnost.

Při uvažování o těchto tvrzeních je také důležité vyhnout se dvěma věcem:

1. Snažte se před spolužáky nedokazovat, že se žák mylí. Pokud chcete reagovat na názory svých žáků, vždy svůj komentář vztahujte k faktům nebo výroku, nikoli k osobě. Také si dejte pozor na to, co říkáte o rodičích, a neodsuzujte je před třídou. Rodiče jsou pro žáka nebo žákyni velkou autoritou – berte na tento vztah mezi rodiči a dítětem ohled a respektujte ho.
2. Vyhněte se zdlouhavé diskusi, která může nabýt osobní roviny nebo sklouznout k argumentu *ad absurdum*. Může se stát, že žák se bude odkazovat na internetové zdroje, které uvádí nepodložená tvrzení. Pokud nejste schopni uvést protiargumenty podložené příslušnými fakty a údaji, takovou argumentační linii nerozvíjejte.

Můžete využít některý z následujících přístupů nebo oba:

1. Řekněte žákovi, že s ním chcete ještě chvíli mluvit po hodině. Budete s ním tak moci mluvit diskrétně.

Vyzvěte ho, aby se zamyslel, co ho k jeho přesvědčení a názorům vede. Když uvádí názor, vyzvěte ho, aby zvažoval nad tím, co na tento názor mohlo mít vliv. Takové otázky mohou žáka nasměrovat k tomu, aby se zamyslel nad tím, které hodnoty jsou pro něj důležité. Možná je pro něj obzvláště důležitá jeho rodina, což ovlivňuje jeho vnímání migrantů a uprchlíků v okolí.

2. Využijte situaci jako východisko k diskusi o tom, proč se lidé liší, proč mají různé názory nebo proč některé názory vzbuzují větší emoce než jiné. Pro inspiraci můžete využít některé z těchto otázek²¹:

- a. *Existují univerzální normy?*
(A proč je jich tak málo, jestli vůbec nějaké?)
- b. *Proč mají lidé odlišné názory na morální pravidla?*
(A můžeme s tím něco dělat?)
- c. *Dá se morálnost měřit?*
(Jak se liší naše morální hodnoty?)

Katarzyna Górak-Sosnowska
SGH Warsaw School of Economics

Urszula Markowska-Manista
Pedagogická fakulta Varšavské univerzity

Tereza Freidingerová
Fakulta sociálních věd Univerzity Karlovy

OTÁZKA:

Rodiče anebo vedení školy otázkám migrace nepřikládá takovou důležitost jako já. Jak jim mám vysvětlit, že je potřeba se o celospolečenských tématech, jako je migrace, bavit ve škole?

ODPOVĚĎ: Migrace je jeden z mnoha projevů lidské činnosti. V době volného pohybu osob v rámci evropského prostoru a stále intenzivnějších globálních vazeb je migrace (a to nejen migrace mezinárodní) přirozený proces, o kterém se musí mluvit. Postoje k ní, zkušenosti s ní a názory na ni se různí a téma tak vyvolává silné emoce. Názory, které v souvislosti s migrací zaznávají, jsou často extrémní.

Migrační procesy jsou složité a zahrnují celou řadu faktorů. Aby si člověk udělal vlastní názor, měl by se seznámit s fakty a různými pohledy. Když migraci probíráme, je cenné představit pohled lidí (dospělých i mladých), kterých se realita migrace přímo týká.

Zapojte-li do diskuse i další dospělé z okruhu školy, může to pro ně být příležitost sdílet své obavy, pochybnosti a další pocity, které v nich migrace může vyvolávat. Vzhledem k tomu, jak toto téma může být náročné a kontroverzní, připravte se na moderování těchto diskusí.

Když kolegům a vedení školy navrhuje, aby se migrace probírala ve škole, můžete zdůraznit, že vaši žáci se s tímto tématem už setkávají (mladí nejjí izolovaně od reality). Už o migraci něco vědí, vyvolává v nich emoce a formují si postoj k ní, což ovlivňuje jejich vztah ke světu a k druhým. Možná mají otázky a nejsou si jisti, kde najít odpovědi. Možná potřebují pochopit, jak migrace skutečně ovlivňuje život v jejich okolí a jak s tím souvisí stereotypy, s nimiž se setkávají či je sami šíří. Když mladým s těmito otázkami a problémy nepomůžeme, může to oslabit jejich schopnost kriticky analyzovat skutečnost kolem nich a vyjadřovat empatii a cit.

Zařazení tématu migrace do výuky žákům pomůže pochopit a analyzovat náročné situace. Budou tak

21) Viz online výukový nástroj Sensiclass v angličtině (<https://sisu.ut.ee/sensiclass/book/e-module1>) a zejména následující cvičení:

a. Existují univerzální normy? (<https://sisu.ut.ee/sensiclass/book/exercise-i>)

b. Proč mají lidé odlišné názory na morální pravidla? (<https://sisu.ut.ee/sensiclass/book/exercise-ii>)

c. Dá se morálnost měřit? (<https://sisu.ut.ee/sensiclass/book/exercise-3>)

připraveni čelit celosvětovým problémům, se kterými se setkávají. Také jim to umožní lépe porozumět různým hodnotám a tomu, že je potřeba pracovat na inkluzivním prostředí a rovných příležitostech pro všechny.

*Katarzyna Górak-Sosnowska
SGH Warsaw School of Economics*

*Urszula Markowska-Manista
Pedagogická fakulta Varšavské univerzity*

OTÁZKA:

**Mám ve třídě žáka s migrantskou zkušeností.
Na co si mám dát pozor,
abych mu/ji neublížil/a?**

ODPOVĚĎ: V první řadě mějte na paměti, že tato skutečnost nemusí být „vidět“. Také vezměte v úvahu, že přistěhovalecký původ může ovlivnit identitu člověka různě. Taková zkušenost je mnohvrstevnatá a u každého jiná. Například český občan, který většinu života chodil do mezinárodní školy ve Spojených arabských emirátech, a právě se vrátil do Česka, sice má možná české jméno a čeština je jeho rodný jazyk, ale pořád si může v důsledku své migrační zkušenosti připadat jiný.

Dalším příkladem může být žákyně, která má českou matku a otce ze Senegalu, ale má jen české občanství a v Senegalu nikdy nebyla. I když třeba vypadá jinak než většina Evropanů a někteří si mohou myslet, že má migrantskou zkušenost, nikdy se sama nikam nepřestěhovala. Zároveň ale reprezentuje migrantskou zkušenost svého otce. Snažte se ve škole podporovat rozmanitost a věnujte pozornost různým identitám, které se ve třídě a škole díky vašim žákům vyskytují. Berte v úvahu, že mladí mohou při výuce nebo mimoškolních činnostech chápat informace na základě svého původu a kulturních zvyklostí odlišně.

Za druhé nepředpokládejte, že znáte postoj svých žáků k jejich zemi původu. Když ve třídě máte žákyni ze Sýrie, může podporovat režim Bašára al-Asada, nebo být uprchlice, která před tímto režimem utekla. Když je žáků z rodin migrantů ve třídě několik, věnujte pozornost tomu, jak spolu jejich situace mohou souviset – příkladem je žák z Ruska a jiný pocházející z Ukrajiny nebo z Krymu. Sice vám může připadat, že některé události jsou vám a vaší třídě vzdálené, ale pro tyto dva žáky mohou být citlivé. Když ve výuce probíráte nedávné politické události, které se mohou vašich žáků přistěhovaleckého původu týkat, dbejte na to, abyste využívali informace ze spolehlivých a seriózních médií, která pracují s fakty. Když budete vycházet z důvěryhodných zdrojů, můžete žáky podpořit také

v tom, aby o médiích a informacích, které se k nim dostávají, uvažovali kriticky. Může jim to usnadnit formování vlastního názoru, jehož součástí nebude urážení nebo diskriminace spolužáků.

Za třetí, i když osobní vyprávění o vlastní zkušenosti s migrací a s jinými zeměmi a kulturami může být silné, nepředpokládejte, že váš žák přistěhovaleckého původu se chce pro účely hodiny stát živoucím příkladem migranta, být „zástupcem jinakosti“, mluvit „za Afričany“ nebo „za Vietnamce“ (je třeba mít navíc na paměti, že Afrika je světadíl a Vietnam stát). Pokud takového žáka ve třídě máte a víte, že budete probírat téma týkající se jeho kultury nebo země původu, můžete se ho soukromě zeptat předem, jestli k tomu chce něco říct. Pokud vy sami se rozhodnete, že chcete svou třídu seznámit s prostředím, odkud některý spolužák přichází, věnujte velikou pozornost přípravě. Někdy dobře myšlený záměr může způsobit nedozírné škody. Zejména u žáků, kteří mají původ v nízkopříjmových zemích, může dojít k reprodukci různých stereotypů. Proto je potřeba předem nastudovat, jaké poměry v daném státě panují a nezobrazovat zemi jako místo plné slonů, žiraf, slumů a podvyživených dětí, jak se často stává zejména u států Afriky, přestože sloni a žirafy žijí jenom na pár místech tohoto obrovského a rozmanitého kontinentu. Spíše doporučujeme zaměřit se na představení toho, co je stejné jako u nás. Představit místní spisovatele, sportovce, držitele Nobelovy ceny. Představit hlavní město či život jejich vrstevníků – žáků místních škol.

*Katarzyna Górak-Sosnowska
SGH Warsaw School of Economics*

*Urszula Markowska-Manista
Pedagogická fakulta Varšavské univerzity*

OTÁZKA:

**Ve kterém věku žáků
je nejlepší s probíráním
migrace ve škole začít?**

ODPOVĚĎ: Migrace, hlavně v souvislosti s událostmi, které se odehrály během života vašich žáků, se dá probírat na kterékoli úrovni formálního vzdělávání. Přestože je to složitě téma, lze ho vyučovat přiměřeně věku. Je užitečné se zamyslet nad tím, na jaké znalosti, dovednosti a postoje se chcete při výuce zaměřit, a uzpůsobit pedagogické postupy a metody potřebám, vlohám a schopnostem vašich žáků. Měli byste zvolit obsah a podklady přiměřené věku a úrovni kognitivního a emočního vývoje dětí.

Tipy, jak s výukou o migraci začít, najdete v kapitole **Učíme o migraci** na straně 4 a **Jak o migraci učit?** na straně 16.

Katarzyna Górak-Sosnowska
SGH Warsaw School of Economics

Urszula Markowska-Manista
Pedagogická fakulta Varšavské univerzity

OTÁZKA:

Obávám se, že nemám o migraci dostatečné znalosti na to, abych toto téma probíral/a s žáky. Jak se mohu připravit?

ODPOVĚĎ: Na to, abyste o migraci mluvili se žáky, nemusíte být odborník nebo odbornice. Při přípravě na hodinu však může být užitečné se zamyslet nad následujícími otázkami: Co vím o migraci? Jaké znám pohledy na migraci? Chci se podělit o své názory? Co můžu od skupiny očekávat?

Pokud nemáte dost informací, nebojte se to přiznat. Když žákům řeknete „Nevím, ale rád/a bych to zjistil/a“, ukážete jim, že něco nevědět je přirozené, a přiznat to je lepší, než sklouznout k nepravdivým informacím nebo ke stereotypům. Také můžete informace vyhledávat se žáky společně a využít to jako příležitost k tomu, abyste si řekli, jak důležité je nacházet spolehlivé zdroje. Když žáci uvidí, že i vy jako učitel nebo učitelka se snažíte něco naučit, může vám to v jejich očích přidat na důvěryhodnosti. Také se tak dá velmi názorně ukázat, že v případě celosvětových otázek jako migrace neexistují žádná jednoduchá řešení nebo zřejmé odpovědi.

Kde najít o migraci a uprchlících důvěryhodné informace? Sestavili jsme seznam doporučených zdrojů včetně článků a materiálů určených učitelům, aby se o migraci mohli dozvědět víc (viz následující otázka).

Elżbieta Krawczyk
Weronika Rzeżutka-Wróblewska

Julia Godorowska
Center for Citizenship Education

OTÁZKA:

Které zdroje informací o migraci můžu považovat za objektivní a založené na faktech?

ODPOVĚĎ: Využívejte kvalitní a důvěryhodná média. Jak ale poznáte, která média jsou důvěryhodná? Mohou vám být nápomocná následující kritéria:

1. **Transparentnost média** – Mělo by být možné snadno zjistit, kdo je autorem textu a kdo médiem vlastní. Například by na webové stránce média měly být dostupné informace o členech redakce, včetně kontaktů na jednotlivé novináře. Také by tam měly být snadno dohledatelné informace

o majiteli včetně názvu společnosti, identifikačního čísla a výročních zpráv.

2. **Kritický přístup ke zdrojům** – Vždy se ujistěte, že materiál nepodporuje jednostranný pohled na téma. Věnujte pozornost tomu, jestli se na migraci nahlíží jak z pohledu migrantských, tak hostitelských komunit. Pokud obsah není původní, ale přebraný z jiných zdrojů, autoři a editoři důvěryhodných médií uvádějí původní zdroje informací (např. ve formě aktivního odkazu na původní webovou stránku).
3. **Jasně odlišení fakt a názorů** – Nemělo by být těžké v materiálu rozlišit, co jsou fakta a co je názor autora nebo redakce. Všimněte si zobecňování, stereotypů a nevhodných nebo zavádějících fotografií.

Další zdroje:

COMPAS, Centre on Migration, Policy and Society
<https://www.compas.ox.ac.uk/>

Eurobarometer

<https://europa.eu/eurobarometer/screen/home#p=1&instruments=STANDARD>

MIGRATION DATA PORTAL

<https://www.migrationdataportal.org/>

The Migration Policy Group

<https://www.migpolgroup.com/>

Mezinárodní organizace pro migraci (IOM)

<https://www.iom.int/>

<https://worldmigrationreport.iom.int/reports>

UNHCR

<https://www.unhcr.org/figures-at-a-glance.html>

Kristýna Brožová

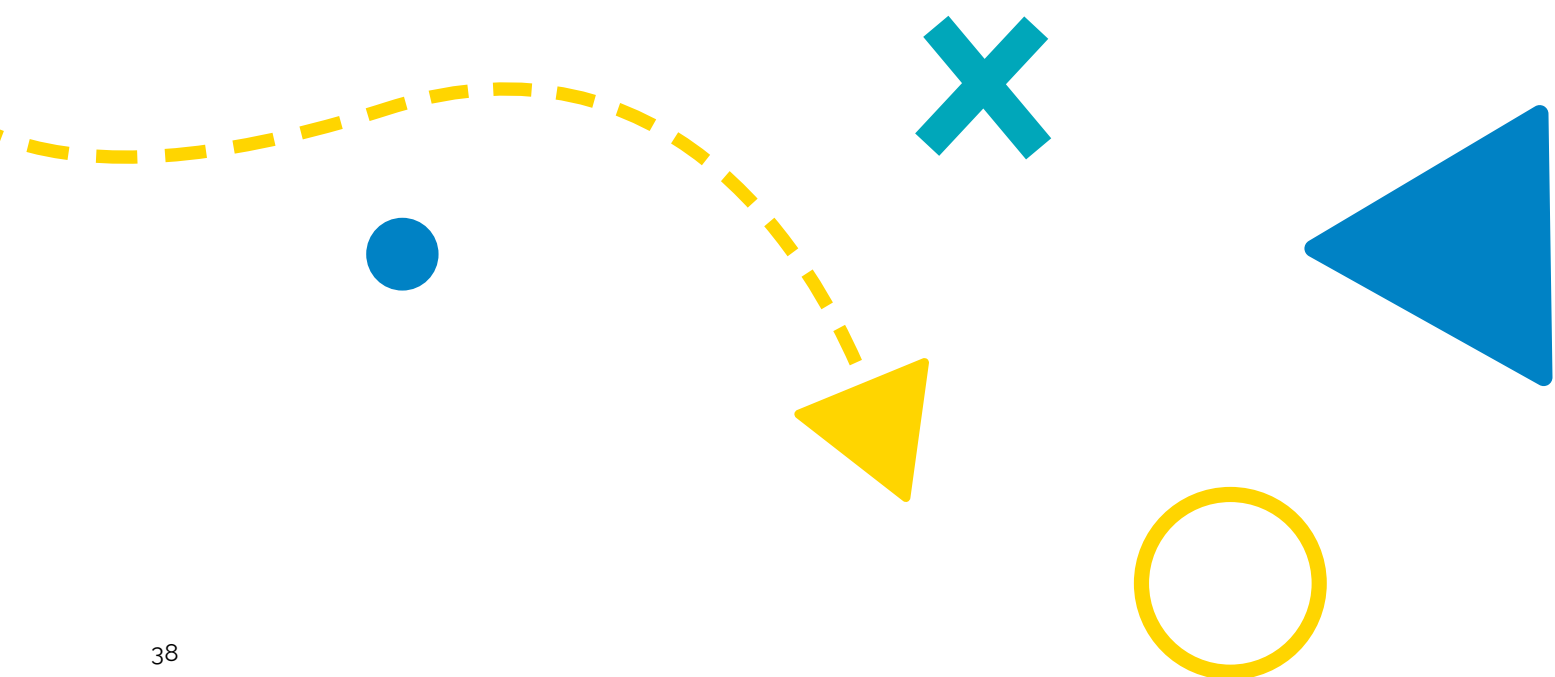
Člověk v tísni, Česká republika

Metodické

lekce

do výuky

S pasem světem o závod

Cestovní pas určité země vyjadřuje mnohem víc než jen příslušnost k danému státu: zásadním způsobem ovlivňuje možnost držitele nebo držitelky cestovat nebo migrovat do jiné země, a tím i životní příležitosti a zkušenosti, které má – anebo nemá – šanci nabyt. Lekce pomůže žákům si zážitkovou formou tyto zásadní rozdíly uvědomit a prohloubit tak citlivost pro globální souvislosti. Lekce využívá anglickojazyčný web www.passportindex.org, který každoročně vyhodnocuje „sílu“ pasů zemí světa a řadí je do žebříčku.

Vzdělávací cíle:

- Žák vysvětlí pojmy vízum a bezvízový styk.
- Žák uvede příklady států, vůči kterým má Česká republika vízovou povinnost a které mají vízovou povinnost vůči České republice.
- Žák porovná, jak „silné“ pasy mají občané vybraných zemí, a vyhodnotí, jaké důsledky má „síla“ pasu na příležitosti pro migraci a cestování pro jeho držitele.

Čas: 45 min.

Věk: žáci 2. stupně ZŠ a SŠ

Zařazení do předmětů: základy společenských věd, zeměpis, anglický jazyk

Pomůcky:

- názvy zemí (nastříhaná **Příloha 1**), modelové situace (**Příloha 2**), chytrý telefon nebo jiné zařízení s připojením na internet do dvojice, případně projektor a počítač s připojením na internet

POSTUP:

Evokace (10 min.)

Zeptejte se žáků, do kterých zemí světa by se chtěli podívat. Nechte žáky postupně země jmenovat. Názvy států můžete zapisovat na tabuli.

Následně se žáků zeptejte, co je to vízum a bezvízový styk a vyzvěte je, aby se ve dvojicích pokusili pojmy

Metodická podpora pro učitele

Cílem webu www.passportindex.org je informovat veřejnost o tom, jaký vliv mají cestovní pasy na příležitosti a celkovou kvalitu života svých držitelů. Žebříček „sily“ pasů je vytvářen na základě povinností mít do cizí země vyřízeno vízum při příjezdu, elektronické vízum nebo elektronickou cestovní registraci. Pokud je index vyrovnaný, k rozhodnutí o pořadí zemí je využíván tzv. index lidského rozvoje (human development index), komparativní nástroj k poměření kvality lidského života.

vysvětlit. Po chvíli nechte některé dvojice sdílet jejich vysvětlení a společně význam obou pojmů ujasněte.

Žáků se poté ještě zeptejte, zda někdy v životě navštívili nějakou zemi, vůči které má ČR vízovou povinnost. Můžete také žáky vyzvat, aby za pomoci počítače nebo chytrého telefonu zjistili, zda má ČR tuto povinnost vůči některému ze států, které jste zapsali na tabuli.

Seznamte žáky s webem www.passportindex.org a způsobem, jakým se pasy hodnotí.

Ptejte se:

- *Tipněte si: Který pas byl v žebříčku vyhodnocený jako nejsilnější ze všech pasů?*
- *Na kolikáté příčce (z celkem 92) se podle vás umístil pas České republiky?*

Typy žáků krátce sdílejte, ale neprozrazujte správné řešení, k tomu se vrátíte na konci hodiny.

Uvědomění si významu informací Losování (10 min.)

Vysvětlíte žákům, že obsahem lekce bude pomyslný „závod zemí světa“, a nechte je ve dvojicích nebo samostatně vylosovat zemi, kterou budou v „závodě“ reprezentovat. Losování hraje důležitou roli, protože symbolizuje, že i narození člověka do určité země je souhra náhod. Podobně jako při losování tato náhoda ovlivní následující vývoj hry, tak místo narození ovlivní životní příležitosti jedince.

Země, které si žáci vylosují, napište na tabuli tak, aby vedle nich bylo možné zapisovat body. Do losování vyberte tolik zemí, aby každou zemi měli dva žáci.

Metodická podpora pro učitele

Země doporučujeme předem vybrat, názvy vytisknout a vložit do losovací nádoby. Efekt lekce bude tím větší, čím různorodější vzorek zemí bude ve skupině zastoupen. Z webu www.passportindex.org je možné stáhnout přímo obrázky pasů a namísto názvů států nechat žáky losovat přímo pasy, do kterých si mohou zapsat body, a na závěr také pozici, kterou daný pas zaujímá v celosvětovém žebříčku. Doporučená možnost výběru zemí je v **Příloze 1**.

Žákům nejprve zadejte, aby si na webu www.passportindex.org zjistili absolutní pořadí své vylosované země v žebříčku.

Situace (15 min.)

Rozdejte žákům do dvojic modelové situace, které souvisí s cestováním do jiných zemí (**Příloha 2**). Žáci představují občany jednotlivých států. Pokud žák smí se svým pasem do dané země cestovat bez víza, získává bod.

Žákům vysvětlíte, že informace o možnostech cestování budou hledat právě na webu www.passportindex.org. V nabídce si vyberou možnost „COMPARE“, tedy porovnat, a zvolí „PASSPORT“, tedy porovnat pasy. Objeví se tabulka, do které pak stačí pouze vyplnit zemi, kterou chcete srovnávat. Žáci budou pracovat ve dvojicích a porovnávat společně své pasy se třetí zemí zadanou v popsané situaci (**Příloha 2**).

Dejte žákům cca 10 minut na samostatnou práci.

Výsledek pro příkladové země a výše uvedené situace je následující:

- 7 bodů: Česká republika, Dánsko, Estonsko, Jižní Korea, Kanada, Německo, Nový Zéland (majitelé těchto pasů mohli odcestovat ve všech uvedených příkladech)
- 6 bodů: Bulharsko, Mexiko, Spojené arabské emiráty
- 5 bodů: Bosna a Hercegovina, Gruzie, Řecko, Ukrajina
- 2 body: Indonésie, Kuba, Vietnam
- 1 bod: Ázerbájdžán, Indie, Kongo, Zimbabwe

- o bodů: Afghánistán, Egypt, Japonsko, Libye, Severní Korea, Súdán, Sýrie

Společně se zastavte u dvojice, která měla vylosovanou Českou republiku. Krátce projděte příklady států, vůči kterým má Česká republika vízovou povinnost, a naopak, které státy mají vízovou povinnost vůči České republice.

Reflexe (10 min.)

Na závěr se žáků zeptejte:

- *Jaký pocit ve vás „závod“ vyvolával?*

Metodická podpora pro učitele

Obráťte se nejprve k majitelům „silných“ pasů, poté k zástupcům skupin uprostřed bodové škály a na závěr k těm, kteří mohli cestovat jen do jedné země. Emoce žáků s různými „silnými“ pasy budou zřejmě velmi rozdílné, může zaznít něco jako radost vs. bezmoc, nespravedlnost, lítost, ale třeba taky soucit při uvědomění si, že pro lidi z některých zemí se nejedná jen o zábavnou hru.

Vraťte se k tipům z úvodní části hodiny a porovnejte, který tip byl nejbližší:

- o Nejsilnější pas v roce 2020: Spojené arabské emiráty
- o Nejsilnější pasy v roce 2021: Španělsko, Německo
- o Nejsilnější pas v roce 2022 (údaj k červenci): Spojené arabské emiráty
- o Pas České republiky se v roce 2020 umístil na 5. příčce, spolu s dalšími zeměmi. V roce 2021 i 2022 pak na 4. příčce, spolu s dalšími zeměmi.

V reflexi upozorněte na to, že ačkoli například Spojené arabské emiráty jsou na prvním místě v absolutním pořadí „sily“ jednotlivých pasů, v situacích uvedených v **Příloze 2** mají často méně příležitostí než jiné státy, které jsou v žebříčku až za nimi. Ptejte se žáků, proč si myslí, že to tak je.

Na závěr rozdejte žákům lístky papíru a zadání:

- *Pokuste se vlastními slovy vysvětlit, jak se „sila“ pasů jednotlivých zemí promítá do životních příležitostí jejich držitelů, tedy občanů těchto zemí.*
- *Co zajímavého jste si při práci s portálem www.passportindex.org uvědomili?*

Zdroj: www.passportindex.org

Příloha 1

Afghánistán	Ázerbájdžán	Bosna a Hercegovina	Bulharsko
Česká republika	Dánsko	Egypt	Estonsko
Gruzie	Indie	Indonésie	Japonsko
Jižní Korea	Libye	Kanada	Kongo
Kuba	Mexiko	Německo	Nový Zéland
Řecko	Severní Korea	Spojené arabské emiráty	Súdán
Sýrie	Ukrajina	Vietnam	Zimbabwe

Příloha 2: Modelové situace

Klíč k hodnocení:

Jako pozitivní odpověď (1 bod) se počítá:

- zelené pole (visa-free / 90 days, bez povinnosti víza)
- modré pole (visa on arrival / eVisa / 90 days vízum při příjezdu nebo elektronické vízum, které se vyplní online)
- tmavě žluté pole (eTA, elektronická cestovní registrace)

Pokud je pole cílové země červeně zbarvené, cestování bez víza není povoleno a žák získává 0 b

• Práce

Vaši zemi postihla ekonomická krize. Máte vzdělání v oboru IT a chcete zkusit štěstí v zahraničí. Na webu velké nadnárodní firmy najdete pracovní místo ve **Velké Británii**, které přesně odpovídá vaší kvalifikaci. Můžete odcestovat na přijímací pohovor?

• Návštěva rodiny

Vaše sestra se před několika lety seznámila s Američanem, provdala se za něj a odstěhovala se za ním do **USA**. Nyní se jim narodilo dítě a vy ji chcete navštívit, abyste mohli vidět na vlastní oči svého malého synovce, kterého znáte zatím jen z fotek nebo rozhovorů na Skypu. Můžete tam odletět?

• Cestování

Odjakživa vás fascinuje Jižní Amerika. Spolu s kamarádem byste rádi vyrazili s batohem na cestu po **Brazílii**. Letenky už máte vyhledané. Můžete si je koupit a vydat se na cestu, nebo to váš pas neumožňuje?

• Studium

Ve vaší zemi studujete psychologii a zvolíte si specializaci, která má kořeny v **Rakousku**. Rádi byste tam strávili semestr studia a naučili se německy, abyste mohli hlouběji proniknout do tohoto oboru. Je to možné?

• Lékařská péče

Člen vaší rodiny onemocněl vážnou chorobou a potřebuje speciální léčebnou terapii, která se ve vaší zemi zatím neprovádí. Zjistili jste, že ve **Švýcarsku** sídlí specialisté, kteří mu můžou pomoci, a chcete ho tam doprovodit. Můžete se společně vydat na cestu?

• Sport

K vašim největším zálibám patří fotbal. Chodíte na zápasy svého oblíbeného týmu a nenecháte si ujít žádnou důležitou mezinárodní soutěž, jako je například mistrovství světa. To příští se bude konat v **Kataru**, a protože vaše rodina ví, jakou by vám udělalo radost se tam vypravit, slíbili vám k narozeninám vstupenky na tuhle významnou fotbalovou akci. Můžete do Kataru volně cestovat?

• Přátelství/láska

Na sociálních sítích jste se seznámili s protějškem ze **Zambie**, už půl roku si píšete a skvěle si rozumíte. Teď vás pozval/a, abyste ho/ji navštívili v hlavním městě Lusaka a procestovali jeho/její zemi. Moc rádi byste pozvání přijali. Umožní vám to váš pas?

Jak se dostat za hranice

Lekce navazuje na lekci s názvem S pasem světem o závod. Lze ji zařadit jako pokračování nebo i samostatnou lekci. Lekce se zabývá tím, jak víza ovlivňují mobilitu lidí a jaké mohou být další okolnosti, které negativně či pozitivně ovlivňují možnost lidí cestovat. Lekce využívá anglickojazyčný web, který každoročně vyhodnocuje „sílu“ pasů zemí světa a řadí je do žebříčku zveřejněného na www.passportindex.org.

Vzdělávací cíle:

- Žák uvede příklady faktorů, které negativně a pozitivně ovlivňují možnosti cestovat nebo migrovat do jiných zemí.

Čas: 45 min.

Věk: žáci 2. stupně ZŠ a SŠ

Zařazení do předmětů: základy společenských věd, zeměpis, anglický jazyk

Pomůcky:

- psací potřeby, papíry, příklady možností cestování pro držitele „méně silných“ pasů (**Příloha 1**), chytrý telefon nebo jiné zařízení s připojením na internet do dvojice, případně projektor a počítač s připojením na internet

POSTUP:

Evokace (5 min.)

Vyzvěte žáky, aby se zamysleli nad následujícími otázkami:

- *Do kterých zemí jste cestovali a potřebovali jste pro vstup na jejich území vízum?*
- *Do kterých dalších zemí víte, že je nezbytné mít vízum při cestě z ČR? Do kterých nikoli?*
- *Proč do některých zemí vízum potřebujeme a do jiných ne?*

Uvědomění si významu informací (25 min.)

Připomeňte (pokud hodinou navazujete na lekci S pasem světem o závod) nebo představte web www.passportindex.org a zopakujte nebo vysvětlete princip, jakým web pasy hodnotí. Ukažte žákům žebříček, který řadí pasy podle jejich „síly“. V nabídce vyberou možnost „RANK“, tedy žebříček a následně zvolí „GLOBAL“, tedy celkové řazení. Zadejte žákům, aby se ve dvojicích na žebříček podívali, zamysleli se nad následujícími otázkami a své odpovědi stručně zapsali na kus papíru:

- *Co odlišuje země, které mají „nejméně silnější“ pasy od těch, které mají pasy „nejslabší“? (např. míra ekonomického rozvoje, demokracie, členství v Evropské unii atd.)*
- *Napadají vás nějaké způsoby nebo situace, jak se držitelé „méně silných“ pasů mohou dostat i do zemí, s kterými jejich stát nemá bezvízový styk? Můžete uvést nějaké konkrétní příklady?*

Po třídě rozmístíte nastříhané příklady možností cestování pro držitele „méně silných“ pasů (**Příloha 1**). Jakmile budou mít žáci hotovo, vyzvěte jednotlivé dvojice, aby ve třídě příklady vyhledaly a srovnaly s nimi své odpovědi.

- *Co kromě síly vašeho pasu může pozitivně nebo negativně ovlivnit vaši možnost cestovat anebo migrovat do jiných zemí?*

Metodická podpora pro učitele

Může se jednat například o vzdělání a kvalifikaci (možnost získat pracovní nebo studijní vízum), finanční situaci (pokud si nemůžete dovolit koupit letenku, nemůžete cestovat ani tam, kam byste teoreticky směli), politickou situaci (některé nedemokratické země omezují možnosti svých občanů vycestovat), bezpečnostní situaci doma nebo v cílové zemi (cestování na některá území není příliš bezpečné), rodinnou situaci (jestli jste svobodní nebo máte rodinu, jestli se má o vaše blízké kdo postarat, když odejdete do zahraničí apod.).

Reflexe (15 min.)

Připravte na tabuli dva sloupce, do jednoho napište +, do druhého -. Vyzvěte žáky, aby ve dvojicích diskutovali příklady pozitivních a negativních faktorů, které ovlivňují možnosti cestování a poté alespoň jeden pozitivní a jeden negativní faktor zapsali za svou dvojici na tabuli.

Společně faktory projděte a zeptejte se, jak lidé mohou uvedené nepříznivé faktory překonávat.

V závěrečné reflexi se žáků ptejte:

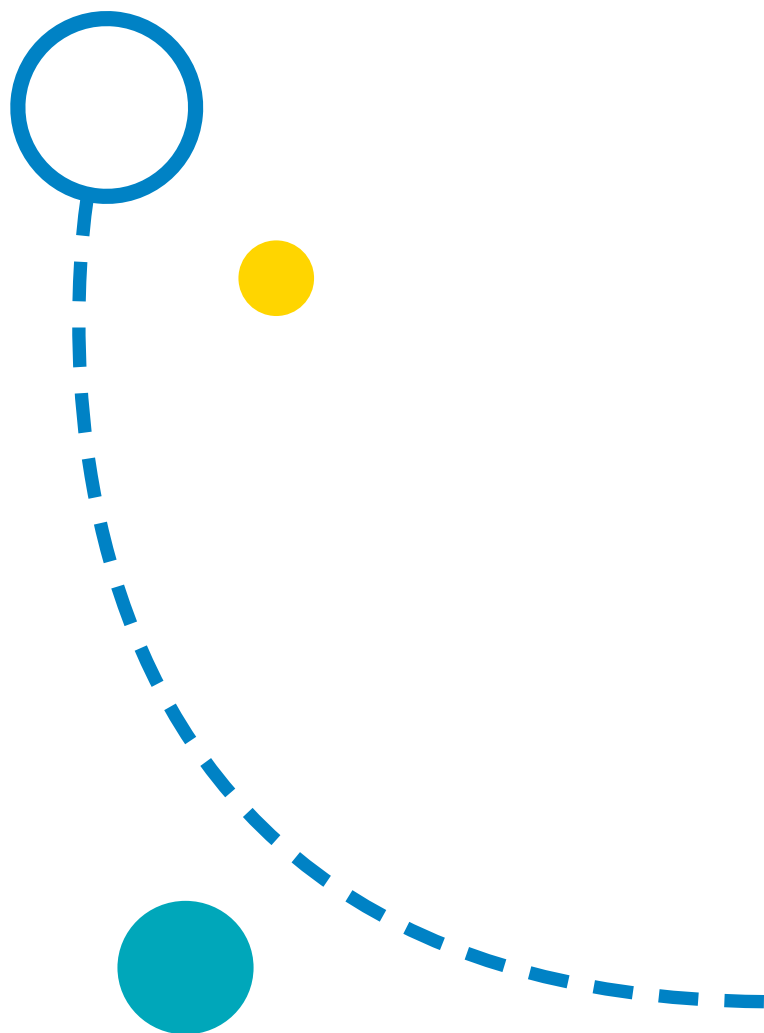
- *Je něco, co vás při dnešní aktivitě překvapilo, nebo vám zvlášť utkvělo v hlavě?*
- *Kterou hlavní myšlenku nebo poznatek si z dnešní hodiny odnášíte?*
- *Jaké otázky ve vás aktivita vyvolala?*

Tip na navazující aktivitu:

Zadejte žákům, aby ve skupinách či samostatně vyrobili naučné plakáty, které upozorní na problematiku víz a rozdílů mezi indexy jednotlivých zemí. Co je vízum? K čemu jej státy používají? Je výhodné mít s druhými státy vízový nebo bezvízový styk? S jakými státy a v jakých souvislostech?

Zdroj:

www.passportindex.org

Příloha 1

Azyl nebo přesídlení

Uprchlík přijde do cílové země bez povolení, často se tak ale vystavuje velkému nebezpečí a musí zaplatit pašerákům vysoké částky. Jen když prokáže, že mu v zemi původu hrozí pronásledování nebo je v nebezpečí života, může v některých zemích, které přijaly Ženevskou konvenci, získat azyl a v zemi začít legálně pobývat, jinak bude navrácen zpátky. Další možností je přihlásit se do přesídlovacích programů mezinárodních organizací, jako je Úřad Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky (UNHCR) a být přesídlen do některé ze zemí, která se programů dobrovolně účastní. Jen méně než 1 procento uprchlíků se však každoročně podaří přesídlit. Příkladem mohou být Syřané v Evropě.

Sloučení rodiny

Tento princip funguje obvykle pouze na sloučení nezletilých dětí s rodiči nebo sloučení se starými rodiči, o které se v zemi původu nemá kdo postarat. Většinou nefunguje, pokud např. sourozenec žije v USA či v určité zemi.

Speciální vízové programy pro zaměstnání

Některé země, které mají nedostatek pracovních sil v určitých oborech, vydávají víza občanům vybraných zemí, kteří mají potřebnou kvalifikaci (např. Velká Británie IT specialistům z Indie, Česká republika Ukrajincům ve výrobním sektoru nebo zdravotnictví).

Studium

Některé univerzitní programy umožňují nadaným studentům ze zahraničí získat víza ve zjednodušeném režimu.

Manželství

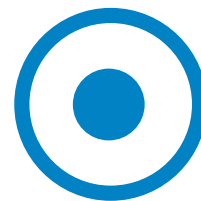
Manželé a manželky občana cílové země mají zpravidla nárok za svým partnerem přicestovat a usadit se.

Diplomatický pas

Držitelé diplomatických, služebních nebo úředních pasů, členové diplomatické mise nebo konzulárního úřadu se sídlem na území cílové země mohou zpravidla vstupovat na území dané země a pobývat na něm bez víza po celou dobu svého přidělení.

Kdy končí dětství?

Aktivita poukazuje na dopady nucené migrace na životy jednotlivců. Pracuje s koncepty dětství a nespravedlnosti, které žáci zkoumají nejprve sami za sebe, a poté očima literárních postav, které byly donuceny utéct se svou rodinou ze země postižené válkou. Lekce je postavena na úryvcích z románu s autobiografickými prvky *Sametový domov* od Vesny Evans.

Vzdělávací cíle:

- Žák na základě vlastních úvah definuje konec dětství a pojem nespravedlnost.
- Žák vystihne hlavní myšlenky přečteného textu.
- Žák propojí příběh se skutečnými historickými událostmi a prostřednictvím hlavních postav se vcítí do role uprchlíka.
- Žák porovná osobní zkušenosti postav z knížky s vlastními úvahami.

Čas: 45 min.

Věk: žáci SŠ

Zařazení do předmětů: základy společenských věd, zeměpis, český jazyk a literatura

Pomůcky:

- psací potřeby, flipchartové papíry, post-ity, úryvky z románu *Sametový domov* Vesny Evans ([Příloha 1](#) a [Příloha 2](#))

POSTUP:

Evokace (10 min.)

Rozdělte žáky do skupin po čtyřech členech a nechte polovinu skupin debatovat nad první otázkou a druhou polovinu nad druhou otázkou:

- *Kdy končí dětství?*
- *Co je to nespravedlnost?*

Uvědomění si významu informací (20 min.)

Poté dejte skupinám k přečtení odpovídající úryvek z knihy Vesny Evans *Sametový domov* (žáci, kteří debatovali nad otázkou *Kdy končí dětství?*, čtou text v [Příloze 1](#), zatímco žáci, kteří debatovali nad otázkou *Co je to nespravedlnost?*, čtou text v [Příloze 2](#)). Vysvětlete žákům, že autorka v románu s autobiografickými prvky píše o nucené migraci do České republiky. Po přečtení dejte žákům do skupinek flipchart a nechte všechny skupiny zaznamenat odpovědi na následující otázky:

- *O čem úryvek z knížky vypráví?*
- *Jak se postava v popisované situaci cítil/a? Proč?*
- *Které reálné historické události se podle vás úryvek textu týká? Podle čeho tak usuzujete?*

Nechte jednotlivé skupiny prezentovat odpovědi, případně požádejte ostatní o doplnění.

Sdělte žákům nebo potvrďte jejich tip, že oba úryvky se vztahují k válce v Jugoslávii. Zeptejte se jich, co o tomto konfliktu vědí a případně krátce jejich vstupy ujasněte.

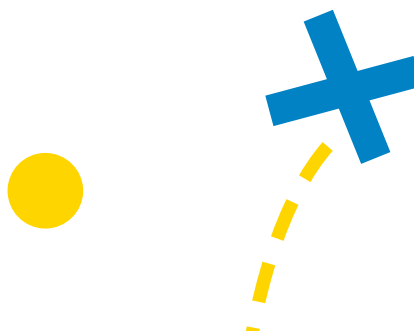
Reflexe (15 min.)

Nechte si dostatek času na závěrečnou reflexi. Položte následující otázky a dejte prostor pro vyjádření všem žákům:

- *Jak se lišila vaše představa o tom, kdy končí dětství / co je nespravedlnost, v porovnání s tím, co jste se dočetli v úryvku?*
- *Co pro vás byla nejzajímavější informace?*
- *Co vše musí podle vás řešit vaši vrstevníci, kteří se ocitnou jako uprchlíci před válkou v cizí zemi? Co pro ně může být náročné?*

Zdroj:

Evans, Vesna (2022). *Sametový domov*. Brno: MOBA

Příloha 1

Úryvek z kapitoly *Tu a tam*

Kdy skončí dětství? Není to ta samá otázka, jako kdy začne dospělost, protože je mezi nimi roztáhlé přechodné stádium – adolescence. Málokdo si proto konkrétního okamžiku, kdy kdy ho jeho dětství navždy opustí, všimne. Adin si to ale 19. února 1993 nečekaně uvědomil. Divil se, že se to nestalo ve chvíli, kdy odletěl do Bělehradu a zůstal bez rodičů. Nebo tehdy, když se po dvou měsících nevracel domů, aby pak rodiče přijeli a odvezli je do srbské vesnice, kde chodili do školy, aby je z toho všeho znovu vytrhli, nasedli do autobusu a jeli do Prahy. A nebylo to dokonce ani hned potom, co se ubytovali v bytě 754 kilometrů vzdáleném zážitkům, vzpomínkám a lidem, které měl rád. Ne, bylo to přesně po třech týdnech pobytu v Čechách a vedly ho k tomu tyto dvě opodstatněné domněnky, které si zapsal:

– S Májou jsme nastoupili do páté třídy a já si uvědomil, že výlet do Čech už doopravdy nejsou žádné prázdniny, jak mi tvrdili rodiče, PROTOŽE o prázdninách se přece do školy nechodí.

– V této zemi se zdržíme mnohem déle, nejméně jeden školní rok, PROTOŽE by nás máma s tátou nenutili učit se cizí jazyk, který ani nebyl světový, pokud bychom se měli každou chvíli vrátit domů.

Když mu došlo, že je jeho dětství pryč, rozhodl se, že je na čase se nově nabytému stavu přizpůsobit a vzít odpovědnost do vlastních rukou. Připustil si šest důležitých poznatků a v bodech si je pak napsal na první stránku každého školního sešitu, aby už nikdy nepodlehł dětské naivitě a neměl výmluvy a také aby svému prozření nemohl uniknout.

- 1. Mír v naší zemi jen tak nenastane, přestože si to budu přát, kdykoliv se ručičky hodin spojí, když uvidím padat hvězdu nebo když hodím minci do fontány. Takže to rovnou přestanu dělat.*
- 2. Už nikdy neuvidím svou kočku a našeho papouška.*
- 3. Už podruhé nebudu moct být na naročkách svého nejlepšího kamaráda. I když vlastně ani nevím, jestli jsme ještě kamarádi.*
- 4. Spousta dobrých lidí v mé zemi umírá a umře, a Bůh tedy buď vůbec neexistuje, nebo je dost nespravedlivý, a v tom případě mě nezajímá a měl by umřít sám.*
- 5. Už nemám domov.*
- 6. (asi nejzásadnější!) Dospělí dětem lžou, protože si myslí, že to pro děti bude tak lepší.*

A tak desetiletý Adin vyměnil dětství za pravdu. Rozhodl se pozorně naslouchat, ale nikomu slepě nedůvěřovat. Ani rodičům. Vzhledem k tomu, že ho od této chvíle zajímala jen univerzální pravda, došlo mu, že se odted musí spoléhat pouze sám na sebe a na vlastní schopnost vyhledávání faktických informací. Už nikdy v životě nebude lhát, bude statečně šířit pravdu, a hlavně musí za každých okolností zůstat kritický, a to i k těm nejbližším. Autority bude dál respektovat, ale zároveň jejich slova a činy bedlivě kontrolovat.

Evans, Vesna (2022). *Sametový domov*. Brno: MOBA, s. 65-67

Příloha 2

Úryvek z kapitoly *Tu a tam*

Vysvědčení dopadla dobře, mám samý jedničky, jen teda Adi dostal dvojku ze zemáku a je z toho totálně vytočenej. Z češtiny jsme oba neklasifikovaný, tak jsem Adimu řekla, že můžeme být rádi aspoň za to, protože kdybysme klasifikovaný byli, měl by na výzvo kouli, tak ať už přestane fňukat. Navíc se mluvilo o tom, jestli si pátej ročník nebudem muset zopakovat, ale naštěstí se všichni slítovali, jsme prej šikovný a chytrý a výuku zvládnem. Takže fakt dobrý!

Daniela, v doprovodu bodyguarda (jak je vlastně ženský rod bodyguarda?) Lenky, mi po škole oznámila, že je pěkně nespravedlivý, že jsme z čediny neklasifikovaný, protože bysme jinak vyznamenání neměli.

Nespravedlivý..

Chtěla bych jí říct, že je nespravedlivý, že ona má každý víkend svíčkovou u babičky, zatímco ta naše je obkličena ozbrojenými nepřáteli, a že je klidně možný, že právě teď o samotě umírá, aniž bysme to my věděli, že je nespravedlivý, že na našich narozkách byli jen máma s tátou, že ani pořádně nevím, kde jsou teď moje sestřenky a bratřenci a jestli jsou vůbec naživu. Nespravedlivý je, že se celý můj život odehrává v jazyce, kterému pořádně nerozumím, nejsem v něm chytrá ani vtipná a v podstatě to ani nejsem já. Nespravedlivý je, že se nějakou blbou češtinu vůbec musím učit, místo abych se účastnila básnických soutěží v srbochorvatštině. TOHLE všechno je nespravedlivý!

Nic jsem ale neřekla, protože by to člověk, pro kterýho je největší nespravedlností, že máme s Adim vyznamenání, stejně nikdy nepochopil. Navíc bych to česky ani neuměla pořádně říct. A taky si vlastně nemůžu být stopro jistá, že jsem jí dobře rozuměla.

Evans, Vesna (2022). *Sametový domov*. Brno: MOBA, s. 79-80

Proč zrovna tam?

Cílem lekce je uvědomit si důvody vedoucí k nucené migraci a náročnost rozhodnutí opustit zemi, kde dlouhodobě žijeme. Žáci pracují s úryvky z románu s autobiografickými prvky *Sametový domov* od Vesny Evans. Lekce posiluje sociální kompetence, je zamýšlena jako doplněk k odbornému výkladu o migraci.

„Na lekci oceňuji práci s autentickým textem, který de facto nahrazuje osobní setkání s pamětníkem.“

Jan Koliáš,
Gymnázium ALTIS

Vzdělávací cíle:

- Žák si klade během četby otázky prohlubující jeho porozumění textu.
- Žák se vcítí do postav příběhu, které jsou nuceny nedobrovolně odejít ze své země.
- Žák popíše důsledky rozhodnutí o opuštění domova a jejich vliv na jednotlivce.

Čas: 45 min.

Věk: žáci SŠ

Zařazení do předmětů: základy společenských věd, zeměpis, dějepis, český jazyk a literatura

Pomůcky:

- psací potřeby, papíry, flipchartové papíry, post-ity, obrázkové karty (např. ze hry Dixit), úryvky z románu *Sametový domov* Vesny Evans (**Příloha 1** a **Příloha 2**) do dvojic

POSTUP:

Evokace (10 min.)

Rozdělte žáky do dvojic a zadejte jim, aby se ve dvojici pokusili odpovědět na tyto otázky:

- *Představte si, že z důvodu bezpečnosti musíte se svou rodinou pravděpodobně natrvalo opustit vaši zemi. Kam byste se vydali a proč zrovna tam?*
- *Co všechno byste před opuštěním země museli promyslet/řešit?*

Následně vyzvěte několik dvojic, aby zmínily hlavní myšlenky, o kterých spolu debatovaly.

Napište na tabuli „válka v Jugoslávii“ a vyzvěte žáky, aby formou brainstormingu zmínili vše, co je v souvislosti s tímto souslovím napadá. Příspěvky zatím nijak nekomentujte.

Uvědomění si významu informací (25 min.)

Požádejte žáky, aby i nadále pracovali ve dvojicích. Vysvětlíte, že budou číst úryvky z románu *Sametový domov* od autorky Vesny Evans, která v dětském věku nedobrovolně odešla se svou rodinou z tehdejší Jugoslávie do České republiky. Předem upozorněte na expresivitu a drsný slovník textu. Rovnou žáky vyzvěte, aby se při četbě zamýšleli, k čemu autorka tento prostředek využívá.

Polovíně dvojic rozdejte první text (**Příloha 1**), druhé polovině dejte text druhý (**Příloha 2**). Poté, co žáci text pročtou, je spojte do čtveřic tak, aby spolu byli vždy ti, kdo četli první i druhý text.

Vyzvěte žáky, aby ve čtveřicích vlastními slovy shrnuli a představili druhé dvojici, co se v jejich úryvku dočetli, o čem pojednává. Zároveň požádejte žáky, aby se při sdílení zaměřili na různé úhly pohledu obou postav z literárních ukázek, nad čím se zamýšlí matka a nad čím dcera. Druhá dvojice naslouchá a po představení jeden z druhé dvojice krátce shrne, co se od partnerské dvojice dozvěděl. Poté se dvojice vymění a představí se druhý úryvek.

Ve třídě vyvěste flipchart s následujícími otázkami:

- *Co řeší?*
- *O čem přemýšlí?*
- *O čem se rozhoduje?*
- *Co pociťuje? / Jaké emoce se u ní projevují?*
- *Co si asi přeje?*

Vyzvěte žáky, aby se ve skupinkách zamysleli nad odpověďmi na uvedené otázky pro obě postavy. Do čtveřic rozdejte dvě barvy post-itů, jedna barva bude určena pro zápis odpovědí k postavě patnáctileté holky a druhá barva se bude vztahovat k postavě matky. Post-ity pak žáci nalepí na flipchart ve třídě.

Na závěr společně odpovědi projděte. Ptejte se žáků také na expresivitu textu. Jak na ně použitý jazyk působil?

Vraťte se k úvodnímu brainstormingu a doplňte společně základní informace o válce. Případně vysvětlíte, na které pojmy navázete v další hodině.

Reflexe (10 min.)

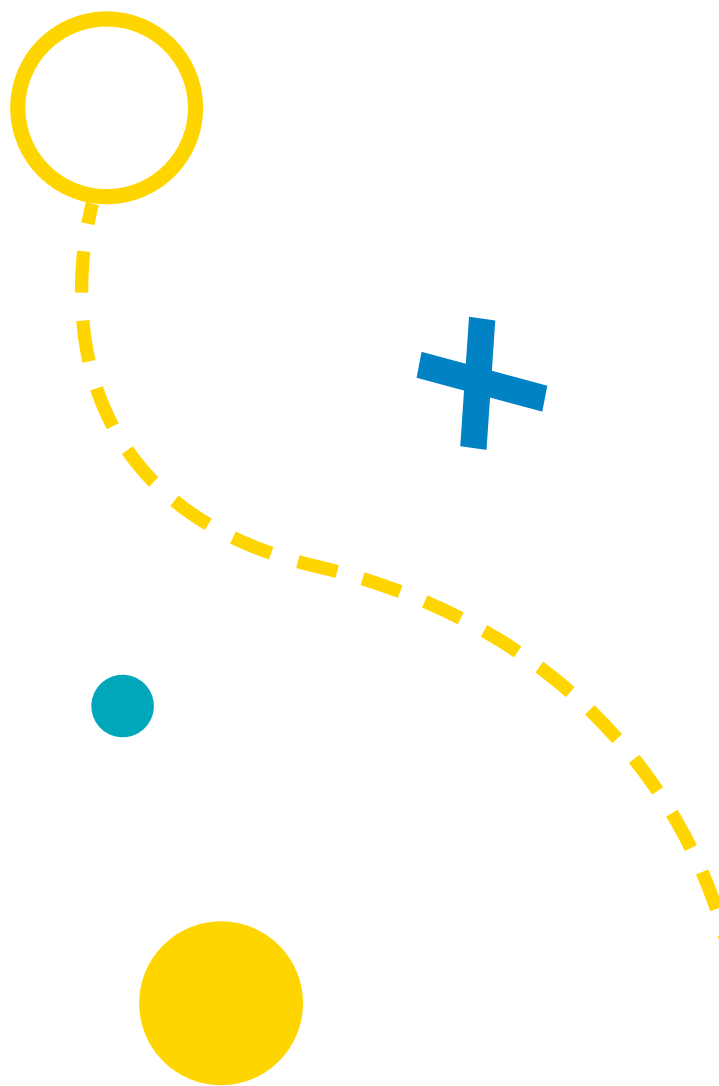
V závěrečné reflexi se žáků ptejte:

- *V čem jste v rámci úvodního zamyšlení uvažovali podobně jako postavy v úryvcích?*
- *Jakou myšlenku si z dnešní hodiny odnášíte?*

V případě, že vám do konce hodiny zbývá čas, rozmístěte na zemi ve třídě karty obrázků ze hry Dixit nebo jiné obrázkové karty a nechte každého žáka vybrat kartu, která nejlépe vystihuje jeho pocit z dnešní lekce. Nechte žáky sdílet jejich výběr ve dvojicích. Případně na závěr vyzvěte několik dobrovolníků, kteří by chtěli některou myšlenku sdílet s ostatními.

Zdroj:

Evans, Vesna (2022). *Sametový domov*. Brno: MOBA

Příloha 1

Úryvek z kapitoly Počestlé ovdomění (patnáctiletá holka)

8. 9. 1997

Nejběžnější první reakce je v tomto duchu: „No to je hrozný, co se tam odehrálo. Jak se to mohlo stát?“ A jako jak já mám kurva vědět, proč se ta debilní válka v Jugoslávii odehrála?! Prej proč se to stalo? Jasně, mně bylo akorát deset a žila jsem v Sarajevu, tak je přece úplně logický, že budu znát odpověď! Nevím, nevím, nevím! A ať se na to nikdo neptá, protože mě nebaví tvářit se, jako že jsem odborník, jen proto, že jsem se tam narodila. Nebaví mě poslouchat, jak se kdekdo k tý válce znalecky vyjadřuje, protože tam zrovna žil. Nebo ani nežil, ale sledoval zprávy nebo byl v Jugošce na dovče, tak ví hodně a chce se ode mě dozvědět víc! Je to blbost, my, co jsme tam žili a za války jsme uprchli do ciziny, my víme hovno, protože kdybysme bývali něco věděli, tak bysme tak nedopadli. Chcete vědět, jak se to mohlo stát? Ptejte se politiků, ptejte se těch, co konflikt začali, co znásilňovali, vraždili, loupili, ničili, ti třeba budou znát odpovědi, já nevím nic! 5. dubna 1992 stál u hřiště před domem tank. To je všechno. To ale už taky neříkám, protože to jsem pak zajímavá a něco přece jen vím. Ale já fakt nevíím! Asi jsme jen hrozný barbaři! Stejně jako to neví můj táta, i když rád hledá odůvodnění a snaží se svou milovanou Jugoslávii očistit, jenže nechápe, že to nejde, že nejde ospravedlnit, co náš národ napáchal, protože to jsou zločiny proti lidskosti, za který budeme pykat, přestože jsme se jich osobně neúčastnili. Minimálně nějakou dobu budeme ti divoši z Balkánu, zrůdy, co se mezi sebou mydlili, znásilňovali, podřezávali, mučili, co zničili krásnou zemi, ztraumatovali děti, vyhnali rodiny. Sice smutný a pro nás nepříjemný, ale zasloužíme si takový označení. Dyť Němci dodnes nesou svastiku na bedrech a zřejmě ji ještě nějakou dobu ponесou, tak i my přijmeme svý národnostní hříchy. Není v pořádku hlásit se jen k národnosti, který se daří, a zemi, která funguje, tu jsme si o nic víc nezasloužili, přesto se tak hrdě hlásíme. Pyšníme se velkolepými činy z minulosti, o kterých jsme se dočetli v knihách, přitom se straníme skutečnosti, kterou jsme zažili a jejíž součástí jsme tak byli.

Připomíná mi to sportovní zápasy, když se týmu daří, když vyhraje, všichni pak oslavují, jak se „nám“ to povedlo a že „jsme“ vyhráli, zatímco když tým prohrává, tak to je „no to se jim nepovedlo“, „to je blbec ten brankář“ a „to teda posrali“. Sportovní akce mě vůbec neberou, ale často jen tiše pozoruju reakce fanoušků a říkám si, kdyby se jim rozdaly zbraně, kolik z nich by je použilo? Stačí totiž jen jeden pořádný magor.

Evans, Vesna (2022). *Sametový domov*. Brno: MOBA, s. 142-143.

Příloha 2

Úryvek z kapitoly *Tasemnice* (matka)

Jedeme do České republiky. Proč zrovna tam? Asi slovanská soudružnost, podobný jazyk, podobná nátura. A Kunderova Nesnesitelná lehkost bytí. Vysoké procento nevěřících také potěší, nikoho nebude pohoršovat, že jsme ze smíšeného manželství, nikdo se nebude ptát, jakého jsme náboženství nebo které straně fandíme.

Osobně jsem se ale pro Českou republiku rozhodla zejména kvůli sametové revoluci, politickému převratu, při kterém nezemřel ani jeden jediný člověk! Když se teď navíc pragmaticky rozvedli se Slovenskem a zůstali přátelé, bylo mi jasné, že tohle je místo, kde si přeju, aby naše děti vyrostly. Praha se stala synonymem pro ušlechtilé intelektuální prostředí, kde vládne rozum, láska a pochopení. „Pravda a láska musí zvítězit nad lží a nenávistí!“ S takovou společností chci splynout! Chci „sametový“ domov i pro svou rodinu! Jiné, bohatší země, nabízejí lepší podmínky, finanční podporu, ubytování... obzvlášť pro smíšené rodiny. Já ale chci společnost střídmostou, bezkonfliktní, kulturní a Češi to v posledních pěti letech předvedli hned dvakrát. Takže jsem rozhodla. Navíc tam náš známý má známého, který v Praze žije a sehnal nám byt a pro mě i práci. Budu uklízet v baru. Je to jen dočasné (vždyť i majitel velmi brzy zjistí, že mi to vůbec nejde), než si zařídíme papíry a navážu na specializaci v dermatologii.

Před dvěma týdny jsme autobusem poslali peníze na první nájem, všechno je vyřízené a připravené a pozitíř tou stejnou linkou vyrážíme my. Samozřejmě že se i tak třesu strachy, ale rozhodla jsem se to nedat najevo ani manželovi. Je mi jasné, že je on ještě vyděšenější, dokonce zmínil, zda by nebylo nejlepší se vrátit. Jakkoliv se bojím ciziny a jsem si vědomá, že začínat bez úspor, bez pomoci rodiny a přátel, bez znalosti jazyka a zvyků, bez uznaného diplomu, bude dlouholeté utrpení a že já a manžel budeme už navždycky viditelně jiného odstinu, věřím, že děti, ohebné proměnlivé řeky, cestu do chráněné zátoky najdou. To je už naše jediné poslání – vypustit dvojčata do klidné, stabilní hladiny. Vědomé sloučení jejich pestrobarevnosti do černoty války by bylo proviněním, i kdybychom ji všichni fyzicky přežili. A tak se nesmíme utopit ve strachu, ale před dětmi naopak projevít kuráž a sebejistotu.

Evans, Vesna (2022). *Sametový domov*. Brno: MOBA, s. 250-251.

Dopady migrace

Migrace z jedné země do druhé může mít různé – pozitivní i negativní – dopady pro migranty samotné, zemi, kterou opouštějí, nebo zemi, kam migrují. Někdy může být tentýž jev pozitivní i negativní, záleží na úhlu pohledu. Lekce přiblíží žákům komplexitu těchto vlivů.

Vzdělávací cíle:

- Žák popíše a porovná různé perspektivy, kterými je možné nahlížet na téma migrace.
- Žák vysvětlí alespoň jeden příklad pozitivního a jeden příklad negativního dopadu migrace z pohledu cílové země, země původu nebo migranta/ky.

Čas: 45 min.

Věk: žáci 2. stupně ZŠ a ŠŠ

Zařazení do předmětů: základy společenských věd, zeměpis

Pomůcky:

- tabulka jevů provázejících proces migrace z různých úhlů pohledu (**Příloha 1**)

„Lekce mi perfektně zapadla do tématu globální problémy lidstva.“

**Hana Vacková,
Gymnázium Olomouc- Hejčín**

POSTUP:

Evokace (15 min.)

Prozradte žákům, že tématem dnešní hodiny jsou dopady migrace. Vyzvěte žáky, aby pracovali ve dvojicích a zkusili vymyslet alespoň tři možné dopady migrace anebo jevy, které proces migrace doprovází. Krátce společně sdílejte.

Poté každému rozdejte tabulku jevů provázejících proces migrace z různých úhlů pohledu (**Příloha 1**). Vyzvěte žáky, aby si tabulku pročetli a označili tečkou ty jevy, u kterých by potřebovali ujasnit, co znamenají.

Můžete žákům zadat, aby pracovali nejprve samostatně a pak své postřehy sdíleli ve dvojicích. Následně jednotlivé dopady diskutujte s celou třídou. Během diskuse věnujte speciální pozornost momentům, kdy žáci naznačí, že v závislosti na úhlu pohledu může jeden dopad být pozitivní i negativní zároveň.

Uvědomění si významu informací (15 min.)

Vysvětlete žákům, že v tabulce, kterou mají před sebou, jsou v prvním řádku uvedeny jednotlivé perspektivy (migrant/ka, země původu, cílová země), skrze které můžeme na jevy provázející proces migrace nahlížet. Vyzvěte žáky, aby ve dvojicích tabulku vyplnili za pomoci znamének (+, -, ?), podle toho, zda má jev z uvedené perspektivy pozitivní nebo negativní vliv. Otazník ať žáci použijí, pokud si nejsou odpovědi jisti nebo ji z nějakého důvodu nelze určit.

Reflexe (15 min.)

Projděte s žáky, jak tabulku vyplnili. Ptejte se:

- *Které jevy pro vás bylo obtížné zařadit? Proč?*
- *Váhali jste u některého jevu nad tím, jestli je pozitivní nebo negativní? Pokud ano, u kterého? Proč?*
- *Co jste se při této aktivitě naučili nového? Jaké úvahy a otázky ve vás vyvolala?*

Pokud tento podnět nepřijde od žáků, upozorněte vy sami na některé nejednoznačnosti v hodnocení jevů z hlediska různých perspektiv, resp. jejich pozitivního nebo negativního dopadu:

- **Větší konkurence na trhu práce** může být pozitivní pro ekonomiku cílové země, ale negativní pro ty obyvatele cílové země, kteří se obávají ztráty pracovního místa.
- **Rozšíření obzorů** může mít pozitivní dopad jak na migranty, tak na cílovou zemi, resp. její obyvatelstvo, které se bude potkávat s migranty, a zvýší tak své povědomí o jiných kulturních

tradicích, situaci jinde ve světě, bude více otevřené apod.

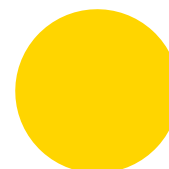
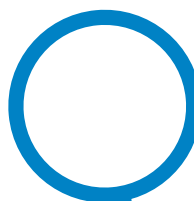
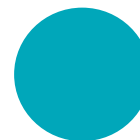
- **Nové schopnosti a znalosti**, které migrant v cílové zemi získá, mohou být pozitivní jak pro něj, tak i pro jeho zemi původu, pokud se do ní v budoucnu vrátí.

Zadejte žákům, aby každý z nich písemně popsal alespoň jednou celou větou jeden konkrétní příklad pozitivního dopadu migrace a jednou celou větou jeden příklad negativního dopadu migrace. Můžete modelovat na příkladu nebo předem připravit listky na doplnění.

Příklad:

..... (vybraný jev provázející migraci) má pozitivní/negativní dopad na život migranta / zemi původu / cílovou zemi, protože

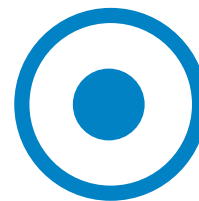
Na závěr vyzvěte několik dobrovolníků, aby s celou třídou sdíleli postřehy, které si zapsali.

Příloha 1

Jevy provázející proces migrace:	Z pohledu:	MIGRANT/KA	ZEMĚ PŮVODU	CÍLOVÁ ZEMĚ
Pracovní příležitosti				
Levná pracovní síla				
Nárůst xenofobie				
Rozšíření obzorů				
Prísun peněz (remittance)				
Levnější služby				
Větší konkurence na trhu práce				
Ztráta rodinných vazeb				
Kulturní diverzita				
Posílení mezinárodních vazeb				
Odliv mladé generace a „mozků“				
Dostatek pracovníků v důležitých sektorech (např. zdravotnictví)				
Neznalost kulturního prostředí a jazyka				
Nové schopnosti a znalosti				

Zůstat, nebo odejít?

Cílem lekce je na příkladu příběhů čtyř fiktivních postav ukázat komplexnost důvodů, které mohou stát za rozhodnutím opustit vlastní zemi. Žáci se na základě kontextu rozhodují, zda osoba z příběhu nakonec bude či nebude migrovat, a uvádí důvody proč.

„Příběhy konkrétních osob v lekci žáky velmi inspirovaly k zamyšlení i k vyvozování závěrů. Mohli se do situací hlouběji vcítit. Lekci doporučuji navázat na lekci *Dopady migrace*.“

**Hana Vacková,
Gymnázium Olomouc-Hejčín**

Vzdělávací cíle:

- Žák vysvětlí pojmy *push* faktor a *pull* faktor.
- Žák na základě příběhů posoudí, které konkrétní důvody pro migraci jsou *push* faktory a které *pull* faktory.
- Žák popíše důvody, které mohou jednotlivce do nějaké země „přitahovat“, a ty, které jednotlivce z dané země mohou „vytlačovat“.

Čas: 90 min.

Věk: žáci SŠ

Zařazení do předmětů: základy společenských věd, zeměpis

Pomůcky:

- psací potřeby, papíry, popis *push* a *pull* faktorů pro každého (**Příloha 1**), příběhy vytištěné jeden pro každého (**Příloha 2**), tabulka (**Příloha 3**) do skupiny

POSTUP:

Evokace (15 min.)

Lekce využívá metodu tzv. skládankového učení.

Rozdělte žáky na skupiny po čtyřech (domovské skupiny) a zadejte jim, aby diskutovali odpověď na následující otázku:

- *Za jakých okolností byste dlouhodobě opustili své dosavadní bydliště?*

Na diskusi nechte žákům zhruba 5 minut a zadejte, aby ve skupině zapsali alespoň tři důvody či faktory, za kterých by dlouhodobý odchod vážně zvažovali. Následně vyzvěte alespoň dvě skupiny ke sdílení toho, co napsaly.

Metodická podpora pro učitele

Skládankové učení je jednou z metod kritického myšlení, která rozvíjí kooperaci žáků. Žáci jsou rozděleni do tzv. domovských skupin (čtyřčlenných či pětičlenných). V domovských skupinách si žáci rozdělí čísla. Každý člen domovské skupiny se na chvíli stane expertem na dílčí část úkolu. Žáci s číslem jedna se přesunou do expertní skupiny číslo jedna, žáci s číslem dva se přesunou do expertní skupiny číslo dvě atd.

V expertních skupinách mají žáci k dispozici přidělenou část textu, kterou společně pročtou, prodiskutují a mají za úkol shodnout se na obsahovém shrnutí a postupu, který po návratu zvolí pro předání informací ostatním členům své domovské skupiny.

Jakmile mají hotovo, vrátí se žáci do svých domovských skupin a postupně sdílí, co se dozvěděli ve svých expertních skupinách.

Uvědomění si významu informací (60 min.)

Na čtyři místa ve třídě umístíte jednotlivé příběhy (**Příloha 2**), z těchto míst se stanou expertní skupiny. Vysvětlíte žákům, že jejich cílem bude pracovat

s jedním ze čtyř příběhů v tzv. expertní skupině. V expertních skupinách žáci příběh prodiskutují a shodnou se na tom, jaké informace přinesou do svých domovských skupin.

Jakmile budou žáci hotovi, vrátí se do svých domovských skupin a sdílí, co se v expertních skupinách dozvěděli.

Do každé domovské skupiny rozdejte jednu tabulku (**Příloha 3**), kterou žáci na základě informací z expertních skupin a jim dostupných informací vyplní.

Vyzvěte žáky, aby se ve skupinách zamysleli a rozhodli, kdo z postav podle nich bude na základě popsané situace nakonec migrovat a kdo nikoliv. Řekněte žákům, ať do tabulky nezapomenou dopsat také důvody, proč si to myslí.

Na základě záznamů v tabulce společně postupně prodiskutujte jednotlivé příběhy. Všimněte si nejdříve příběhů, u kterých byly skupiny ve shodě. Ptejte se žáků, zda u některého z příběhů měli nesoulad uvnitř skupiny. Následně projděte příběhy, u kterých byla shoda nejproblematictější.

Rozdejte žákům popis *push* a *pull* faktorů (**Příloha 1**). Vyzvěte žáky, aby každý vyznačil do příběhu, kterým se zabýval v expertní skupině, kde vidí *push* a kde *pull* faktory.

Několik odpovědí sdílejte.

Reflexe (15 min.)

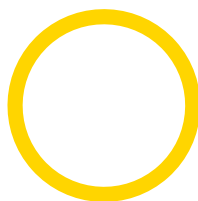
Na závěr žákům zadejte, aby samostatně na lístek papíru písemně odpověděli na otázku:

- *Které push a pull faktory by pro vás v životě mohly být motivací k odchodu z místa/země, kde nyní žijete?*

Zadejte žákům, ať se pokusí svou odpověď porovnat s tím, co psali v evokaci ve skupinách. Listky si od žáků vyberte a případně využijte jako podklad pro další hodinu.

Zdroj fotografií v Příloze 2:

<https://pixabay.com/>

Příloha 1

----- ✂

Slovníček:

PUSH faktor: především nepříznivé podmínky v zemi, faktory, které jedince z dané země vytlačují (např. válečný konflikt, porušování lidských práv, kvalita životního prostředí, špatná zdravotní péče atd.)

PULL faktor: relativně příznivější podmínky, faktory, které jedince přitahují do nějaké země (např. ekonomická stabilita, svoboda, kvalita života, lepší vzdělání, vztah atd.)

----- ✂

Slovníček:

PUSH faktor: především nepříznivé podmínky v zemi, faktory, které jedince z dané země vytlačují (např. válečný konflikt, porušování lidských práv, kvalita životního prostředí, špatná zdravotní péče atd.)

PULL faktor: relativně příznivější podmínky, faktory, které jedince přitahují do nějaké země (např. ekonomická stabilita, svoboda, kvalita života, lepší vzdělání, vztah atd.)

----- ✂

Slovníček:

PUSH faktor: především nepříznivé podmínky v zemi, faktory, které jedince z dané země vytlačují (např. válečný konflikt, porušování lidských práv, kvalita životního prostředí, špatná zdravotní péče atd.)

PULL faktor: relativně příznivější podmínky, faktory, které jedince přitahují do nějaké země (např. ekonomická stabilita, svoboda, kvalita života, lepší vzdělání, vztah atd.)

----- ✂

Slovníček:

PUSH faktor: především nepříznivé podmínky v zemi, faktory, které jedince z dané země vytlačují (např. válečný konflikt, porušování lidských práv, kvalita životního prostředí, špatná zdravotní péče atd.)

PULL faktor: relativně příznivější podmínky, faktory, které jedince přitahují do nějaké země (např. ekonomická stabilita, svoboda, kvalita života, lepší vzdělání, vztah atd.)

----- ✂

Slovníček:

PUSH faktor: především nepříznivé podmínky v zemi, faktory, které jedince z dané země vytlačují (např. válečný konflikt, porušování lidských práv, kvalita životního prostředí, špatná zdravotní péče atd.)

PULL faktor: relativně příznivější podmínky, faktory, které jedince přitahují do nějaké země (např. ekonomická stabilita, svoboda, kvalita života, lepší vzdělání, vztah atd.)

Příloha 2

Jmenuju se Abdi a narodil jsem se v Somálsku. Už roky bojujeme na našem poli se suchem, úroda je mnohem menší než kdykoli dřív. Trochu nám ale pomohla vláda, a tak jsme až doteď přežívali. Od té doby, co tady vypukl konflikt, není nic jisté. Podporu už jsme dlouho nedostali, a i tu malou úrodu nám povstalci kradou. Pomřela nám většina dobytka. Moje děti chodí spát hladové, dvě z nich jsou moc nemocné. Jsem zoufalý, už je jasné, že takhle to dál nepůjde. Peníze nemáme sice už skoro žádné, ale soused nedávno mluvil o jednom člověku, který by nám snad pomohl dostat se do Etiopie, nebydlíme tak daleko od hranic. Prý jsou tam tábory pro lidi jako jsme my, snad mu bude těch pár šilinků stačit. Nevím ale, zda děti vůbec tu cestu zvládnou.

Zdroj fotografií: <https://pixabay.com/>

Jmenuji se Hilma, pracuji jako farmaceutka a už od dětství bydlím v 1. patře starého obytného domu na břehu rotterdamského přístavu. Zjistila jsem, že s ohledem na zvyšující se hladinu Severního moře je náš dům v budoucí záplavové zóně. Pokud se prý nic neudělá, tak moje dcera bude mít ve stáří možná vodu na prahu. Rodinné dědictví pro další generace tak bude pravděpodobně nenávratně zničeno. Zároveň jsem si ale jinde přečetla, že město a vláda se chystají hodně investovat do nových hrází, jsou zde i nějaké firmy, které můžou náš dům pomocí technických úprav lépe připravit na budoucnost. Možná je ale stejně nejvyšší čas dům prodat a odstěhovat se do Frankfurtu za strýcem Theem. Svůj dům ale opouštět nechci.

Zdroj fotografií: <https://pixabay.com/>

Jmenuji se Linda. Žiju s manželem a čtyřmi dětmi v přístavním městě Betia na ostrově Tarawa (Kiribati). Nemám žádnou stálou práci, ale občas mi známá dohodí uklízení v nemocnici. Manžel naštěstí pracuje jako číšník v jednom hotelu pro turisty a občas vypomáhá v místní fabrice na zpracování kokosového oleje. Kdyby nám občas neposílala z Austrálie peníze manželova sestra, nevím, jak bychom se uživil. Mám strach z budoucnosti, protože půda tady rok co rok doslova mizí před očima. Před čtyřmi lety tu udeřila silná bouře a nemocnici úplně zaplavila voda, to bylo děsivé. Betio je přelidněné a další problém je, že voda nám teče jen dvě hodiny denně. Hodně lidí je tu nemocných, bojím se, aby se zase nenakazily i naše děti. Nikdo neví, co bude, ani naše vláda si neví moc rady, sousedi říkají, že chystá nějaká zvláštní ochranná opatření, ale nevím, zda to bude stačit. Nevidím tu pro nás budoucnost, ale nevím, kam jít, jak se vůbec někam dostat...

Zdroj fotografií: <https://pixabay.com/>

Mé jméno je Miguel, žiju ve státě Tlaxcala v Mexiku, kde moje velká rodina už po generace obdělává pole. Podmínky jsou rok od roku horší, trápí nás teď často velká sucha. Když ale potraviny nestačí, můžeme si je alespoň dokoupit na tržišti nebo ve městě v obchodě. Jenže na to jsou potřeba peníze a s prací je to tady těžké, zatím jsem nic slušného nesehnal. Mám zkušenosti hlavně v zemědělství, tomu jsem se věnoval celý život, jenže v tomhle odvětví tu teď práce prostě není a jinak je to bída. Často si telefonuju s bratrance, který pracuje na farmě v USA, říká, že u nich je také sucho, ale mají teď nějaké speciální skleníky, hnojiva a zavlažovací systémy, takže s vodou větší problémy nemají. Bratranec mě láká, že se tam dá dobře vydělat, ať přijedu taky. Ještě ale zkusím zajet na radnici do města a zeptat se, zda nemají nějaký plán, mohli by nám na ty skleníky půjčit nebo alespoň zatlačit konečně na vládu v Tlaxcale, aby opravila to staré dálkové potrubí. Obávám se ale, že odpoví jako vždy: „Je nám líto, ale nejsou peníze, nic nezmůžeme.“ Přemýšlím, že kdybych nedostal do Států vízum, tak bych asi neriskoval přechod hranic, to raději zkusím ještě najít nějakou práci v Mexico City.

Zdroj fotografií: <https://pixabay.com/>

Příloha 3

Společenské faktory				
	Linda, Kiribati	Hilma, Nizozemsko	Miguel, Mexiko	Abdi, Somálsko
Je daná země ekonomicky bohatá?				
Existuje v dané oblasti kvalitní fyzická infrastruktura, která slouží k ochraně či prevenci před nepříznivými důsledky klimatických podmínek? (Může se jednat např. o ochranné hráze nebo zařízení sloužící k zachytávání a distribuci vody atd.)				
Je v dané oblasti veřejná správa ochotná/schopná dostatečně ochránit své občany? (Např. pomocí veřejných investic do adaptačních opatření, poskytováním grantů a půjček, sociální pomoci atd.)				
Pracuje v dané oblasti mnoho lidí v zemědělství? Je zemědělství v dané oblasti zásadním zdrojem potravin? Jaká je situace na pracovním trhu?				
Jsou ještě další důvody pro odchod z dané oblasti než nepříznivé dopady působení (změny) klimatu?				

Individuální kontext				
	Linda, Kiribati	Hilma, Nizozemsko	Miguel, Mexiko	Abdi, Somálsko
Má daná osoba: a) dostatek vlastních financí k případnému opuštění své vesnice, svého města či země? b) dostatek vlastních financí, aby si mohla dovolit i nemigrovat?				
Pokud by mělo jít o migraci do zahraničí, dostane se daná osoba vůbec přes hranice?				
Jaké jsou u dané osoby další důležité faktory? (Např. věk a zdraví, rodina či známi v místě potenciální cílové destinace, informovanost o možnostech migrace atd.)				
Je daná osoba odhodlaná se odstěhovat?				
Myslete si, že bude daná osoba nakonec migrovat? Pokud ano, půjde podle vás o vnitrostátní, anebo přeshraniční migraci?				

Příloha 4: Informace pro učitele

Migrace je jen **jednou z adaptačních strategií na nové přírodní podmínky**. Člověk žijící v bohatším státě může mít i další možnosti adaptace, může se jednat např. o technické nebo technologické možnosti nebo způsob organizace společenského života.

To, zda migrace nastane, anebo nenastane, jak dlouho bude nakonec trvat, zda bude přeshraniční/vnitrostátní – závisí ve velké míře také na osobním i obecném sociálním, ekonomickém, politickém a bezpečnostním kontextu, **přičemž platí, že možnosti civilizační adaptace nejsou rovnoměrně dostupné všem obyvatelům světa – liší se v rámci jednotlivých států i komunit.**

Komplexně můžeme hovořit o **zranitelnosti, resp. odolnosti** dané oblasti jako o kapacitě adaptovat se na projevy změny klimatu. Jejimi hlavními faktory jsou:

1. Míra bohatství.
2. Kvalita existující fyzické infrastruktury. Zejména takové, která chrání před nepříznivými klimatickými podmínkami.
3. Kvalita institucionální infrastruktury. (Např. se jedná o evakuační plány, plány adaptace na klimatickou změnu, plány obnovy pro případ katastrofy atd.)
4. Ochota vládnoucího režimu chránit svoje občany. Je v daném místě veřejná správa ochotná/schopná chránit své občany? (Např. pomocí veřejných investic, půjček, transferů sociální pomoci atd.)
5. Význam zemědělství jako zdroje zaměstnání a obživy, a celková kondice pracovního trhu.
6. Existence paralelních *push* faktorů (konflikt).

Obecně platí, že vyšší zranitelnost dané oblasti vytváří větší pravděpodobnost, že dojde k migraci. Ale ani migrace samotná není bezproblémovým (beznákladovým) adaptačním řešením, naopak vyžaduje určité předpoklady, které můžeme označit jako **migrační možnosti**. Ty mají dopad zejména na to, jak daleko a zda vůbec může člověk migrovat a zejména zda může překročit hranice. Tyto možnosti zahrnují především:

1. Dostatečné prostředky (finanční).
2. Otevřenost hranic.
3. Další faktory (věk a zdraví; existence podpůrných sítí v cílové destinaci; dostatek informací).

Může se tak stát, že i velmi zranitelné osoby a komunity mohou být nuceny zůstat na místě. Zároveň může ale nastat i situace, že daný jedinec je natolik bohatý, že si sám může dovolit setrvat na místě, i když jeho sousedé musejí odcestovat. **Zůstat na místě tak v závislosti na kontextu může být luxus nebo projev nouze.**

Někdy také může být problém určit primární motivaci eventuální migrace. Může se stát, že primární motivací jedince bude například ekonomická nouze, zatímco změny klimatu mohou být sekundární.

Příběh pro žáky:

Abdi, Somálsko

Jmenuju se Abdi a narodil jsem se v Somálsku. Už roky bojujeme na našem poli se suchem, úroda je mnohem menší než kdykoli dřív. Trochu nám ale pomohla vláda, a tak jsme až doteď přežívali. Od té doby, co tady vypukl konflikt, není nic jisté. Podporu už jsme dlouho nedostali, a i tu malou úrodu nám povstalci kradou. Pomřela nám většina dobytka. Moje děti chodí spát hladové, dvě z nich jsou moc nemocné. Jsem zoufalý, už je jasné, že takhle to dál nepůjde. Peníze nemáme sice už skoro žádné, ale soused nedávno mluvil o jednom člověku, který by nám snad pomohl dostat se do Etiopie. Prý jsou tam tábory pro lidi jako jsme my, snad mu bude těch pár šilinků stačit. Nevím ale, zda děti vůbec tu cestu zvládnou.

Doplnění pro učitele:

- Abdi a jeho rodina pochází z rurální oblasti, kde se žíví farmařením.
- Se suchem se potýkali již roky, úroda se ztenčila, ale díky skromné materiální podpoře lokální vlády se rodině dařilo přežít a hledat vhodnější místo k živobytí zatím nemuseli.
- Pak ale do jejich dříve bezpečného kraje dorazila válka, ozbrojenci se dostali do konfliktu s místní správou a všechna podpora se zastavila. Ozbrojenci zároveň okrádali drobné farmáře o úrodu. Abdi i jeho rodina se cítili stále méně bezpečně – báli se a stále častěji chodili spát hladoví, protože ačkoliv nějaké prostředky měli, jídlo nebylo kde koupit.
- Rozmýšleli se, zda odejdou do Etiopie nebo do Keni, nakonec ale prchli přes málo hlídané hranice do sousední Keni, kde již několikátým rokem pobývají v uprchlickém táboře společně s dalšími uprchlíky, těmi, které vyhnala z oblastí jejich původu válka, neúroda anebo obojí najednou. Šance na návrat se zdá v nedohlednu. I kdyby válka utichla, stále bude náročné zajistit si obživu.

Klimatická situace:

- o Sucho, tj. dlouhodobý jev – dle zjednodušených předpokladů bychom měli očekávat klimatickou migraci dlouhodobějšího charakteru.

Faktory zranitelnosti:

- o Projevily se následující faktory zranitelnosti/odolnosti, které rozhodly o tom, zda k migraci došlo (nebo nedošlo):
 - 1) Příjmy Abdiho rodiny závisí na zemědělství (tj. vyšší zranitelnost – vyšší pravděpodobnost migrace).
 - 2) Vláda kompenzovala výpadky v příjmech (tj. nižší zranitelnost – nižší pravděpodobnost migrace).
 - 3) Vypukl konflikt, který zastavil podporu a vnesl do života Abdiho rodiny přímé ohrožení (tj. vyšší zranitelnost – vyšší pravděpodobnost migrace).
 - 4) Obživa Abdiho rodiny závisela na lokální produkci potravin (tj. vyšší zranitelnost – vyšší pravděpodobnost migrace).

Migrační možnosti a vyústění situace:

- o Abdi a jeho rodina mají migrační možnost (prostředky), hranice jsou navíc relativně prostupné, proto odejdou s pomocí převaděče do Etiopie.

Příběh pro žáky:

Hilma, Rotterdam, Nizozemsko

Jmenuji se Hilma, pracuji jako farmaceutka a už od dětství bydlím v 1. patře starého obytného domu na břehu rotterdamského přístavu. Zjistila jsem, že s ohledem na zvyšující se hladinu Severního moře je náš dům v budoucí záplavové zóně. Pokud se prý nic neudělá, tak moje dcera bude mít ve stáří možná vodu na prahu. Rodinné dědictví pro další generace tak bude pravděpodobně nenávratně zničeno. Zároveň jsem si ale jinde přečetla, že město a vláda se chystají hodně investovat do nových hrází, jsou zde i nějaké firmy, které můžou náš dům pomocí technických úprav lépe připravit na budoucnost. Možná je ale stejně nejvyšší čas dům prodat a odstěhovat se do Frankfurtu za strýcem Theem. Svůj dům ale opouštět nechci.

Doplnění pro učitele:

- Hilma žije se svou rodinou v 1. patře starého obytného domu na pobřeží rotterdamského přístavu. S obavami si jednoho večera vyslechla zvláštní reportáž ve veřejnoprávní televizi, která se zaměřovala na předpokládané důsledky změny klimatu na její zemi a město. Zjistila, že její domov je v budoucí záplavové zóně s ohledem na zvyšující se hladinu Severního moře. Pokud se prý nic neudělá, tak už její dcera bude mít ve stáří možná vodu na prahu. Rodinné dědictví pro další generace tak bude pravděpodobně nenávratně zničeno. Možná je nejvyšší čas dům prodat a odstěhovat se do Frankfurtu za strýcem Theem.
- Hilma začala horlivě pátrat po dalších informacích a díky tomu, co zjistila, se jí trochu ulevilo. Zjistila, že městská rada v Rotterdamu již několik let spolupracuje s vládou na masivních infrastrukturních projektech, jako jsou přehrad, brány a tradiční hrázové zdi, které mají ochránit město, a tím i její domov.
- Navíc zjistila, že zde existují možnosti, jak upravit dům, aby byl v případě vydatnějších pobřežních záplav dostatečně chráněný a voda jej nepoškodila. Sice se jedná o poměrně nákladnou investici, ale Hilma, která se celý život živila jako farmaceutka, má dost našetřeno, aby si takovou úpravu mohla dovolit.

Klimatická situace:

- o Zvyšující se hladina oceánu, tj. dlouhodobý, pomalu nastupující efekt klimatické změny – dle zjednodušených předpokladů bychom měli očekávat klimatickou migraci trvalejšího charakteru.

Faktory zranitelnosti:

- o Projevily se následující faktory zranitelnosti/odolnosti, které rozhodly o tom, zda k migraci došlo (nebo nedošlo):
 - 1) Situace vyžaduje investice do ochranné infrastruktury, na kterou prostředky jsou (tj. nižší zranitelnost – nižší pravděpodobnost migrace).
 - 2) Sama Hilma je dost bohatá, aby mohla adaptovat i svůj vlastní příbytek (tj. nižší zranitelnost – nižší pravděpodobnost migrace).
 - 3) Stát/město jsou zároveň připravené investovat prostředky do ochrany svých občanů (tj. nižší zranitelnost – nižší pravděpodobnost migrace).
 - 4) Stát/město mají plán, jak se s budoucí situací vyrovnat (tj. nižší zranitelnost – nižší pravděpodobnost migrace).
 - 5) Stát/město mají i historické know-how jak zadržovat vodu – hráze (tj. nižší zranitelnost – nižší pravděpodobnost migrace).

Migrační možnosti a vyústění situace:

- o Hilma sama má dostatečnou kapacitu k migraci, protože jednak má dost finančních prostředků a jednak se může, v rámci volného pohybu po Evropské unii, volně přestěhovat, kam se jí zlíbí, třeba za strýcem do Frankfurtu (v tuto chvíli migrovat nemusí, ale kdyby chtěla, tak v budoucnu může). Zůstává přesto na místě – je tedy v poměrně luxusní situaci.

Příběh pro žáky:

Linda, Kiribati

Jmenuji se Linda. Žiju s manželem a čtyřmi dětmi v přístavním městě Betia na ostrově Tarawa (Kiribati). Nemám žádnou stálou práci, ale občas mi známá dohodí uklízení v nemocnici. Manžel našťástí pracuje jako číšník v jednom hotelu pro turisty a občas vypomáhá v místní fabrice na zpracování kokosového oleje. Kdyby nám občas neposílala z Austrálie peníze manželova sestra, nevím, jak bychom se užívali. Mám strach z budoucnosti, protože půda tady rok co rok doslova mizí před očima. Před čtyřmi lety tu udeřila silná bouře a nemocnici úplně zaplavila voda, to bylo děsivé. Betio je přelidněné a problém taky je, že voda nám teče jen dvě hodiny denně. Hodně lidí je tu nemocných, bojím se, aby se zase nenakazily i naše děti. Nikdo neví, co bude, ani naše vláda si neví moc rady. Nevidím tu pro nás budoucnost, ale nevím, kam jít, jak se vůbec někam dostat...

Doplnění pro učitele:

- Linda žije na hlavním ostrově ostrovního státu Kiribati, kterému podle dlouhodobých předpovědí hrozí postupný zánik v důsledku zvyšující se mořské hladiny. Stačí dva metry a takřka celý ostrov se ocitne pod vodou. Linda ale ví, že stačí mnohem méně, aby to způsobilo ostrovanům těžko snesitelné potíže. I středně silné bouře budou při vyšší hladině představovat riziko zaplavení celého ostrova, zasolení zásob sladké vody a další eroze půdy.
- Linda ví, že dříve či později se tak budou muset ona, její komunita a rozhodně její potomci přestěhovat, s nejvyšší pravděpodobností do Austrálie, na Nový Zéland nebo na jiné stabilnější místo.
- Bohužel je jí jasné, že chudá země jako Kiribati nemá dostatečné prostředky na to obehnat celý ostrov ochrannou hrází nebo investovat do jiných masivních infrastrukturních projektů.
- Zatím se ale odstěhovat nemůže, i když by ráda, protože vizové podmínky jí to v tuto chvíli neumožňují – na pracovní vizum nedosáhne, jiné typy viz pro ni rovněž nejsou dostupné a žádná mezinárodní úmluva by jí rovněž nepomohla, azyl se totiž na podobné situace nevztahuje.

Klimatická situace:

- o Zvyšující se hladina oceánu, tj. dlouhodobý, pomalu nastupující efekt klimatické změny – dle zjednodušených předpokladů bychom měli očekávat klimatickou migraci trvalejšího charakteru.

Faktory zranitelnosti:

- o Projevily se především následující faktory zranitelnosti/odolnosti, které rozhodly o tom, zda k migraci došlo (nebo nedošlo):
 - 1) Situace vyžaduje investice do ochranné infrastruktury, na tu ale nejsou finanční prostředky (tj. vyšší zranitelnost – vyšší pravděpodobnost migrace).

Migrační možnosti a vyústění situace:

- o Linda ale nemá dostatečné migrační možnosti, protože vizový režim států, kam by mohla teoreticky odejít, je neprostupný, proto musí v tuto chvíli zůstat na místě.

Příběh pro žáky:

Miguel, Hueyotlipan, Mexiko

Mé jméno je Miguel, žiju ve státě Tlaxcala v Mexiku, kde moje velká rodina už po generace obdělává pole. Podmínky jsou rok od roku horší, trápí nás teď často velká sucha. Když ale potraviny nestačí, můžeme si je dokoupit na tržišti nebo ve městě v obchodě. Jenže na to jsou potřeba peníze a s prací je to tady těžké, zatím jsem nic slušného nesehnal. Mám zkušenosti hlavně v zemědělství, tomu jsem se věnoval celý život, jenže v tomhle odvětví tu práce prostě není. Často si telefonuju s bratrance, který pracuje na farmě v USA, říká, že u nich je také sucho, ale mají teď nějaké speciální skleníky, hnojiva a zavlažovací systémy, takže s vodou větší problémy nemají. Bratranec mě láká, že se tam dá dobře vydělat, ať přijedu taky. Ještě ale zkusím zajet na radnici do města a zeptat se, zda nemají nějaký plán, mohli by nám na ty skleníky půjčit nebo alespoň zatlačit konečně na vládu v Tlaxcale, aby opravila to staré dálkové potrubí. Obávám se ale, že odpoví jako vždy: „Je nám líto, ale nejsou peníze, nic nezmůžeme.“ Přemýšlím, že kdybych nedostal do Států vízum, tak bych asi neriskoval přechod hranic, to raději zkusím ještě najít nějakou práci v Mexico City.

Doplnění pro učitele:

- Rodina po generace obdělává své pole v rurální oblasti státu Tlaxcala (Mexiko).
- Po léta se snižuje množství srážek, a tak rodinná farma vykazuje stále méně příjmů, na kterých je jinak závislá, a hospodaření se tak přestalo vyplácet. Sucha ale nejsou tak intenzivní, aby se na místě nedal vést normální život, a potraviny lze stále nakoupit na místním trhu, případně v obchodě ve městě, které je vzdáleno 15 km.
- Miguel četl na internetu, že v Kalifornii v USA pomáhá vláda farmářům postiženým suchem granty na výstavbu speciálních skleníků s inteligentním zavlažovacím systémem, kdy lze dosáhnout stejných výnosů i s třetinovým množstvím vody. Vláda v Tlaxcalu ale nic podobného nezamýšlí, nejsou peníze.
- Miguel, hlava rodiny, tak hledá jiný zdroj obživy, v blízkém městě se mu bohužel nepodařilo najít jinou práci, na kterou by byl dostatečně kvalifikovaný a která by zároveň zajistila důstojnou obživu jeho rodině.
- Jeho bratranec pracuje na farmě ve Wyomingu (USA) a shodou okolností Miguel zrovna zapadá do vízového programu, který mu umožňuje do Wyomingu na farmu přicestovat a legálně zde pracovat. Domů by tak mohl – podobně jako jeho bratranec – posílat vydělané peníze.

Klimatická situace:

- o Sucho, tj. dlouhodobý jev – dle zjednodušených předpokladů bychom měli očekávat klimatickou migraci dlouhodobějšího charakteru.

Faktory zranitelnosti:

- o Projevily se následující faktory zranitelnosti/odolnosti, které rozhodly o tom, zda k migraci došlo (nebo nedošlo):
 - 1) Příjmy Miguelovy rodiny závisejí na zemědělství (tj. vyšší zranitelnost – vyšší pravděpodobnost migrace).
 - 2) Obživa Miguelovy rodiny nezávisí na lokálním zemědělství (tj. nižší zranitelnost – nižší pravděpodobnost migrace).
 - 3) Vláda nemá peníze na podporu rozvoje adaptačních opatření v zemědělství (tj. vyšší zranitelnost – vyšší pravděpodobnost migrace).
 - 4) Ve městě Miguel není schopen sehnat práci, která by mu zajistila srovnatelné živobytí (tj. vyšší zranitelnost – vyšší pravděpodobnost migrace).

Migrační možnosti a vyústění situace:

- o Miguel má dostatečné migrační možnosti, protože jednak má patrně dost finančních prostředků přesunout se a žít jinde, zároveň mu vízové okno umožnilo odcestovat za prací do USA. Na zimu se pravidelně vrací domů.

Environmentální migrace

Lekce přiblíží žákům téma migrace v důsledku zničeného životního prostředí. Skrze úryvky z článků a společnou diskusi se žáci seznámí s konkrétními příklady environmentální migrace a budou hledat vztahy mezi jednotlivými jevy. Lekci je možné zařadit jako dílčí část ve větším tematickém celku, například při výuce o změně klimatu nebo o mezinárodní migraci obyvatel.

Vzdělávací cíle:

- Žák vlastními slovy popíše alespoň dva důvody, kvůli kterým lidé dlouhodobě opouští své domovy.
- Žák vlastními slovy vysvětlí pojem environmentální migrace a uvede alespoň jeden konkrétní příklad.

Čas: 45 min.

Věk: žáci 2. stupně ZŠ a SŠ

Zařazení do předmětů: zeměpis, základy společenských věd

Pomůcky:

- psací potřeby, papíry, flipchartové papíry nebo tabule, vytištěný text (**Příloha 1**) do každé skupiny, vytištěné a rozstříhané trimino (**Příloha 2**) do každé skupiny nebo dvojice

POSTUP:

Evokace (10 min.)

Zeptejte se žáků:

- *Z jakých důvodů podle vás lidé dlouhodobě opouští své domovy? Proč nebo za čím se vydají třeba až na druhý konec světa?*

Zadejte žákům, aby se nad otázkou nejprve zamysleli samostatně a zapsali si alespoň tři důvody, které je napadnou. Jakmile budou mít důvody vymyšlené, vyzvěte je, aby se spojili do dvojic a své nápady porovnali se spolužákem. Poté sdílejte odpovědi s celou třídou. Důvody je možné společně zapisovat na tabuli.

Vedte dále diskusi tak, aby zaznělo, že také různé přírodní katastrofy mohou být příčinou přesunů velkého množství lidí z místa na místo. Řekněte žákům, že právě těmto důvodům migrace se v hodině budete společně věnovat.

Uvědomění si významu informací (15 min.)

Rozdělte žáky do skupin o 3–5 žácích. Každá skupina dostane stejný text (**Příloha 1**), který žáci společně přečtou a vyhledají v něm odpovědi na níže uvedené zadání. Odpovědi zapíší na papír či společný flip.

- *Vlastními slovy vysvětlete, co je to environmentální migrace.*
- *Jaké mohou být konkrétní důvody environmentální migrace?*
- *Uveďte alespoň jeden konkrétní příklad environmentální migrace obyvatel.*

Zadejte žákům, aby ve stávajících skupinách (po čtyřech) připravili plakát, který by srozumitelnou formou shrnul nově získané informace.

Vyzvěte žáky, aby si během četby podtrhávali slova, kterým nerozumí, a poté je přišli zapsat na tabuli (nebo doplnit k těm, která již napsali jejich spolužáci). Poté, co všechny skupiny práci dokončí, společně odpovědi žáků diskutujte a projděte také slova, která se objevila na tabuli.

Varianta:

Žáci pracují ve skupině, ale každý žák čte pouze část textu z **Přílohy 1**, například odstavec. Po přečtení žáci sdílí, co se dozvěděli a poté společně odpoví na níže uvedené otázky.

Metodická podpora pro učitele

Odpovědi na otázky mohou vypadat třeba takto:

1. *Typ migrace obyvatel, kdy důvodem k jejich přesunu je zničené životní prostředí nebo jeho náhlá změna, nevhodné podmínky pro život atd.*
2. *Klimatická změna, přírodní katastrofa (např. povodně), stavba přehrady, sucho, neúroda.*
3. *Migrace obyvatel kvůli stavbě přehrady Tři soutěsky; migrace obyvatel z ostrova Tuvalu, který se stává neobyvatelným v důsledku zvyšující se hladiny oceánu; migrace v důsledku neúrody; velkoměsta – jako např. New York – ohrožená zaplavením.*

Reflexe (20 min.)

Vysvětlete žákům, že budou opět pracovat ve skupinách (je možné využít původní skupiny nebo rozdělit žáky do nových). Každá skupina dostane jedno trimino (rozstříhaná **Příloha 2**), které má za úkol sestavit.

Metodická podpora pro učitele:

Trimino je jednoduchá papírová skládačka. Žáci mají za úkol sestavit rovnostranný trojúhelník z menších rozstříhaných trojúhelníků tak, aby jednotlivá k sobě přiložená slova měla vždy nějaký společný vztah. Slova se týkají tématu environmentální migrace a informací zjištěných v předchozí části hodiny. Trimino nemá „správné“ řešení.

Společně projděte, jak skupiny trimino seskládaly. Všimněte si rozdílů, nechte jednotlivé skupiny jejich podobu trimina argumentovat a diskutujte, zda jsou varianty jednotlivých skupin možné. Pokud nezazní od žáků, upozorněte je, že důsledek jednoho jevu může být často příčinou jiného jevu.

Na závěr hodiny promítněte nebo napište na tabuli následující otázky:

- *Co považujete za nejdůležitější poznatek k zapamatování z této hodiny?*
- *Jaké dvě věci se chcete o tématu ještě dozvědět?*
- *S jakou otázkou z dnešní hodiny odcházíte?*

Vyzvěte žáky, aby každý za sebe písemně odpověděl. Kdo bude mít hotovo, sdílí své odpovědi v libovolné dvojici. Můžete vyzvat několik žáků, kteří by chtěli své odpovědi sdílet se třídou.

Zdroje:

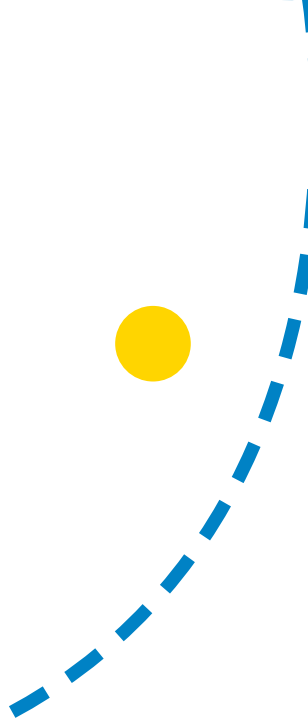
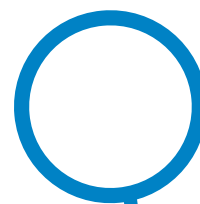
Aktuálně.cz (22. 7. 2019). *Každou vteřinu jeden nový uprchlík. Klimatické změny uvedou do pohybu masu.* bit.ly/3L6xV6d

Aktuálně.cz (4. 7. 2022). *Je největší na světě, ale zničila přírodu, města i lidi. Fakta o Třech soutěskách.* bit.ly/3dakVA7

Aktuálně.cz (27. 12. 2021). *Potápějící se ostrovy: Fidži, Tuvalu i Kiribati.* <https://bit.ly/3Lm8oX7>

Bílková, Veronika (2021). *Policy Paper: Kdo jsou environmentální migranti a jaká právní úprava se na ně vztahuje.* Praha: Ústav mezinárodních vztahů. Dostupné online: <https://bit.ly/3U5QvQf>

Podrobnosti o metodě trimino: <https://bit.ly/3xhNltj>

Příloha 1

Každou vteřinu přijde kvůli přírodním katastrofám o domov jeden člověk. Tajfuny, povodně, sesuvy půdy a další podobné pohromy připraví ročně o střechu nad hlavou až 26 milionů lidí. Naopak kvůli suchu, zhoršené kvalitě půdy, a tedy neúrodě bude do roku 2045 na světě 135 milionů uprchlíků, varuje OSN. Další miliony lidí ohrožuje stoupající hladina oceánů. Marshallovým ostrovům, Vanuatu, Kiribati a dalším ostrovním státům v Tichém oceánu reálně hrozí, že je v případě roztání ledovců pohltí moře. Pokud se oteplování planety nepodaří zastavit, do konce století budou s mořem bojovat i milionová přístavní města, jako je například Jakarta, New York nebo New Orleans.

V roce 2012 byla plně zprovozněna největší elektrárna na světě, a to na čínské vodní přehradě Tři soutěsky (San-sia). Cena za výstavbu tohoto zázraku moderní doby je obrovská – nejen ta finanční, ale také ta, kterou „zaplatilo“ životní prostředí a lidé. Projekt od počátku čelil kritice ze strany ekologů a způsobil masivní odsun lidí z oblasti. Pod vodou z přehrady zmizelo 13 velkoměst a 140 měst, více než 1 300 vesnic a tisíce archeologických památek. Asi 1,4 milionu lidí bylo přestěhováno většinou do etnicky odlišných a méně úrodných oblastí, kde si podle zprávy ministerstva půdy zvykají jen těžko. Protože kolem obřího díla neustále hrozí sesuvy půdy a zřícení břehů, je pravděpodobné další stěhování lidí z oblasti.

Změna klimatu ale dopadá na každou zemi jinak. Jednou z nejhůře postižených skupin jsou malé ostrovy v Pacifiku, kterým hrozí, že kvůli stoupající hladině oceánů zaniknou. Souostroví Tuvalu leží v Tichém oceánu na půli cesty mezi Austrálií a Novým Zélandem. Jeho nejvyšší bod je pouhých pět metrů nad hladinou moře. „Tuvalu se potápí,“ odpovídají místní, budoucí klimatičtí uprchlíci, na jakýkoliv dotaz na toto téma.

Environmentální migrace patří mezi významné výzvy současnosti. Lidé odcházejí ze svých domovů jak pod vlivem postupných změn životního prostředí, tak v důsledku nenadálých přírodních katastrof. Část jich zůstává na území svého státu, jiní překročí hranice a hledají nový domov ve státě cizím. Ačkoli se nejedná o nijak nový jev, v posledních letech rozsah environmentální migrace narůstá.

Zdroje:

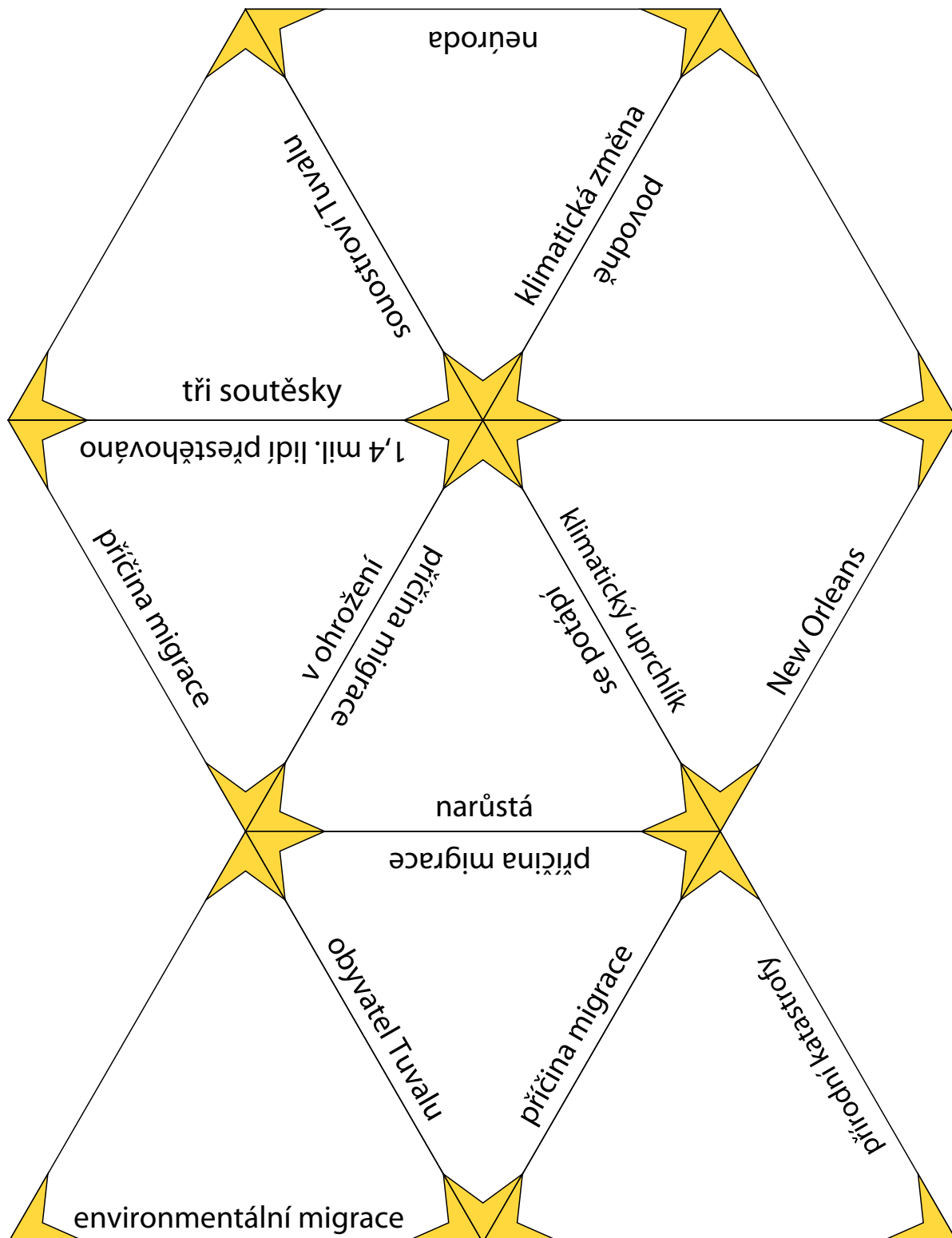
Aktuálně.cz (22. 7. 2019). *Každou vteřinu jeden nový uprchlík. Klimatické změny uvedou do pohybu masy.* bit.ly/3L6xV6d

Aktuálně.cz (4. 7. 2022). *Je největší na světě, ale zničila přírodu, města i lidi. Fakta o Třech soutěskách.* bit.ly/3dakVA7

Aktuálně.cz (27. 12. 2021). *Potápějící se ostrovy: Fidži, Tuvalu i Kiribati.* <https://bit.ly/3Lm8oX7>

Bílková, Veronika (2021). *Policy Paper: Kdo jsou environmentální migranti a jaká právní úprava se na ně vztahuje.* Praha: Ústav mezinárodních vztahů. Dostupné online: <https://bit.ly/3U5QvQf>

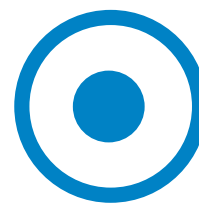
Příloha 2

Příloha neznázorňuje správné řešení.
Podrobnosti o metodě trimino: <https://bit.ly/3xhNltj>

Výsledný tvar trimina:

Cílem lekce je uvědomění si propojenosti klimatické změny a lidské mobility. Jakým způsobem ovlivňuje průměrná roční teplota osídlení dané lokality? Žáci prozkoumají, které klimatické faktory lidskou mobilitu ovlivňují.

Vzdělávací cíle:

- Žák popíše, jak klima a jeho globální změna ovlivňuje lidskou mobilitu.
- Žák srozumitelnou formou interpretuje informace, které získal při práci ve skupině.
- Žák spolupracuje na tvorbě plakátu, definuje svou roli při tvorbě společného výstupu.

Čas: 90 min.

Věk: žáci SŠ

Zařazení do předmětů: základy společenských věd, zeměpis

Pomůcky:

- psací potřeby, flipchartové papíry, post-ity, nůžky, lepidla, ideálně barevně vytištěné texty (**Příloha 1**, každý ze čtyř textů 7x, podle celkového počtu žáků ve třídě)

POSTUP:

Evokace (10 min.)

Uvedte žáky do následující situace:

V České republice je průměrná roční teplota přibližně 8 °C. Jak by váš život ovlivnilo, kdyby příští rok byla průměrná teplota:

- 0 °C, tj. jako v Murmansk (město na severozápadě Ruska)
- 30 °C, tj. jako v Chartúmu (město v africkém Súdánu)

Zadejte žákům, aby o otázkách debatovali nejprve ve dvojicích či skupinách. Následně vyzvěte několik skupinek, aby s celou třídou sdílely zajímavosti, které při debatě zazněly.

Uvědomění si významu informací (70 min.)

Motivace:

Žáci představují vědce z odborných pracovišť, kteří se společně setkali na konferenci. Každá skupina představuje jedno pracoviště, které zkoumá určitou část problému. Na nadcházející konferenci si vědci z různých odborných pracovišť vzájemně přednesou poznatky, ke kterým došli.

Nastudování (20 min.)

Rozlosujte žáky do čtyř skupin (odborných pracovišť). Každá skupina dostane jeden ze čtyř textů (**Příloha 1**). Zadejte žákům, aby si ve skupinách svou část textu pozorně přečetli, debatovali společně o tom, co jsou zásadní sdělení, a domluvili se, jakým způsobem budou prezentovat získané poznatky ostatním skupinám.

Konference (20 min.)

Rozdělte žáky do tolika skupin (pomyslných konferenčních místností), aby v každé z nich byli právě čtyři žáci z různých odborných pracovišť (tzn. v každé místnosti bude alespoň jeden zástupce ke každé části textu).

Nechte žáky se vzájemně seznámit s poznatkami, které se v textech dozvěděli. Prezentace poznatků v konferenčních místnostech bude probíhat postupně podle čísel částí textů (od 1 do 4).

V případě potřeby diskutujte a společně s žáky objasněte nejasnosti v textu, které se během práce objeví.

Výstupy z konference (20 min.)

Motivace:

Seznamte žáky s tím, že na konferenční večeři se ukázalo, že všichni vědci vyučují na univerzitách a chtěli by s novými poznatkami seznámit také své studenty.

Zadejte žákům, aby ve stávajících skupinách (po čtyřech) připravili plakát, který srozumitelnou formou shrne nově získané informace.

Dejte jim k dispozici kritéria, která by plakát měl naplnit (jedna z možností viz níže). V případě dostatku času můžete kritéria společně se žáky vymyslet.

Možná kritéria k tvorbě plakátu:

- plakát obsahuje minimálně čtyři zásadní informace (z každé části textu alespoň jednu)
- plakát je přehledně a čitelně zpracován
- plakát je vizuálně a obsahově sladěn (verbální a grafická podoba plakátu je vyvážená)

Prezentace (10 min.)

Z vytvořených plakátů udělejte ve třídě výstavu a společně si je prohlédněte. Žákům dejte k dispozici post-ity a vyzvěte je, aby každý za sebe přidal na jednotlivé plakáty post-ity s oceněním nebo doporučením, které k plakátu má.

Pokud se v plakátech objeví nesrovnalosti, snažte se je společně vyjasnit.

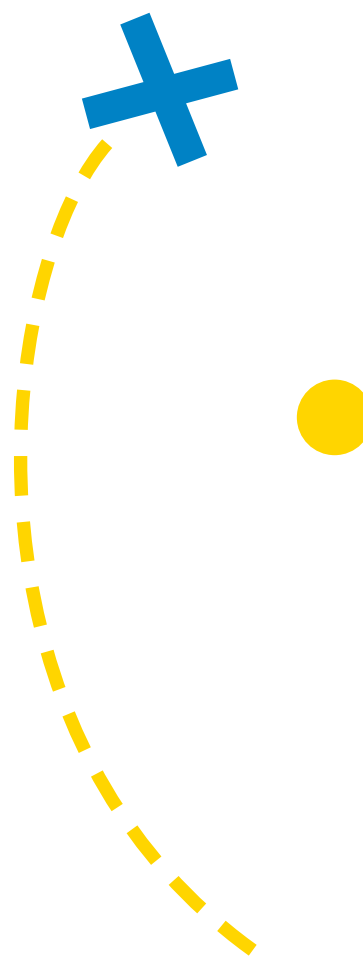
Reflexe (10 min.)

Vyzvěte autory každého plakátu, aby krátce okomentovali, jak se jim dařilo na tvorbě plakátu spolupracovat. Co se jim podařilo a co pro ně bylo náročné?

Na závěr vyzvěte žáky, aby každý z nich na lístek popsal vlastními slovy, jak klima a jeho globální změna ovlivňuje lidskou mobilitu. Lístky papíru si vyberte a projděte, jaké souvislosti žáci odhalili.

Zdroje:

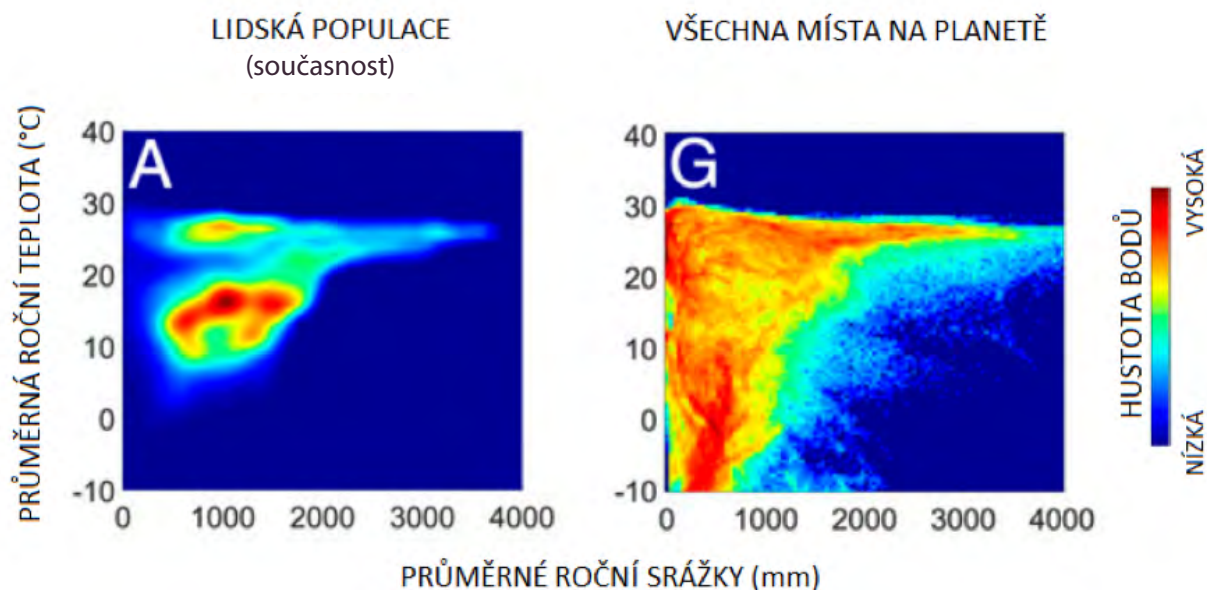
Košťálová, Hana, Straková Jana a kol. (2008). *Hodnocení – důvěra, dialog, růst*. Praha: SKAV.
Dostupné online: https://www.inkluzivniskola.cz/sites/default/files/uploaded/skav_hodnoceni_web.pdf
<https://www.pnas.org/content/117/21/11350>
<https://repository.gheli.harvard.edu/repository/12512/>
<https://climateandsecurity.org/2018/10/the-double-burden-of-climate-exposure-and-state-fragility/>
<https://www.eurekalert.org/news-releases/684941>
<https://climatemigration.org.uk/>
<https://impactlab.org/>
<https://www.carbonbrief.org/mapped-how-every-part-of-the-world-has-warmed-and-could-continue-to-warm>
<https://www.internal-displacement.org/global-report/grid2020/>

Příloha 1

1) Klimatická nika lidstva

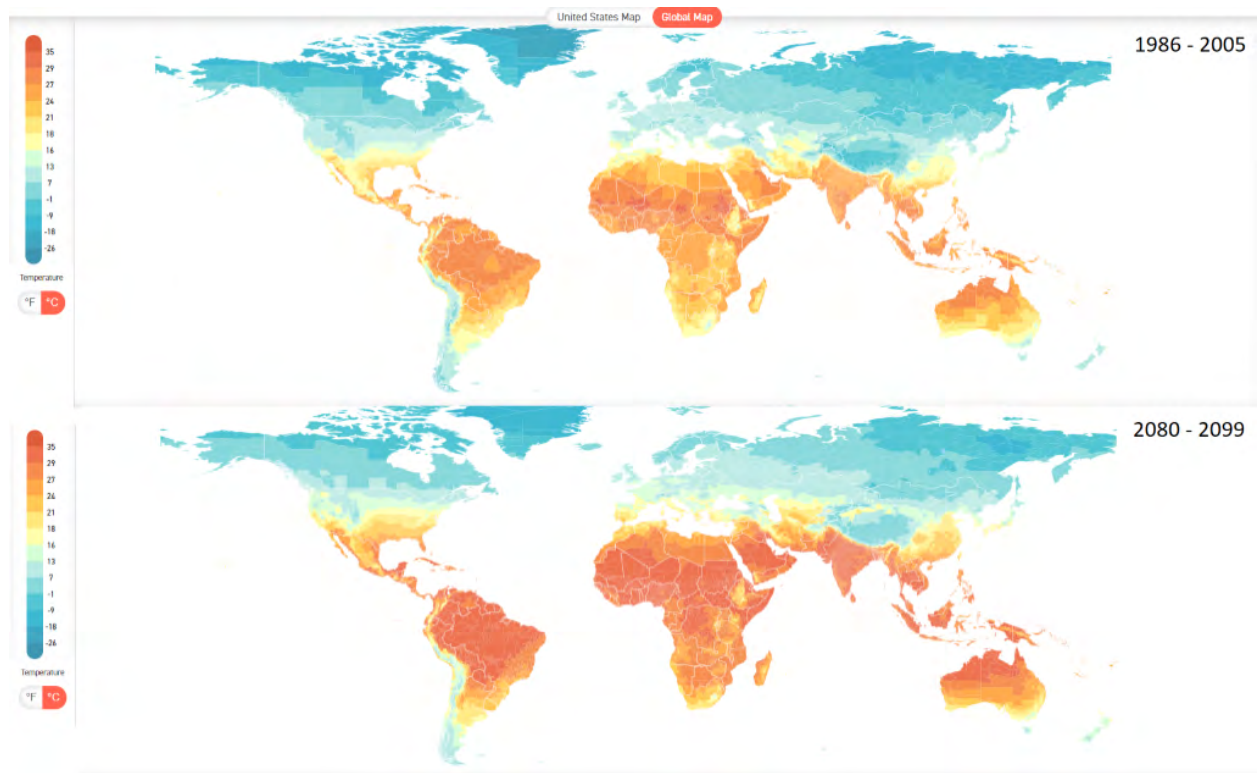
V květnu 2020 publikoval mezinárodní tým vědců v odborném časopise *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America* studii, která definuje tzv. **klimatickou niku lidstva**. Niku popisuje jako prostor, který charakterizuje kombinace určité roční průměrné teploty a průměrného ročního úhrnu srážek. Na základě výzkumu archeologických dat dokládajících historii prostorové distribuce lidstva ve světě a jejich srovnáním s historií klimatických podmínek studie prezentuje závěr, že minimálně posledních 6 000 let lidstvo obývá převážně oblasti s relativně obdobnými podmínkami. Nejvyšší hustota zalidnění se podle výzkumu soustředí do oblastí, kde panuje průměrná roční teplota mezi 11 a 15 stupni Celsia.

Pozn.: Graf napravo ukazuje všechny dostupné kombinace průměrných ročních srážek (osa x) a průměrných ročních teplot (osa y) ve světě – de facto tak představuje klimatickou projekci mapy světa. Graf nalevo ukazuje hustotu zalidnění v jednotlivých částech klimatické projekce světa. Většina lidí obývá z klimatického hlediska tedy jen velmi malý výsek světa (sytě červená oblast na grafu vlevo).

Zdroj: <https://www.pnas.org/content/117/21/11350>

S ohledem na rychlost probíhající klimatické změny vědci dále zkoumali, jak se klimatická nika lidstva posune, jakmile bude docházet k dalšímu zvyšování globální teploty podle různých pesimistických klimatických scénářů. Za předpokladu, že množství emisí skleníkových plynů bude nadále stoupat jako doposud, vědci předpokládají, že se v příštích 50 letech (2020–2070) oblast optimálních klimatických podmínek posune více než za posledních 6 000 let. Část světa se stane zcela neobyvatelnou. Naopak dosud řídké obydlené oblasti – např. v severnějších oblastech Eurasie – se budou stávat z teplotního hlediska stále příhodnějšími pro osídlení.

Pozn.: Horní mapa ukazuje průměrné roční teploty ve světě mezi roky 1986–2005, spodní pak mezi roky 2080–2099, a to v případě, že by se naplnily pesimistické scénáře vývoje emisí skleníkových plynů. „Klimatické optimum“ odpovídá světle zelené a nejsvětlejšímu odstínu modré.

Zdroj: <https://impactlab.org/>

Autoři studie odhadují, že i v rámci optimistického klimatického scénáře by se 1,5 miliardy lidí (cca 13 % budoucí světové populace odhadované v roce 2070 na 11,5 miliardy lidí) muselo teoreticky přestěhovat, aby nadále mohli žít v klimatických podmínkách, kde žili po staletí, ne-li po tisíciletí. V případě pesimistických scénářů toto číslo dosahuje až 3,5 miliardy lidí. Takové množství lidí by se totiž najednou nacházelo v oblastech, kde je průměrná roční teplota vyšší než 29 stupňů Celsia. Pokud je dnes taková teplota jen na 0,8 % globální pevniny (většina v oblastech Sahary), v roce 2070 by to mohla být již téměř celá pětina povrchu Země.

Musíme mít ale rovněž na paměti, že změna klimatu není jen o posouvání pásem teplotních optim do dosud chladnějších oblastí, ale i o celkové proměně (ohřívání) globálního klimatu, která nakonec bude činit Zemi horší pro život lidských společností jako takový.

Zdroje:

<https://www.pnas.org/content/117/21/11350>

<https://repository.gheli.harvard.edu/repository/12512/>

<https://climateandsecurity.org/2018/10/the-double-burden-of-climate-exposure-and-state-fragility/>

<https://www.eurekalert.org/news-releases/684941>

<https://climatemigration.org.uk/>

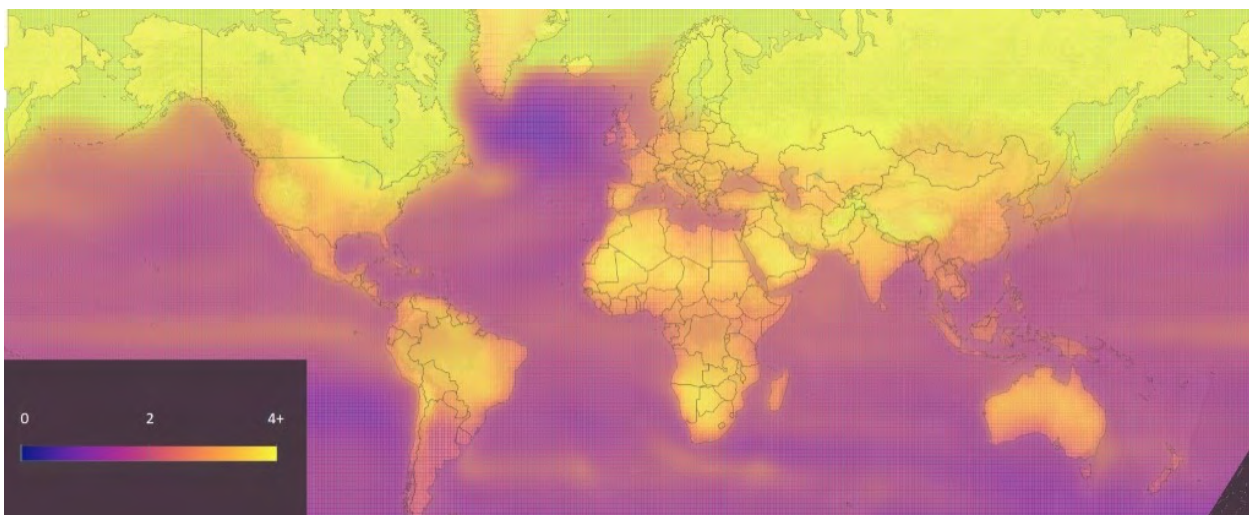
<https://impactlab.org/>

<https://www.carbonbrief.org/mapped-how-every-part-of-the-world-has-warmed-and-could-continue-to-warm>

<https://www.internal-displacement.org/global-report/grid2020/>

2) Nerovnoměrné působení globální změny klimatu

Klima se mění globálně a zasahuje všechny oblasti světa. Průměrná roční globální teplota se od roku 1880 zvýšila o něco více než 1 stupeň Celsia, přičemž 2/3 tohoto oteplení se udály od roku 1975. Růst teplot se tak zrychluje. Ani nárůst teplot, ani další sekundární (a mnohdy ničivé) efekty s ním spojené však na jednotlivé regiony světa nepůsobí rovnoměrně, naopak je pro změnu klimatu a její dopady typická značná **regionální nerovnoměrnost**.

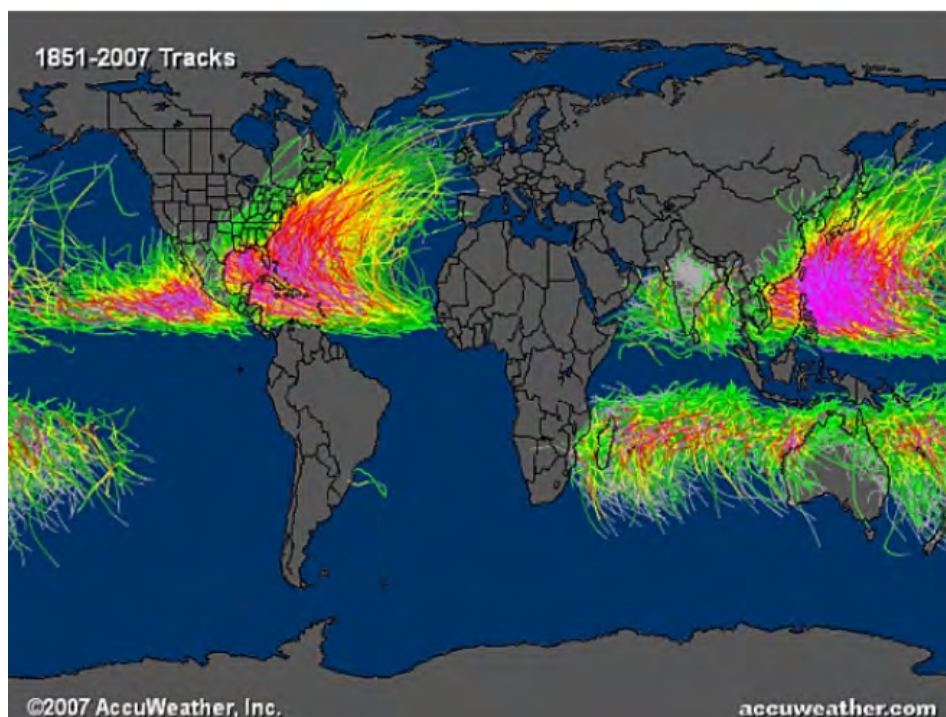

Pozn.: Mapa ukazuje model relativního zvýšení teploty v jednotlivých částech světa od roku 1880 do roku 2080–2100, přičemž toto zobrazení počítá se středně optimistickým/pesimistickým scénářem změny klimatu, které vyústí do zvýšení průměrných globálních teplot o 2–3 stupně Celsia. Z mapy je na první pohled zřejmé, že některé části světa se budou potýkat se zvýšením teplot o 4 a více stupňů Celsia, zatímco jiné si udrží relativně stabilnější teploty.

Zdroj: <https://www.carbonbrief.org/mapped-how-every-part-of-the-world-has-warmed-and-could-continue-to-warm>

Nerovnoměrnost se promítá i do sekundárních efektů, a to především zhoršováním situace v oblastech, které jsou historicky a místně specificky náchylné k působení extrémních projevů počasí nebo trpí chronickými problémy, jako jsou např. nedostatek vláhy nebo extrémní vedra. Takto např. zvyšující se hladina moří zasahuje logicky zejména nízko položené přímořské oblasti. Tropické bouře (viz mapa č. 2), které vznikají na mořích a jejichž intenzita se se změnou klimatu zvyšuje, rovněž zasahují geograficky ohraničená území, a tak tento efekt pocítí hlavně ti, kdo v těchto oblastech žijí.

Zásadním projevem změny klimatu jsou chronická sucha a srážkové anomálie – jako takové patří mezi klíčové spouštěče lidské mobility, protože se promítají do možností zemědělské produkce potravin. Jestliže dnes sucho představuje existenční hrozbu v mnoha částech světa, změna klimatu jeho nerovnoměrný dopad nadále posílí. Zároveň platí, že relativně nižší snížení množství vláhy v suchem již deprivovaných oblastech může způsobit závažnější následky než relativně vyšší snížení množství vláhy v oblastech, kde je jí dnes stále dostatek.

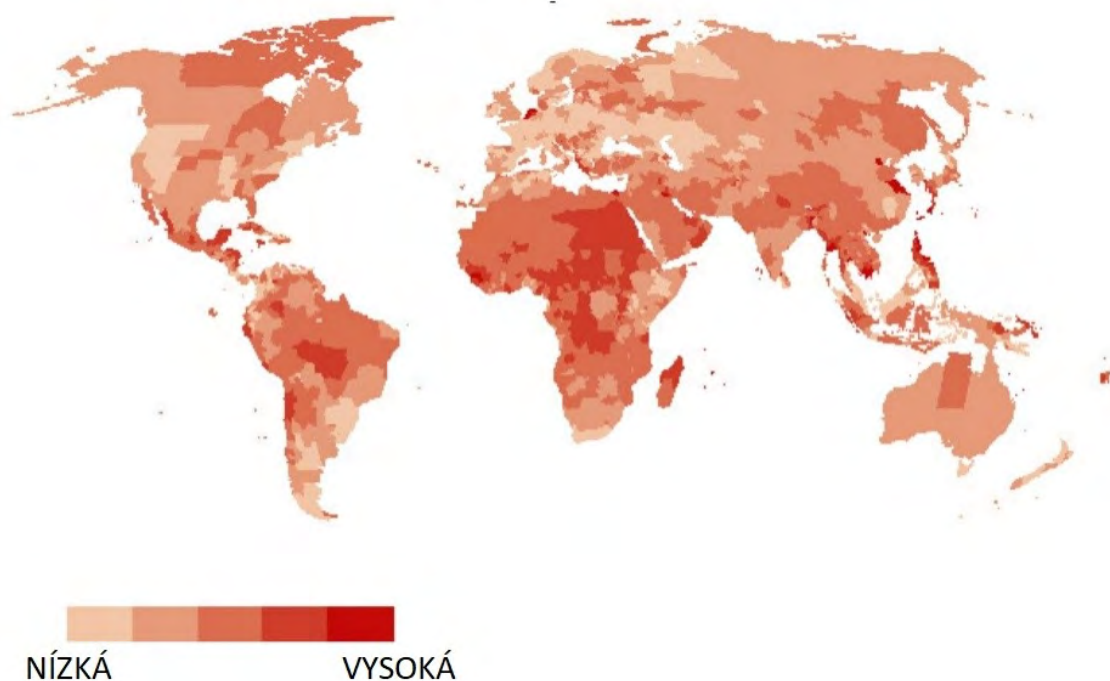

Pozn.: Mapa ukazuje trasy tropických bouří (hurikány, tajfuny, cyklóny) v letech 1851–2007.

Zdroj: www.accuweather.com

Celkově můžeme hovořit o tzv. vystavenosti (climate exposure) jednotlivých oblastí světa projevům změny klimatu. Mapa níže zobrazuje v globální projekci právě tento ukazatel tak, jak jej sestavila americká vládní organizace USAID. Kombinuje přitom výpočet vystavenosti daných oblastí s výskytem tropických bouří, záplav, požárů, chronického sucha, anomálií v pravidelnosti srážek a zvyšování hladin moří, tj. projevů, které změna klimatu zásadně ovlivňuje.

VYSTAVENOST ZMĚNĚ KLIMATU

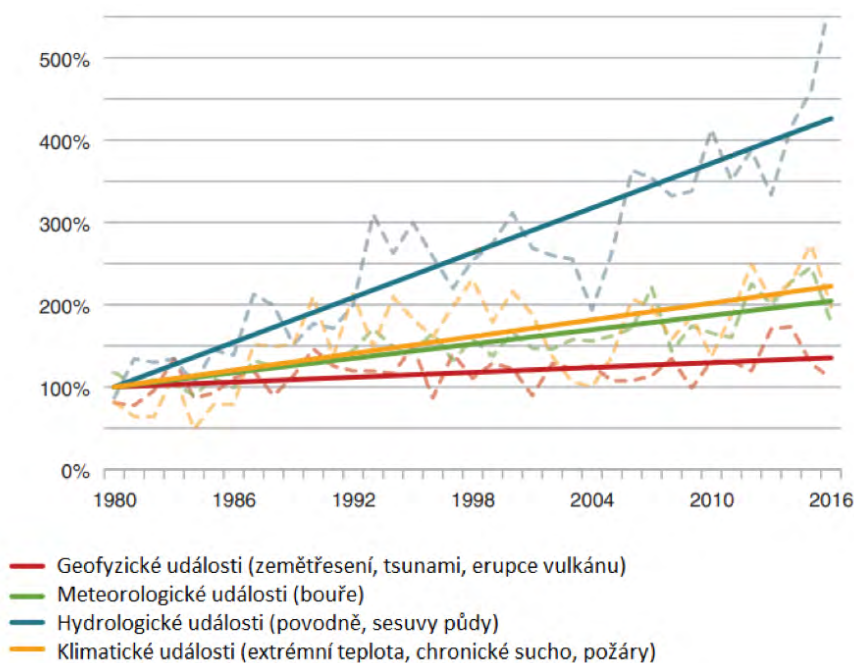

Zdroj: <https://climateandsecurity.org/2018/10/the-double-burden-of-climate-exposure-and-state-fragility/>

3) Klimatické faktory ovlivňující lidskou mobilitu

Ústřední proměnou změny klimatu je teplota. Její růst má ovšem celou řadu rozličných dopadů, které přetvářejí dlouhodobý charakter podnebí a přírodních podmínek tam, kde jsou lidé trvale usazeni. Rovněž mají přímý vliv na intenzitu a četnost výskytu rozličných meteorologických, hydrologických a dalších návazných přírodních jevů. Vzorce lidské mobility, které pozorujeme jako spojené s působením změny klimatu, tento časový prvek zásadním způsobem odrážejí, a tak krátkodobé i dlouhodobé klimatické faktory utvářejí charakter *potenciální* výsledné migrace.

Mezi **jevy dlouhodobé**, které vidíme jako nejčastěji spjaté s migračními pohyby, řadíme např. zvyšování mořských hladin, chronické sucho a s ním spojené anomálie v dešťových srážkách a následné výpadky v produkci potravin, dezertifikaci nebo postupnou pobřežní a půdní erozi. Jako **krátkodobé jevy** zase vnímáme především takové situace, které většinou chápeme jako projevy extrémního počasí nebo přírodní katastrofy. Sem řadíme povodně (vnitrozemské i pobřežní), větrné bouře, sesuvy půdy nebo požáry. Na pomezí stojí takové efekty, jako jsou např. extrémní vedra. Vyskytnou-li se v řadě za sebou množství dní s extrémními teplotami, může mít jejich dopad charakter takřka přírodní katastrofy, protože v takových chvílích může být i několikahodinový pobyt venku smrtícím. Zvyšující se teploty a chronická vedra mají ale i své dlouhodobé dopady, např. když se pobyt a práce venku stávají dlouhodobě neúnosnými, i když nemusejí být bezprostředně smrtelné.

Pozn.: Data EASAC (Europeans Academies Science Advisory Council) ukazují trend vývoje počtu zaznamenaných přírodních katastrof mezi roky 1980 a 2016.

Zdroj: <https://www.eurekalert.org/news-releases/684941>

Jednotlivé jevy, krátkodobé i dlouhodobé, jsou z větší části provázané. Míra eroze půdy ovlivňuje intenzitu i četnost povodní, zvyšování hladin moří činí pobřežní povodně ničivějšími a souvislost požárů a sucha je evidentní. Pro naši potřebu pochopení vztahu stavu (změny) klimatu a migrace je toto rozdělení nicméně důležité. Jevy krátkodobé tedy pojíme primárně s **klimatickým vysídlením**, případně s klimatickým uprchlictvím, zatímco jevy dlouhodobé s **klimatickou migrací**.

Zdroje:

<https://www.pnas.org/content/117/21/11350>

<https://repository.gheli.harvard.edu/repository/12512/>

<https://climateandsecurity.org/2018/10/the-double-burden-of-climate-exposure-and-state-fragility/>

<https://www.eurekalert.org/news-releases/684941>

<https://climatemigration.org.uk/>

<https://impactlab.org/>

<https://www.carbonbrief.org/mapped-how-every-part-of-the-world-has-warmed-and-could-continue-to-warm>

<https://www.internal-displacement.org/global-report/grid2020/>

4) Typy klimatické mobility

Podnebí i počasí ovlivňují lidskou mobilitu mnoha způsoby, přičemž hlavní proměnou je čas, prostorový rozsah a intenzita, po který daný jev na člověka a jeho společenství působí. V případě dlouhodobých jevů, jako je zvyšování hladin moří nebo chronická sucha, hovoříme o klimatické migraci. Jevy krátkodobé, kterými jsou například přírodní katastrofy, jako jsou požáry a povodně, mají zase tendenci způsobovat klimatické vysídlení.

Čas je z hlediska mobility klíčový, neboť poskytuje prostor na rozmyšlenou a definuje množství možných variant adekvátní reakce. Čím rychleji a intenzivněji prostředí člověka nutí k reakci, tím méně možností jednat má. Útěk je přitom jednou z nejpřirozenějších a nejinstinktivnějších reakcí na hrozbu. Donucení a útěk tak charakterizují klimatické vysídlení. V případě překročení státních hranic pak hovoříme o klimatickém uprchlictví, protože standardní migrační terminologie definuje uprchlíka jako toho, kdo překračuje hranice, nehlédě na skutečnost, že jeho životní situace může být velmi podobná těm, kdo jsou vnitřně vysídlení v rámci svých zemí. Tornáda, bleskové záplavy, sesuvy půdy, požáry, všechny tyto jevy mohou vést k vysídlení do evakuačních center, do vedlejší vesnice, do měst nebo i za hranice. Čas hraje roli i v trvalosti tohoto přemístění, neboť s ohledem na okolnosti jsou typicky následované návratem na původní místo pobytu, i když tomu tak vždy být nemusí.

Chronická sucha nebo postupně se zvyšující hladiny moří naopak dávají lidem, kterých se týkají, relativní „pohodlí“ v míře času, který mají na rozmyšlenou. Působení takových jevů se projevuje postupně, každý další suchý rok a každý metr čtvereční postupně zatopených nížin teoreticky dovoluje postíženým a jejich vládám promyslet a řídit vhodnou reakci. Klimatická migrace je proto produktem zralejší úvahy, která migrující může odvést do jiných částí své země, do měst nebo opět i za hranice. Typická je vyšší trvalost tohoto přesídlení, protože podmínky, které vedly k migraci zůstávají víceméně stabilní. Typický je i urbanizační charakter (přesun z vesnic do měst) takové migrace, případně se může jednat o migraci cirkulární (kruhová – „tam, zpět, tam, zpět“), kdy člověk v závislosti na ročních obdobích pobývá na dvou různých místech, např. je sezónně v době veder a sucha zaměstnán ve městě a v chladnějších měsících se navrácí do své domovské vesnice nebo země.

Zdroje:

<https://www.pnas.org/content/117/21/11350>

<https://repository.gheli.harvard.edu/repository/12512/>

<https://climateandsecurity.org/2018/10/the-double-burden-of-climate-exposure-and-state-fragility/>

<https://www.eurekaalert.org/news-releases/684941>

<https://climatemigration.org.uk/>

<https://impactlab.org/>

<https://www.carbonbrief.org/mapped-how-every-part-of-the-world-has-warmed-and-could-continue-to-warm>

<https://www.internal-displacement.org/global-report/grid2020/>

Doplňující informace pro učitele

Při zkoumání vztahu mezi lidskou mobilitou a klimatem vycházíme z vědeckého zjištění, že lidstvo obývá historicky poměrně konstantní klimatickou oblast. Tato oblast je definovaná průměrnými ročními teplotami a srážkovými úhrny – a to je ona klimatická nika.

Předpovědi vývoje klimatu nám pak ukazují, že tyto oblasti se budou posouvat – klimatická nika bude migrovat a některé oblasti se stanou pravděpodobně zcela neobyvatelné. To před nás klade zásadní otázky: Zda, kam a jak budou následně migrovat i lidé?

Podíváme-li se na klimatickou změnu globálním pohledem, všimneme si, že je nerovnoměrná. Můžeme vidět nerovnoměrnost ve vývoji teplot, nerovnoměrnost v tom, kde budou vznikat neobyvatelné oblasti a nerovnoměrnost v tom, které oblasti budou vystaveny sekundárním dopadům změny klimatu.

Je zřejmé, že Střední Amerika, celá severní část Jižní Ameriky, podstatná část Afriky, jižní a jihovýchodní Asie a Austrálie budou tím či oním způsobem podstatně negativně zasaženy, zatímco severněji položené oblasti severní Ameriky a Eurasie budou zasaženy méně, a s ohledem na klimatickou niku na tom některé země mohou teoreticky být i lépe.

Blíže jsme si tak lokalizovali předpokládaná ohniska migračních pohybů. Následně jsme se podívali na klima mechaniku – na jednotlivé efekty. Rozdělili jsme si je na krátkodobé a dlouhodobé – a to proto, že toto rozdělení se odráží v typech migrace, které typicky způsobují.

Krátkodobé efekty jsou zpravidla náhlé a intenzivní – přesuny jsou tak uspěchané, jde o život, člověk mizí anebo je evakuován cestou nejmenšího odporu, dochází k tzv. klimatickému vysídlení, které mívá obecně kratší trvání, protože pokud je to možné, tak v kratším nebo delším horizontu se lidé do oblasti vrátí.

Dlouhodobé efekty změny klimatu nastupují zdánlivě pomalu – zhoršující se každoroční sucha, postupně stoupající hladiny moří. V takových případech mají lidé v zasažených oblastech více času rozmyslet svoji situaci. Pokud ale dojde k migraci, tak má již trvalejší charakter, protože podmínky, ze kterých daní lidé odcházejí, jsou víceméně stabilní.

Ani v jednom z daných dvou typů pohybu ale nemůžeme jednoznačně říci, zda bude vnitrostátní nebo mezinárodní. Katastrofy sice obecně vedou k pohybu na kratší vzdálenost, ale jestli tuto vzdálenost protíná státní hranice, to už nemá s klimatem nic společného.

Vidíme tak, jak postup klimatické niky nutí lidi k pohybu.

Závěrem si můžeme říci, že v současnosti data ukazují zejména na klimatické vysídlení. V roce 2019 bylo 24 milionů lidí nuceno náhle opustit své domovy kvůli extrémním projevům počasí, což je o polovinu více než v roce předcházejícím a více, než kolik lidí muselo opustit své domovy (vnitrostátně i mezinárodně) kvůli konfliktu. V případě katastrof se jednalo zejména o vnitrostátní vysídlení. Očekává se další nárůst těchto čísel.

Na druhou stranu je pravda, že přesně nevíme, kolik lidí migrovalo z důvodů pomalu nastupujících efektů klimatických změn. Hlavní problém je, že je těžké určit, proč přesně migrant migruje, a proto je složité i klimatickou migraci předpovídat. Některé instituce se o to ale pokoušejí, např. Světová banka odhaduje, že pokud se nic nezmění, tak do roku 2050 v oblastech Latinské Ameriky, subsaharské Afriky a jižní Asie se v rámci vnitrostátní migrace dá do pohybu celkem přibližně 150 000 000 lidí.

Obzvláště ve vztahu ke klimatické migraci jsou predikce ale stále ošidné, dosud jsme se bavili o pohybu lidí jako o formě přímočaré adaptace na působení klimatu, kdy počítáme, že všichni lidé budou reagovat tak nějak stejně. V lekci Zůstat, nebo odejít? se to pokoušíme trochu problematizovat a hledáme odpověď na otázku, zda nakonec jedinec bude migrovat – jaké faktory se na tomto rozhodnutí nebo nutnosti nakonec podílejí.

Zdroje:

<https://www.pnas.org/content/117/21/11350>

<https://repository.gheli.harvard.edu/repository/12512/>

<https://climateandsecurity.org/2018/10/the-double-burden-of-climate-exposure-and-state-fragility/>

<https://www.eurekalert.org/news-releases/684941>

<https://climatemigration.org.uk/>

<https://impactlab.org/>

<https://www.carbonbrief.org/mapped-how-every-part-of-the-world-has-warmed-and-could-continue-to-warm>

<https://www.internal-displacement.org/global-report/grid2020/>

Neobvyklý host

Lekce využívá příběhu *Erik* od Shauna Tana jako podnětu k zamýšlení se nad koncepty, jako je pomoc, očekávání, přijetí či vděčnost. Žáci si nejprve vybavují svoje individuální zkušenosti a poté jim přemýšlení nad konkrétními situacemi v příběhu pomůže dostat se k uvažování o otázkách reálného světa a života. Lekce využívá různých aktivit a metod charakteristických pro přístup filozofie pro děti, jejichž cílem je podnítit dialog a společné zkoumání žáků.

Více o metodě filozofie pro děti najdete v kapitole *Přístupy a metody ve výuce o migraci*.

„Žáci překvapivě citlivě reagovali na předložený text. Probíhala živá, kultivovaná a argumentačně nosná diskuse, která přesahovala do dalších celospolečenských témat.“

Ladislava Havelková,
Gymnázium Botičská

Vzdělávací cíle:

- Žáci diskutují nad otázkami, které souvisejí s přijetím cizinců, téma nahlíží z různých úhlů pohledu a k nim uvádějí argumenty.

Rozvíjené dovednosti:

- Žák naslouchá ostatním a navazuje na jejich myšlenky.
- Žák vyjádří svůj názor a zdůvodní ho vhodnými argumenty.
- Žák analyzuje koncepty a posuzuje jejich důležitost.

Čas: 45 min.

Věk: žáci SŠ

Zařazení do předmětů: základy společenských věd

Koncepty:

Pomoc • Očekávání • Přijetí • Vděčnost

Pomůcky:

- sada otázek (**Příloha 1**), sada deseti karet (**Příloha 2**), kniha – Tan, Shaun (2011). *Erik*. Zlín: Kniha Zlín.

POSTUP:

Naladění

Nechte žáky stoupnout si do kruhu a řekněte jim, že v kruhu budou vždy měnit své místo ti, kteří si vybaví prožitek nebo zkušenost, kterou zmíníte (**Příloha 1**).

Vyzvěte žáky, ať se postupně zamyslí nad tím, zda a kdy (v jaké situaci):

- jim někdo říkal jinak než vlastním jménem,
- někomu nabídli pomoc,
- měli velká očekávání,
- cítili vděčnost,
- měli problém něco akceptovat/přijmout.

Pokud si žáci vybaví danou situaci, nechť se v kruhu přemístí. Zeptejte se alespoň dvou žáků na situaci, kterou si vybavili, na její okolnosti a to, jak ji prožívali.

Představení podnětu

Přečtěte se žáky příběh z knihy *Erik*, kterou napsal Shaun Tan, a skončete přečtením věty: „Vlastně nám chvíli trvalo, než jsme si uvědomili, že už se nevrátí.“

Prostor pro zamyšlení

Rozdělte žáky do pětičlenných skupin a každé z nich dejte 10 karet se slovy (koncepty): očekávání, pomoc, vděčnost, porozumění, zklamání, odlišnost, závazek, respekt, přízpůsobení, přijetí (**Příloha 2**).

Řekněte žákům, že z deseti karet mají vybrat pět se slovy, která podle nich nejlépe vystihují myšlenky příběhu.

Poté nechte jednotlivé skupiny přečíst jejich výběr a krátce se podělit o myšlenky, které k vybraným slovům skupiny mají.

Je možné dát žákům do skupiny 1–2 prázdné karty. Žáci na ně mohou napsat vlastní slova, která vyjadřují další koncepty objevující se v příběhu.

Rozporuplná otázka

Vysvětlete žákům, že za malou chvíli budou vést ve dvojicích tzv. argumentační zápasy. Rozdělte žáky do dvojic. Stanovisko, které budou žáci ve dvojici zastávat, jim přidělte (jeden z dvojice bude zastávat souhlasnou odpověď na otázku a druhý nesouhlasnou). Argumentovat budou nad otázkou k příběhu, který jste společně přečetli:

- *Je v pořádku, že si Erik ke spaní a učení vybral spíž, ačkoli mu hostitelé připravili pokoj?*

Nechte žáky vzájemně argumentovat a po cca 2 minutách je vyzvěte, aby si stanoviska vyměnili, tj. ten, kdo měl v prvním kole souhlasit, bude nesouhlasit a naopak.

Následně slučte vždy dvě dvojice žáků a vytvořte čtveřice. V nich bude jedna dvojice zastávat souhlasné stanovisko, pro které bude argumentovat, a druhá dvojice bude dělat to samé pro nesouhlasné stanovisko. Opět si stanoviska po chvíli vymění. Argumentovat budou nad další otázkou:

- *Měl by se člověk v hostitelské zemi přizpůsobovat všem místním kulturním zvyklostem?*

V případě dostatku času můžete přidat ještě další otázky:

- *V jakých situacích a za jakých okolností nemusí být nutné přizpůsobovat se místním kulturním zvyklostem?*
- *Do jaké míry by měl hostitel přijmout odlišné kulturní zvyklosti svého hosta?*

Dejte žákům krátce možnost sdílet argumenty, které zazněly a které je oslovily.

Položte žákům otázku:

- *Má být člověk něčím zavázán tomu, kdo mu pomohl?*

Vyzvěte je, aby své stanovisko vyjádřili tak, že zaujmou místo ve třídě podle toho, jak s otázkou souhlasí. Otázku dejte do středu místnosti a řekněte žákům, že představuje magnet, kterým jsou v případě, že s otázkou souhlasí, přitahováni. Naopak v případě, že s otázkou nesouhlasí, jsou magnetem odpuzováni. Jejich vzdálenost od magnetu určuje, nakolik s otázkou souhlasí. Podněcujte žáky k tomu, aby své postavení zdůvodňovali a na své myšlenky vzájemně reagovali.

Varianta:

Zadejte žákům, aby se pokusili vymyslet další otázky, které by se vztahovaly ke konceptům, které v předchozím kroku ve skupině vybrali jako nejzásadnější vzhledem k příběhu.

Závěrečné zamyšlení

V okamžiku, kdy máte pocit, že se diskuse vyčerpala, zadejte žákům, aby metodou volného psaní odpověděli sami za sebe na poslední otázku. Využití přitom mohou myšlenek, které v diskusích zazněly a které je zaujaly.

Metodická podpora pro učitele

Metoda volného psaní

Je jednou z metod kritického myšlení. Cílem metody je objev nových nápadů, myšlenek a úhlů pohledu. Žáci jsou vyzváni k tomu, aby během časového limitu 3–5 minut zapisovali vše, co je k zadanému tématu napadá. Během psaní se řídí následujícími pravidly:

- Piš po celou dobu vše, co tě k tématu napadá.
- Piš souvislý text ve větách.
- Nekontroluj pravopis ani chyby.
- Neopravuj a nevylepšuj, co jsi již napsal/a.
- Pokračuj v psaní, i když tě zrovna nic nenapadá. Pomoz si vloženými větami: „Teď nevím, nic mne nenapadá.“

Zdroj: <https://www.clovekvtisni.cz/media/publications/1751/file/voln--psan-.pdf>

Ohlédnutí za procesem

Na závěr vyzvěte žáky, aby se zamysleli a odpověděli na otázky směřující k reflexi jejich práce:

- *Navazoval/a jsem na to, co říká druhý?*
- *Dařilo se nám jako třídě navazovat na sebe navzájem?*
- *Byli jsme k sobě ohleduplní? Respektovali jsme názory a argumenty druhých?*
- *Dovedla mě hodina k zamyšlení nad tématem?*

Své odpovědi mohou žáci vyjádřit různými pohyby, gesty nebo přesunem po místnosti. Nabídněte jim několik variant odpovědí ANO / JEN OBČAS / NE a zaznamenejte si výsledky.

Zdroje:

Tan, Shaun (2011). *Erik*. Zlín: Kniha Zlín

Příloha 1: Sada otázek

Říkal vám někdy někdo jinak než vlastním jménem?

Nabídli jste někdy někomu pomoc?

Měli jste někdy velká očekávání?

Cítili jste někdy vděčnost?

Měli jste někdy problém něco přijmout?

Příloha 2: Sada karet se slovy (koncepty)

Očekávání	Pomoc
Porozumění	Zklamání
Závazek	Respekt
Odlišnost	Vděčnost
Přizpůsobení	Přijetí

Očekávání	Pomoc
Porozumění	Zklamání
Závazek	Respekt
Odlišnost	Vděčnost
Přizpůsobení	Přijetí

Očekávání	Pomoc
Porozumění	Zklamání
Závazek	Respekt
Odlišnost	Vděčnost
Přizpůsobení	Přijetí

Gloria

Lekce pracuje s fiktivním příběhem z knihy *Gloria*, kterou napsal Timothée de Fombelle. Během lekce si žáci uvědomí, z jakých úhlů pohledu je možné nahlížet na téma migrace, a pokusí se vcítit do pocitů a myšlenek hrdinů příběhu.

Vzdělávací cíle:

- Žák předvídá obsah textu na základě klíčových slov.
- Žák reaguje vlastními myšlenkami a postoji na citáty z knihy.
- Žák zpřesňuje své předvídání na základě postupného čtení textu a získávání většího množství informací.
- Žák zaujímá stanovisko k otázce nelegální migrace a podkládá jej samostatně formulovaným argumentem.

Čas: 45 min.

Věk: žáci SŠ

Zařazení do předmětů: český jazyk a literatura, zeměpis, základy společenských věd

Pomůcky:

- psací potřeby, papíry, tabule, křídly (fixy), obrázek obálky knihy *Gloria* (**Příloha 1**), kniha *Gloria* (autor Timothée de Fombelle, vydalo nakladatelství Baobab v roce 2021), pracovní listy s tabulkou předvídání (**Příloha 2**), losovátka se jmény žáků

POSTUP:

Evokace (10 min.)

Uveďte lekci slovy:

- *Dnes budeme číst z knihy Gloria od Timothée de Fombelle. Na základě obalu knihy a klíčových slov budete předvídat, o čem kniha zřejmě bude.*

Metodická podpora pro učitele

Co je to předvídání?

Dobří čtenáři při čtení přemýšlí o tom, co čtou. Prohlubují tak své porozumění textu. Jedním z myšlenkových pochodů při čtení je právě předvídání. Při čtení si neustále vytváříme představu či očekávání o tom, jak se text vyvine. Svoje očekávání pak srovnáváme s textem, a tak mu lépe rozumíme.

Zadejte žákům:

- *Podívejte se na obrázek obálky knihy Gloria (Příloha 1) a přečtěte si pozorně klíčová slova. Jsou to taková slova, která naznačují něco důležitého o příběhu, který budeme číst.*
- *Na základě klíčových slov a obrázku z obálky napište krátký příběh. Využijte k tomu všechna klíčová slova, která mohou být v jakémkoli tvaru a pořadí.*
- *Když příběh vymyslíte, snažte se odhalit, co vás při tvorbě inspirovalo. Jiný příběh? Vlastní zkušenost? Četba? Film, který jste viděli?*

Klíčová slova:

VLAŠTOVKA, ZÁCHRANA, ŠOFÉR, EVROPA, AFRIKA

Pokud se žáci setkávají s předvídáním poprvé, modelujte, jak takový proces probíhá. Např. na slovech: žralok, surfař, štěstí, loď. Výsledný příběh může znít například takto: *Surfař si na svém prkně užíval jízdou ve vlnách, když vtom se pár metrů od něj vynořil žralok. Ke břehu to bylo daleko, zmocnila se ho panika. Měl však štěstí, právě kolem plula rybářská loď, která ho před útokem žraloka zachránila. Vyzvěte žáky, aby sdíleli své příběhy ve dvojicích a odhalili si vzájemně, co je k napsání právě tohoto příběhu vedlo. Poté vylosujte několik žáků, kteří své předvídání a příběhy odhalí před celou třídou.*

Alternativa:

Žákům promítněte nebo napište na tabuli citát z knihy:

„Proklínal hlavně přejezd přes Calais a davy uprchlíků kolem tunelu pod Lamanšským průlivem, které v něm už celé měsíce budily hrůzy a vyvolávaly vztek.“

Využijte metodu tzv. křídového mluvení a vyzvěte žáky:

- *Přečtěte si citát a přemýšlejte, jak mu rozumíte, co ve vás vyvolává, jak byste ho chtěli komentovat.*
- *Svoje reakce na citát zapíšte na tabuli. (Postupně by se u tabule měla vystřídát celá třída, psát může i několik žáků najednou.)*
- *Myslete na to, aby vaši spolužáci rozuměli tomu, co chcete říct. Přemýšlejte, jak svou myšlenku na tabuli srozumitelně formulujete.*

Ve chvíli, kdy se všichni písemně vyjádřili, zadejte žákům, aby si přečetli reakce svých spolužáků a aby ve dvojicích debatovali o tom, která reakce je nejvíce zaujala a proč.

Následně vyzvěte několik dvojic, aby své postřehy sdílely se skupinou. Využijte losovátka se jmény žáků nebo zadejte žákům, aby si předávali slovo mezi sebou.

Uvědomění si významu informací (25 min.)

Řekněte žákům, že nyní budete společně po částech číst příběh z knihy *Gloria*. Každému žákovi rozdejte pracovní list (**Příloha 2**) a vysvětlíte, že během čtení budou mít žáci za úkol psát si postřehy a myšlenky, které je k příběhu napadají.

Přečtěte s žáky první část knihy (s. 12–21). Po přečtení vyzvěte žáky, aby do pracovních listů zapsali, jestli se už vyplnilo něco, co předvídali. Do dalšího políčka ať zapíší, co se v příběhu podle nich bude dít dále, a ať zdůvodní na základě čeho si to myslí.

Přečtěte s žáky druhou část knihy (s. 22–25). Žáky vyzvěte:

- *Napište si, co se opravdu stalo. Potvrdilo se vaše předvídaní?*
- *Napište si do dalšího políčka, co se podle vás bude v příběhu dít dál.*

Převyprávějte žákům další část textu:

Fredyho zásilka je zrušena, a tak se vrací. Zaparkuje nákladák a jde domů.

Gloria je více a více promrzlá, ale stále letí dál. Něco ji nutí. Když letí kolem kostela, uslyší zpěv a vidí malý obdélník světla.

Přečtěte s žáky třetí část knihy (s. 30–40). Zadejte jim:

- *Napište si, co se opravdu stalo. Potvrdilo se vaše předvídaní?*

- *Vraťte se ke svému prvotnímu předvídaní před začátkem čtení. Potvrdila se některá z vašich myšlenek?*
- *Sdílejte ve dvojicích, co jste objevili.*

Vyzvěte nebo vylosujte několik žáků, aby vysvětlili před třídou, jak se lišily/nelišily jejich předpovědi od textu.

Reflexe (10 min.)

Varianta A

Napište na tabuli výrok: **NELEGÁLNÍ MIGRACE PARALYZUJE EVROPU**¹

Řekněte žákům, aby si představili, že třídou prochází čára. Na jednom konci čáry (a třídy) je bod „zcela souhlasím“ a na opačném konci je bod „zcela nesouhlasím“. Vyzvěte žáky, aby se na pomyslné čáře, která oba konce třídy spojuje, postavili tak, aby vyjádřili, jak moc s výrokem souhlasí či nesouhlasí. Několik žáků z různých míst na škále vyzvěte, aby argumentovali, proč stojí zrovna tam, kde stojí. Nechte na sebe žáky reagovat. Je možné, že vznikne diskuse. Po diskusi dejte žákům možnost:

- *Chce někdo nyní – na základě argumentů ostatních skupin – změnit své místo?*

Pokud někdo změní své místo – názor, dejte mu příležitost vysvětlit, co ho ke změně vedlo.

Varianta B

Zadejte žákům, aby se vrátili zpět k příběhu z knihy *Gloria* a skrze metodu volného psaní (*popis metody viz s. 84*) zapsali myšlenky nebo pocity, které je během práce napadaly.

Jakmile žáci volné psaní dokončí, nabídněte jim na závěr možnost sdílet společně s celou třídou jedno slovo nebo pocit, o kterém psali.

Zdroje:

de Fombelle, Timothée (2021). *Gloria*. Praha: Baobab

iDNES.cz (1. 11. 2021). *Migrace je hrozba, vysílala polská televize. Dokládala to ale záběry z Netflixu.* https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/polsko-televize-reportaz-migrace-zabery-netflix-film.A211101_080358_zahranicni_mkop

Metoda volného psaní: <https://www.clovekvtsni.cz/media/publications/1751/file/voln--psan-.pdf>

1 Zdroj: iDNES.cz (1. 11. 2021). *Migrace je hrozba, vysílala polská televize. Dokládala to ale záběry z Netflixu.* https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/polsko-televize-reportaz-migrace-zabery-netflix-film.A211101_080358_zahranicni_mkop

Příloha 1

de Fombelle, Timothée (2021). *Gloria*. Praha: Baobab
www.baobab-books.net

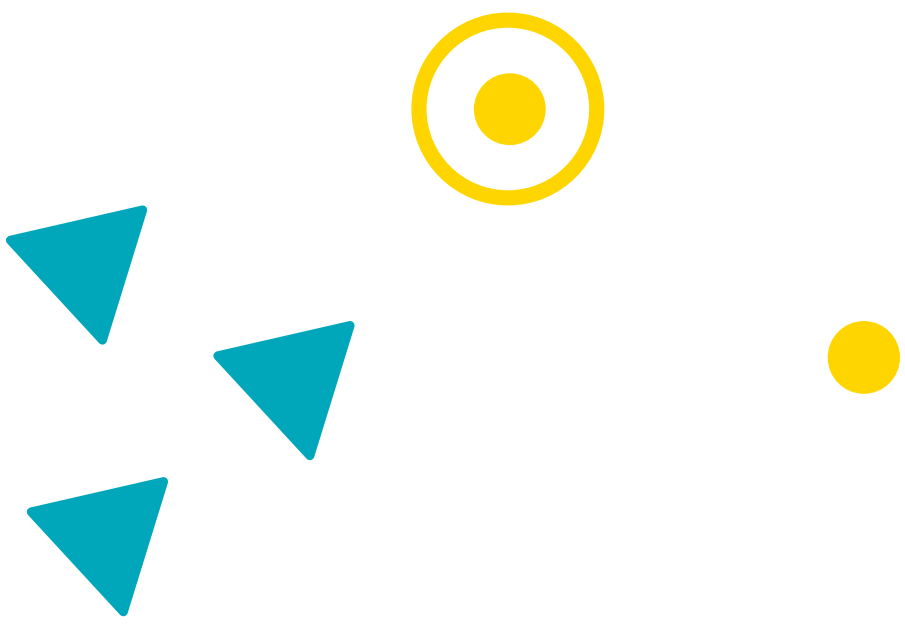
Příloha 2

KNIHA:

AUTOR:

<p>Co předvídám:</p> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>	<p>Jaké mám důkazy pro svou předpověď:</p> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>	<p>Vyplnila se moje předpověď? Co se opravdu stalo?</p> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>
<p>Co předvídám:</p> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>	<p>Jaké mám důkazy pro svou předpověď:</p> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>	<p>Vyplnila se moje předpověď? Co se opravdu stalo?</p> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>

Zdroj: podle <https://www.teacherspayteachers.com/Store/Queens-Educational-Resources>

O autorkách a autorech

Klára Blahútová

Učitelka zeměpisu a přírodních věd na základní škole. Skrze svou výuku se snaží vést žáky k odpovědnému životu na Zemi. Vystudovala sociální geografii na Přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy, kde se věnovala tématu mezinárodní a environmentální migrace. Dříve působila ve vzdělávacím programu Varianty společnosti Člověk v tísní jako metodička.

Kristýna Brožová

Koordinátorka Programu migrace ve společnosti Člověk v tísní. Vystudovala sociální a kulturní antropologii na Západočeské univerzitě v Plzni a genderová studia na Univerzitě Karlově. V Programu migrace se zabývá vzděláváním a posilováním povědomí o migračních a integračních tématech. Věří, že dostatek kvalitních a vyvážených informací o migraci a integraci přispívá k bourání stereotypů o cizincích – a právě to veřejnost pro úspěšnou integraci a dobré soužití migrantů a většinové společnosti v České republice potřebuje.

Jason Buckley

Pedagog, autor, specialista na filozofii pro děti (*philosophy for children* – P4C). Na webu www.thephilosophyman.com školí učitele a vytváří materiály včetně e-mailového věstníku zdarma. Na stránce www.p4he.org každý týden pořádá lekce filozofie, debaty, kroužky a další kurzy. Je autorem řady publikací, např. *P4C do kapsy*, *Myšlení hrou* a *P4C ve výuce*. Zajímá se o terénní výuku a naplňování sociálních a intelektuálních potřeb nadaných dětí. Působí v Cambridge.

Katarzyna Dzieciotowska

Historička, školitelka, učitelka dějepisu a společenských věd a skautská vedoucí. Má zkušenosti s organizováním akcí, školení, městských her, exkurzí, mezinárodních výměn a studentských projektů zaměřených na místní historii v celosvětovém kontextu. Absolvovala kurzy dramatické výchovy a metod interaktivního divadla a dlouhodobý kurz polské organizace Association of Trainers of Non-Governmental Organizations.

Tereza Freidingerová

Vědecká pracovnice na Fakultě sociálních věd Univerzity Karlovy a analytička ve společnosti Člověk v tísní. Zabývá se sociální geografii a migrací, konkrétně vztahem mezi prostorem, místem a adaptací migrantů se zvláštním zřetelem na

vietnamskou diasporu v Česku a střední a východní Evropě. Dále se dlouhodobě věnuje mediálnímu rámování mezinárodní migrace a začleňování nově příchozích. Zaměřuje se rovněž na obraz migrantů a uprchlíků v mediálním prostoru.

Katarzyna Górak-Sosnowska

Vedoucí Sekce Blízkého východu a Střední Asie na škole SGH Warsaw School of Economics. V rámci svého výzkumu se soustředí na muslimské komunity v Polsku a Evropě. Je autorkou příručky *Jak vyučovat o islámském světě*. V současnosti je hlavní řešitelkou projektu *Let's Empower, Participate and Teach each other to Hype Empathy. Challenging discourse about Islam and Muslims in Poland*, který probíhá s podporou Evropské komise.

Julia Godorowska

Školitelka v oblasti výuky o migraci a udržitelném rozvoji. Vystudovala mezifakultní studia ochrany životního prostředí na Varšavské univerzitě a absolvovala školitelský kurz organizace School of NGO Trainers (STOP). Od roku 2014 působí v organizaci Center for Citizenship Education, kde se podílí na celosvětových vzdělávacích programech (např. *Let's Talk about Refugees as I Am European: Migration Stories and Facts for the 21st Century*). Je autorkou a spoluautorkou online kurzů a metodických publikací pro mladé i pro učitele a učitelky o tom, jak mluvit o migraci a o udržitelném rozvoji.

Mari-Liis Jakobson

Pedagožka na Tallinnské univerzitě. Věnuje se výzkumu nejrůznějších témat souvisejících s migrací. Zkoumá např. migrační politiky a politiky udělování občanství, migrační procesy, transnacionální vazby a integraci migrantů, ale také politizaci tématu migrace. Na univerzitě vede kurzy migračních a integračních politik a mezinárodní migrace. Působila také na Yale University a na University College London a je členkou řady pracovních skupin v oblasti migrační a transnacionální politiky.

Olga Khabibulina

Koordinátorka projektů v Sekci globálního a environmentálního vzdělávání polské organizace Center for Citizenship Education. V minulosti se podílela na mezinárodních projektech na podporu zapojení mladých lidí do řešení celosvětových problémů a na rozvoj sociálních kompetencí v rámci boje proti diskriminaci. Tyto projekty

probíhaly jak v Polsku, tak v zemích Východního partnerství. V současnosti pracuje na disertační práci o jazykových a kulturních zvyklostech migrantů v Polsku.

Mari Jõgiste

Odbornice na globální vzdělávání v estonské nevládní organizaci Mondo. Studuje výtvarné umění a učitelství výtvarné výchovy na Univerzitě v Tartu a více než deset let působí v oblasti vzdělávání jako učitelka uměleckých předmětů a galerijní pedagožka.

Adriana Kábová

Koordinátorka a metodička ve společnosti Člověk v tísni. Vystudovala etnologii a učitelství pro střední školy v oblasti společenských a ekonomických věd na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy, poté získala doktorát ze sociokulturní antropologie na Fakultě humanitních studií Univerzity Karlovy. Působila jako lektorka globálního vzdělávání na základních a středních školách, vyučuje češtinu jako druhý jazyk.

Elżbieta Krawczyk

Vedoucí Sekce globálního a environmentálního vzdělávání v polské organizaci Center for Citizenship Education. Působí jako školitelka a konzultantka v oblasti globálního vzdělávání a v oblasti Cílů udržitelného rozvoje. Na tato témata vytvořila také řadu metodických materiálů pro učitele. Na svůj výzkum v Egyptě a Jemenu získala stipendium polské vlády. Absolvovala program Antidiscrimination Training Academy a Climate Reality Leadership Corps.

Urszula Markowska-Manista

Pedagožka na Pedagogické fakultě Varšavské univerzity. Věnuje se výzkumu v oblasti migrace, práv dětí a dětství v kulturně diverzifikovaných prostředích a nestabilních situacích. Absolvovala program School of Human Rights organizace Helsinki Foundation for Human Rights a prováděla rozsáhlé terénní výzkumy v Africe, na Kavkaze i v Evropě. Je spoluautorkou řady odborných publikací, např. *Conculture*, *Dimensions of the participation of young migrants from Ukraine in Poland* (2020) nebo *Non-Inclusive Education in Central and Eastern Europe. Comparative Studies of Teaching Ethnicity, Religion and Gender* (2022).

Meelis Niine

Odborník na migraci v estonské nevládní organizaci Mondo. Absolvoval bakalářské studium pedagogiky na Univerzitě v Tartu a magisterské studium sociologie a antropologie na Univerzitě v Glasgow.

Ondřej Novotný

Programový manažer ve Státním fondu životního prostředí. Vystudoval mezinárodní politiku a diplomacii na pražské Vysoké škole ekonomické. V Programu migrace společnosti Člověk v tísni působil několik let jako koordinátor se specializací na otázky mezinárodní ochrany.

Lucie Pivoňková

Lektorka a školitelka ve společnosti Člověk v tísni. Vystudovala andragogiku a personální řízení na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy, absolvovala výcvik v mediaci a v současné době dokončuje psychoterapeutický výcvik. Má zkušenosti s vedením supervizi a kurzů zaměřených na komunikaci pro pedagogické sbory a nevládní organizace. V minulosti se věnovala interkulturnímu vzdělávání. Dnes se orientuje na komunikaci a spolupráci mezi školou a rodiči a také na práci s emocemi u učitelů a žáků. Rovněž vede kurzy zaměřené na bezpečné klima ve třídě.

Lenka Putalová

Odbornice na globální vzdělávání ve slovenské organizaci Člověk v ohrožení. Vystudovala mezinárodní rozvojová studia a učitelství zeměpisu na Univerzitě Palackého v Olomouci. Vytváří vzdělávací materiály a pracuje jako školitelka.

Weronika Rzeżutka-Wróblewska

Specialistka komunikace v sekci Sekci globálního a environmentálního vzdělávání v organizaci Center for Citizenship Education. Vystudovala žurnalistiku, sociální komunikaci, aplikovanou sociologii a sociální antropologii na Varšavské univerzitě. Je autorkou řady odborných textů na téma migrace, identity a změny klimatu.

Kateřina Sequensová

Koordinátorka a metodička ve společnosti Člověk v tísni. Vystudovala sociální pedagogiku a etnologii na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy. Globálnímu vzdělávání se věnuje od roku 2011. Je absolventkou programu Učitel naživo a průvodkyní na 2. Scioškole Praha.

Petra Skalická

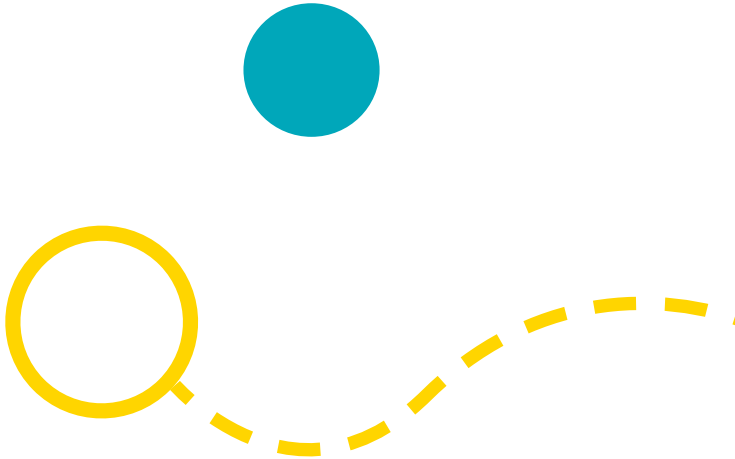
Metodička a lektorka ve společnosti Člověk v tísni. Vystudovala Přírodovědeckou fakultu Univerzity Karlovy, obor zeměpis – biologie, a vyučovala tyto předměty na gymnáziu i základní škole. Je certifikovanou lektorkou programu Čtením a psaním ke kritickému myšlení. Spolupracuje s organizací Učitel naživo jako mentorka provázejících učitelů na pedagogických praxích. Již řadu let se snaží přispět k tomu, aby školy pomáhaly dětem a mladým lidem porozumět dnešnímu světu a odpovědně jednat vůči přírodě a lidem na celém světě.

Jana Zajícová

Učitelka a koordinátorka druhého stupně na Základní škole Trnka, kterou spoluzakládala. Působí jako externí mentor ve dvou dalších školách. Vystudovala učitelství pro 1. stupeň základní školy na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy. Určující součástí vzdělání pro ni byl roční kurz Čtením a psaním ke kritickému myšlení a Summer Program na Wheaton College. Ve své domovské škole se spolu s kolegy snaží učit podle principů moderní pedagogiky, jako je zodpovědnost za vlastní učení, důraz na osobnostní a sociální výchovu nebo formativní hodnocení.

Blanka Zemanová

Vyučující na Katedře preprimární a primární pedagogiky na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Výzkumně se zaměřuje na vzdělávání ke globálnímu občanství a rozvoj globálních kompetencí v pregraduální přípravě učitelů. Na univerzitě vede kurzy zaměřené na inovativní výukové přístupy a metody, globální občanství, didaktiku a pedagogické praxe studentů. Dříve působila ve vzdělávacím programu Varianty společnosti Člověk v tísni jako koordinátorka, metodička a lektorka se zaměřením na globální vzdělávání.

Zapojené organizace

The Center for Citizenship Education (CEE)

Polsko

Největší polská nevládní organizace zaměřená na vzdělávání. CEE podporuje učitele v tom, aby do škol vnášeli metody a témata, díky kterým žáci ke svému vzdělávání přistupují aktivněji a mohou se lépe vypořádat s otázkami moderního světa. Pořádá programy umožňující rozvíjet důvěru ve vlastní schopnosti, otevřenost a kritické myšlení; učí, jak spolupracovat a být odpovědní a podporuje zapojení do veřejného života a sociálních aktivit. Řešení, která CEE nabízí, vychází z více než 27 let zkušeností, odborných znalostí a spolupráce s lidmi z praxe. Podporu organizace v současnosti využívá přibližně 40 tisíc učitelů, učitelek, ředitelů a ředitelky na téměř 10 tisících školách po celém Polsku.

Člověk v ohrožení

Slovensko

Nevládní nezisková organizace, jejímž cílem je pomáhat těm, kdo to potřebují nejvíc. Od roku 1999 podává pomocnou ruku lidem, kterým se z nejrůznějších příčin nedostává důstojnosti a svobody. Lidem, kteří trpí v důsledku válek, obětí přírodních katastrof nebo těm, kdo žijí v nedemokratických režimech. Aktivity organizace se dělí do čtyř základních kategorií: rozvojová spolupráce, humanitární pomoc, sociální integrace a globální vzdělávání. Prostřednictvím vzdělávacích aktivit se snaží na Slovensku přispět k budování otevřené, tolerantní a solidární společnosti.

Mondo

Estonsko

Občanská organizace založená roku 2007, která se zaměřuje na rozvojovou spolupráci, humanitární pomoc a globální občanské vzdělávání. Soustředí se hlavně na zlepšování zdraví, vzdělanosti a životních podmínek v nejzranitelnějších komunitách na světě. V Estonsku vzdělává veřejnost, učitelky a učitele a žáky a žákyně v celosvětových tématech. Poskytuje metodické materiály, organizuje návštěvy ve školách a pořádá veřejné kampaně.

Člověk v tísní

Česká republika

Nevládní nezisková organizace vycházející z myšlenek humanismu, svobody, rovnosti a solidarity. Od roku 1992 pomáhá lidem v nouzi po celém světě. Od roku 2001 nabízí také vzdělávací programy. Usiluje o školy otevřené všem dětem bez rozdílu, které své žáky a žákyně vedou k porozumění souvislostem, globální odpovědnosti a respektu k druhým. Hodnoty, ze kterých při práci vychází, jsou respekt, odpovědnost, svoboda, partnerství a důvěra v potenciál každého člověka – protože na každém záleží.

Učíme o migraci
Metodika pro vyučující

© Člověk v tísni, o.p.s., Člověk v ohrožení, n.o., Mondo, The Center for Citizenship Education
Praha, 2022. Všechna práva vyhrazena.

ISBN: 978-80-7591-066-0

Člověk v tísni, o.p.s.
Šafaříkova 24
120 00 Praha 2

www.clovekvtisni.cz

www.clovekvtisni.cz/varianty

www.clovekvohrozeni.sk/co-robime/globalne-vzdelavanie

www.globalnevzdelavanie.sk

www.mondo.org.ee

www.ceo.org.pl

globalna.ceo.org.pl

MINISTERSTVO VNITRA
ČESKÉ REPUBLIKY

Materiál vznikl za finanční podpory Evropské komise a Ministerstva vnitra České republiky. Za obsah materiálu nesou odpovědnost realizátoři projektu *I Am European: Migration Stories and Facts for the 21st Century*. Informace zde uvedené nejsou oficiálním stanoviskem Evropské unie a Ministerstva vnitra České republiky.